

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ / KASIM 1983

150 TL.

İLETİŞİM ve ÇAĞDAŞ YORUMLAR BİR ÖDÜLÜN ANATOMİSİ

TÜRKOLOJİ
ÇALIŞMALARINDA
ADIMLAR

FOTOĞRAFİN
BELGECİ KULLANIMI:
"ANKARA"
ÇALIŞMASI

ERDEN AKBULUT
BAĞIŞIDIR.

FÜSTAV

evinize ingilizce girsin

Öyküler, çizgi romanlar,
güncel konular, sözlük, gramer,
aşama testleri, spor,
mizah, bulmaca...

Bizim English, az bilenleri zorlamayacak,
çok bilenleri zenginleştirecek, dengeli,
özlü, bir kaynaktır.

Dinlenirken okuyun, okurken dinlenin.
İngilizcenizi ilerletin...

BİZİM ENGLISH'e abone olun

BİZİM ENGLISH

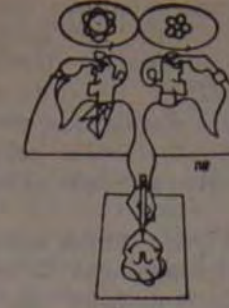
İngilizce/Türkçe
aylık dergi

"İngilizce kolaydır"

ABONE KOŞULLARI

Yurtiçi	1 yıllık
Normal posta	2440 TL.
Taahhütlü	2950 TL.
6 aylık	
Normal posta	1250 TL.
Taahhütlü	1450 TL.
Yurtdışı	1 yıllık
Posta ücreti dahil	19 US

Havalelerinizi İş Bankası Türbe Şubesi
2938 numaralı hesaba yatırınız.

35. sayı ve rotatifler doğru da söyler...

Büyük ozanın "Rotatifler yalan söylüyorsa eğer" şeklindeki dizeleri belleklerde dir. Kitle iletişim araçlarının gücünde ve iletişim teknolojisinin hızlı gelişmelerin yanı sıra, bir zamanlar rotatiflerde "yalancılığa" dair simgelenen sorunların gökyüzündeki peyklere sıçradığına, canlı resimler olarak oturma odalarımıza kadar yayıldığına tanık oluyoruz. Sorunlar yasal önemlere bürünmektedir. Ülkemizde iletişim sorunları genellikle akademik çevrelerde ele alınıp tartışılmaktadır. Bu durum, gerekli olduğu kadar yetersizliği de mimlemektedir. Tartışmaları, toplumsal yaşamla, güncel sorunlarla, bunalımlarla buluşturmak, onun üzerinde sağlam bir kuramsallığa kavuşturmak zorunluluğu vardır. Böyle durumlarda "Amerika'yı yeniden mi keşfediyorsunuz?" diye sorulabilirse de, atom çekirdeğinin birbirine tamamen ters iki amaçla parçalanıp kullanılabildiği gibi, iletişim teknolojisinin kullanımı ile alabildiğine çeşitlenen, sınır tanımaz tüketim yayılmacılığının, ülkemizi de içine alan yeryüzünün önemli bir parçasında saçtığı radyasyonlar gözönüne alınınca, keşif işleminin devam etmesi gerekliliğinden bile söz edilebilir. Bu, teknik gelişmeye karşı çıkmak değildir elbette... Onun için de, yakından tanık olduğumuz gelişmiş yalancı alışkanlıklarına karşın, "Rotatifler doğru da söyler" diyoruz ve bu uğraş yolunda 35. sayımızda da inancımızı tekrarlıyoruz...

Sevgiyle ve dostlukla...

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN ULUSAL KÜLTÜRLERE ETKİSİ	4	Hıfzı TOPUZ
İLETİŞİM ALANINA LİBERAL YAKLAŞIM ve ÇAĞDAŞ YORUMLAR	12	Raşit KAYA
İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİLERİ	18	Aysel AZİZ
ÇAĞDAŞ YAŞAMDA TELEVİZYON ve VİDEO	22	Mahmut T. ÖNGÖREN
Nobel Barış Ödülleri BİR ÖDÜLÜN ANATOMİSİ	26	Güney GÖNENÇ
YAZARIN GÖREVİ İNSANLIĞIN ACILARI ÖNÜNDE DUYARLI OLMAKTIR	31	Ataol BEHRAMOĞLU
İletişim Yılı: BOYNUMUZDAKİ DEĞİRMEN TAŞLARINDAN KURTULMAK	32	Ertuğrul ÖZKÖK
"HALKIN İYİ ŞEYLERE HAYIR DEMEYECEĞİNE İNANIYORUM"	35	Suna KAN
FOTOĞRAFİN BELGECİ KULLANIMINA ÖRNEK: "ANKARA" ÇALIŞMASI	38	Kemal CENGİZKAN
"ORTA EĞİTİMDE TARİH KİTAPLARI" ÜZERİNE KÜÇÜK BİR NOT	41	Oğuz OYAN
Ders Kitapları: ÇOCUK YARATICILIĞININ SINIRLANDIRILMASI ya da SULANDIRILMASI	42	Ümit SARIASLAN
İNSANIN YÜCELİŞ TARİHİNE İLİŞKİN BİR DENEME ve DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	45	Hüseyin FERHAD
TÜRKOLÖJİ ÇALIŞMALARINDA ADIMLAR	47	
KİTAPLAR	49	A. Tufan AYDIN Güney GÖNENÇ Remzi İNANÇ
SATRANÇ KARİKATÜRLER	50	Emrehan HALICI Nezih DANYAL Ferruh DOĞAN Hatay DURLUPINAR Mustafa OKAN Tan ORAL Ümit SARIASLAN

Sahibi: Ali Naki ÖNER • Genel Yayın Yönetmeni: Varlık ÖZMENEK • Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Cemil TURAN • İstanbul Temsilcisi: Dikna S. ERDEN, Molla Fenari Sok. Nadir Han K. 5, Cağaloğlu, Tel: 521 54 20 • İzmir Temsilcisi: Taner UNLU, Tibaş İşhanı 5/506, Konak, Tel: 148608 • İsveç Temsilcisi: Gürhan UÇKAN Box 38045, 10064 Stockholm • Grafik Düzenleme: Teknik Büro • Dizgi: ÖZDE, Şükran Deriş, 301224 • Film: Renk Büro, Tel: 318288 • Baskı: Teknik Basım Sanayi • Dağıtım: Örnek • Yazışma Adresi: Emek İşhanı (Gökdelen) Kat: 10, No. 1003, Yenisehir - Ankara, Tel: 183826 • Posta Çekli No: 12526 1 • İlan Koşulları: Arka kapak 70.000, kapak içi 60.000, iç sayfalar: tam 30.000, üçte iki 20.000, yarım 15.000, çeyrek 10.000 • Abone: Yıllık 1000, altı aylık 700 TL; Yurtdışı: Yıllık 40, altı aylık 30 DM. • Kapaktaki Yontu: "Kısa dalga dinleyenler" Mehmet AKSOY

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN ULUSAL KÜLTÜRLERE ETKİLERİ

■ Hıfzı TOPUZ

İLETİŞİM teknolojisinin gelişmesi çağımızın en çok tartışılan sorunlarından biri olmuştur. Yeni araçların kullanılması ve dünyamızı çevreleyen atmosfer tabakasının üzerindeki uzay boşluğunun iletişime açılmasıyla bu teknoloji önümüzdeki yıllarda daha da geniş olanaklar kazanacaktır. Bu gelişmelerin sonucu olarak haberciliğin de kapsamı genişlemiş ve iletişim yeni etkenliklere ulaşmıştır.

Bunun yanı sıra enformatik alanında da her gün yeni şeyler bulunmaktadır. Bilim dallarında ve habercilikte her zaman yararlı verilerin, ses ve görüntülerin stok edilip saklanması sağlayan bilgisayarlar gittikçe gelişmiş ve bunların kullanılması yaygınlaşmıştır. Bu verilerin ses ve görüntülerin işlenip değerlendirilmesinde şimdi çok önemli aşamalara varılmaktadır.

Veri bankalarının haberciliğin hizmetine girmesiyle iletişim alanında yeni olanaklar elde edilmiş ve haber niteliğindeki bilgileri, hiç zaman yitirmeden dünyanın bütün haber bankalarına iletip değerlendiren olanakları sağlanmıştır.

Bilgisayarlarla çalışan haber-dokümantasyon merkezlerinin yaygınlaşacağı günler uzak değildir artık. Bunların ilk örnekleri kurulmuştur bile. Bir gazetede bir yazı veya bir televizyon istasyonunda bir program hazırlanırken ayrıntılı bir bilgi gerektiği zaman bunu birbirine bağlı bilgisayarlı bir haber-dokümantasyon şebekesinden elde etmek ola-

nakları yaratılmış demektir. Aradığınız haber ve bilgileri artık kendi ekranınızda bulabileceksiniz. Telematikteki gelişmeler habercilik merkezlerine sonsuz ufuklar açmaktadır. Uluslararası alanda şimdi bu bilgisayarlı haber-dokümantasyon şebekelerinin yaratılması gündeme geliyor.

Veri bankacılığı, enformatik endüstrisi, uydu haberleşmesi ve çeşitli iletişim dallarında zengin bir alt yapıya sahip olan ülkelerde, örneğin Amerika'da bu yeni endüstri dalları ulusal üretimde çok önemli bir rol oynamaktadır. Amerika'da 1982 yılında iletişim piyasasının çeşitli kollarında, araştırma, üretim ve dağıtım örgütlerinde harcanan paraların 21 milyon doları geçtiği ve bu sayının 1990'da 103 milyon dolara yükseleceği anlaşılmıştır. Sekiz yıldaki artış oranı yüzde 490 olacaktır. Ülkede çalışan nüfusun yarısı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak geniş anlamıyla habercilikte, iletişim aracı üretiminde ve bunların dağıtımında görev almıştır. Demek ki iletişim ve habercilik yarının ekonomi düzeninde çok ağır basacak bir dal olmuştur. Hele askeri amaçlarla ve üst düzeyde casusluk için dünyanın çevresinde dolaşan uyduların yapımı ve bunların verdikleri bilgilerin değerlendirilmesi için işleyen aygıtların siyasal önemi düşünülecek olursa iletişimin yeri ve rolü daha iyi belirlenmiş olur.

Her halde bu alanda ülkelerarası bir dengeden söz edilemez. İletişim

endüstrisi alanında iki çeşit dengesizlik vardır. Biri gelişmiş ülkelerle Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki dengesizlik, öteki de enformatik ve iletişim alanlarında çok gelişmiş endüstri ülkeleriyle gelişmiş Avrupa ülkeleri arasındaki dengesizlik.

1978'de dünya nüfusunun yüzde 70'ini barındıran Üçüncü Dünya ülkelerinin iletişim alanında çok geri planlarda yer aldıkları görülür. Bu ülkeler yüzde 70 nüfus yoğunluğuna karşılık dünyadaki televizyon alıcılarının ancak yüzde 12'sine, televizyon vericilerinin yüzde 5'ine, radyo alıcılarının yüzde 18'ine, radyo vericilerinin yüzde 27'sine, kağıt tüketiminin yüzde 9'una, gazete baskılarının yüzde 17'sine sahip olabilmişlerdir.

Üçüncü Dünya ülkeleri iletişim araçlarındaki bu yoksulluktan kurtulup da birgün gelişmiş ülkelerin bugünkü düzeyine ulaşabildikleri zaman onlar kimbilir hangi düzeylerde olacaklar ve aralarındaki açık daha ne kadar büyüyecektir. Yoksul ülkeler bu alanda hep yoksul kalacaklardır.

Enformatikte, iletişim ve veri bankacılığında çok gelişmiş ülkelerle gelişmiş Avrupa ülkeleri arasında da derin uçurumlar vardır. Avrupa bu alanda geri kalmıştır. Fransa ve İngiltere büyük aşamalar yaptığı halde Amerika'dan kat geridir. Bizim gibi olan ülkelerin durumu daha da kötüdür. Biz gerikalmış ülkelerin durumunda değiliz. Ama iletişim teknolojisi alanında hiç de gelişmiş sayılamayız. Biz az endüstrileşmiş veya endüstrileşme yolunda bir ülkeyiz. Ne Üçüncü Dünya'nın içindeyiz, ne de endüstri alanında gelişmiş ülkelerin arasındayız. Bizim gibi çok ülke var. Bütün Latin Amerika bizim durumumuzda. Yunanistan, İspanya, Portekiz gibi ülkeler de bize benziyorlar. Biz iletişim yarışına ayak uyduramıyoruz. O halde biz de kendi ortak sorunlarımıza eğilmeliyiz.

Bugünkü koşullar altında iletişim teknoloji aktarmaları ile aradaki açığın kapatılması düşünülemez. Teknoloji aktarmaları yeni bir açıdan ele alınmalıdır. Bu, ulusal ve bölgesel bir iletişim politikası konusudur. Unesco bu konuda 1978-82 yıllarında 7 araştırma merkezinin ve 12 araştırmacının katkısıyla dünyanın çeşitli bölgelerini kapsayan bir araştırma yapmıştır. Bunun sonuçları 83 sonlarında belli olacaktır.

İletişim teknolojisinin dağıtımındaki dengesizlik çeşitli ülkelerin iletişim güçleri arasında geniş bir dengesizliğe yol açmakta ve güçlü ülkeler kendi kültürlerini başka ülkelere yayarak üstünlük sağlamaktadırlar. Kültür alanında yabancılaştırmalar olmuş ve standart kültür modelleri ortaya çıkmıştır. Sorun yalnız bir Gü-

ney-Kuzey sorunu değil, bir Güney-Güney ve bir Kuzey-Kuzey sorundur. Geçen yıl Meksiko'da toplanan Kültür Politikaları Evrensel Konferansı'nda yalnız Üçüncü Dünya'nın temsilcileri değil, gelişmiş ülkelerden gelenler de iletişim aracılığı ile ulusal kültürlerin üzerine çöken tehlikeleri vurgulamışlardı. Bazı delegeler de dünya çapında standart kültür modellerinin ortaya çıktığını ve bunun gerçek bir kültür emperyalizmine yol açtığını öne sürmüşlerdi. Çağdaş araçlara sahip olmayan ve bu alanda bir altyapıdan yoksun olan ülkeler kültür alanında büyük sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Oysa çağdaş iletişim araçlarının objektif haberciliğe hizmet etmeleri ve çeşitli ülkelerdeki kültürel kişiliklerini ve yaratıcılık güçlerini başka ülkelere tanıtmaları gerekir. Her ulus kendi kültür mesajlarını öteki uluslara duyurma özgürlüğüne sahip olmalıdır. Bunun sağlanması için de iletişim olanaklarının geliştirilmesi, özgür ve dengeli bir haber ve mesaj dolaşımının önüne dikilen engellerin kaldırılması gerekecektir. Amaç elbette başka bir kültür anlayışı içinde yaşamak ve dünya ile kültür bağlarını koparmak değildir.

Ama, yarın uydu yoluyla doğrudan televizyon yayınlarına başlandığı zaman iletişim alanında uluslararası bir anarşi başgösterebilir. Endüstri devriminin alt ve orta basamaklarında olan ülkelerle Üçüncü Dünya ülkeleri bu kargaşalığı önleyecek önlemlere şimdiden eğilmek zorundadırlar. Bunun için de iletişimde "andojen" yani ülkenin kendi olanaklarıyla gelişme ve yatay işbirliği olanakları üzerinde durulmalıdır. Siyasal gruplaşmalara bakılmadan bütün Üçüncü Dünya ülkeleriyle gelişme yolundaki endüstri ülkeleri kendi aralarında program alışverişi ve yeni teknolojilerin uygulanması konularında işbirliğine gidebilirler. Çokuluslu üreticilerden gelen evrensel mesajlara karşı bölgesel ve yerel mesaj ve program üretimi ve dağıtımının geliştirilmesi söz konusu olabilir.

İletişim teknoloji ile ilgili konular yakın zamana kadar yalnız ileri endüstri ülkelerinin temsilcileri ile çokuluslu kuruluşların yöneticileri ve bazen de bilim adamları arasında tartışılıyor ve tüketici ülkeler bu tartışmaların dışında kalıyorlardı. İstanbul'da düzenlenen seminer ilk kez bu alanda tabuları yıkmaya yöneldi. Şimdiye kadar teknolojik gelişmelere seyirci kalan tüketici ülkeler kendi yarınlarına kendileri yön vermeye çalışacaklardır. Bu da İstanbul semineri karar ve önerilerinin Unesco Genel Konferansı'na sunulup tartışılmasıyla ve bunların bütün dünyadaki iletişim araştırma merkezlerine duyurulmasıyla olur. İlk adım atılmıştır.

"İletişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Ulusal Kültürlere ve Basına Etkileri" konulu seminerden

Prof. Dr. Oya TOKGÖZ

TÜRK toplumunda televizyon ve videonun rolü ve önemini değerlendirmek bakımından söylenecek ilk anlamlı cümle, bu iki aracın sunduklarının büyük küçük herkes için bir deneyim, toplumsallaşmada yeni bir boyut olduğudur. Genç bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye'de bu iki araçtan sunulanların yeni yetişen kuşaklar üzerinde yeni toplumsal değerlerin benimsenmesi, yeni toplumsal değerlerin oluşturulması yönünden etkili olacağını söylemek yanlış değildir. Hele hele ülkenin hâlâ tarımsal niteliğini koruyan endüstri toplumuna doğru değişmeye yönelmiş olması, toplumdaki geleneksel norm ve toplumsal değerlerle, modernleşme ile birlikte gelenlerin bir arada bulunmasının değerlendirilmesinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

(...)

Bununla beraber, Türkiye'nin modernleşmekte olan bir ülke olarak televizyon ve videodan ne ölçüde etkilendiğini söylemek, hele kesin yargılarda bulunmak haylice zordur. Yapılmış bulunan görgül araştırmaların sayısı azdır, bunları tüm ülkeye genelleme pek olası değildir. Yalnız, çeşitli gözlemler toplumun çeşitli kesimlerinin yabancı televizyon programlarından etkilendiğini, hatta bazı programların moda bile yarattığını söylemek gerektiğini göstermektedir. Örneğin: "Dallas" dizisinden ilham alınarak pazara sürülen çantalar, pantolonlar, bluzlar, terlikler, şapkalar gibi. Ayrıca yabancı kaynaklı televizyon dizilerinin yerleşik değer yargıları yanında yeni değer yargıları sunduğu, iki tür yargı arasında değişim yönünde çapraz baskılar olduğunu dikkate almak gerekmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde televizyon ve videonun oynadığı rol çok dikkatle incelenmelidir. Gerek televizyon gerekse videodan sunulanların niceliği ve niteliği, bunları izleyen herkes için çok önemlidir.

Prof. Dr. Nermin ABADAN-UNAT

İLETİŞİM kültürün bir parçası olduğuna göre, ulusal iletişim sistemleri doğal olarak ulusal kültürü güçlendirme ve geliştirme görevine sahip olmalıdır. Ne var ki bu tür programlar gereği gibi desteklenmediği zaman bile, kültür politikalarının çokuluslu şirketlerin iletişim-haber verme-kültürü yaygınlaştırma alanında sahip oldukları büyük güce eşit ölçüde karşı koyabilecekleri tartışma götürür bir konudur.

Uluslararası kültürel akım incelendiğinde dengesizliğin ne kadar ciddi olduğu ortaya çıkmaktadır. Gelişen ülkelerin kitle iletişim araçları gelişmiş ülkelerin kültür endüstrisinin ürünlerinden geniş ölçüde yararlanmaktadır. Gelişmiş ülkeler alıcı olarak ortaya çıkınca, yerli kültürün en iyi ve seçkin ürünlerini elde edebilmektedirler. Gelişmekte olan ülkeler ise çoğu kez kültür endüstrisinin ikinci kalite, modası geçmiş ürünleri ile yetinme zorundadırlar. İthal edilen kültür ve eğlence ürünlerinin yerel taklitleri ise durumun düzelmesine katkıda yardımcı olamamaktadırlar. Böylece gelişen ülkeler ciddi boyutlara ulaşan birer "kültür istilası"na uğramaktadırlar.

Günümüzde bu eğilim kendisini en çok video programlarında göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmı çoğunlukla salt pornografi ve şiddet konularını işleyen kasetlerin hücumuna uğramaktadır. Gerek pornografi, gerekse şiddet, erkeklerin egemen bulundukları kültürlerin başat değerleri ile yakından ilintilidir. Bu tür konulara ilişkin geniş çapta kültürel ürünlerin yaygınlaştırılması altında cinsiyete dayalı eşitsizliği pekiştirme ve eşit olmayan bir toplumsallaştırma modelini sürdürme anlamına da gelmektedir.

Bu sorunların tümüne işaret ederken, iki hususu göz önünde bulundurma zorunluğu belirmektedir: a) Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin karşı karşıya bulundukları güçlük ve çıkmazların tek nedeni elbette kitle iletişim araçları değildir; b) Kısıtlayıcı önlemler yolu ile teknolojik gelişmeleri durdurma olası değildir.

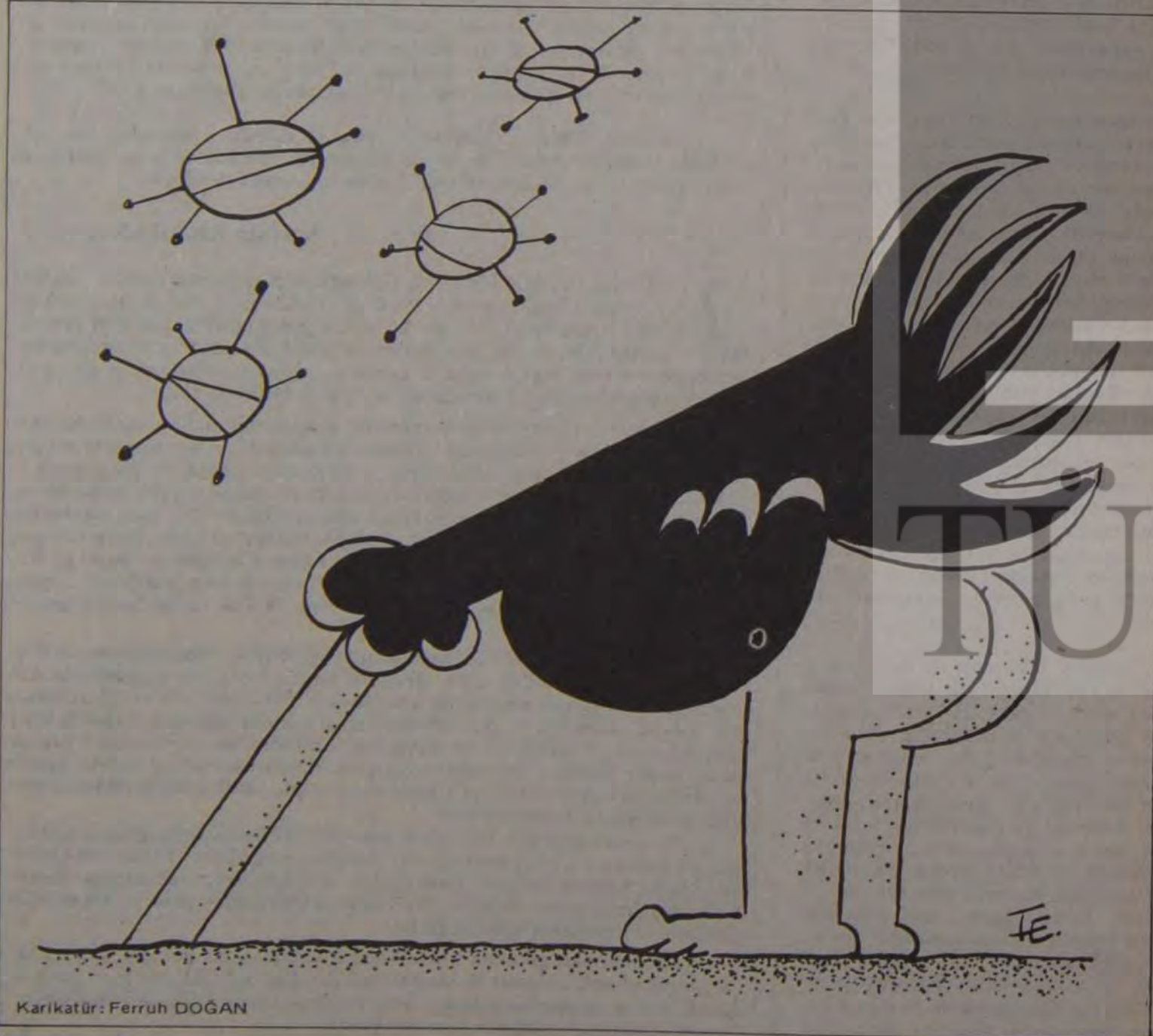
Hatırlanması gereken önemli nokta şudur: Uzak görüşlü, akıllıca tasarlınmış ulusal, bölgesel ve uluslararası iletişim politikaları hem iletişim örüntülerinin yaygınlaştırılması, hem de demokratik düzenin temel değerlerinin korunması mümkün görünmektedir.

İletişim Teknolojisi Semineri

■ Hıfzı TOPUZ

"Türkiye'de iletişimciler endüstrileşme ve gelişme yolundaki ülkelerin ortak sorunlarını dile getirdiler..."

Karikatür: Ferruh DOĞAN

İSTANBUL'da 26-28 Eylül'de toplanan İletişim Teknolojisi Semineri uluslararası alanda iletişim uzmanlarının ilgisini çeken büyük bir olay oldu. Türkiye şimdiye kadar bu konuların dışında kalıyor ve iletişim alanında araştırma yapan, inceleme yazısı ve kitap yazan ünlü kişiler Türkiye'de de yetkili iletişimcilerin olduğunu bilmiyorlardı. Bu konuda düzenlenen toplantı ve konferansların hiçbirine katılmıyorduk. Uluslararası araştırma merkezlerinde ve derneklerinde zaman zaman birkaç Türk'ün adı duyuluyor, ama Türkiye'de bu kadar geniş sayıda öğretim üyesi ve araştırmacının iletişim konularına eğildiğini hiç kimse bilmiyordu. AIERI veya IAMCR denen Uluslararası İletişim İnceleme ve Araştırma Derneği'nin hiçbir toplantısına da katılmıyorduk. Yani, bu alanda hiç adımımız geçmiyordu. İstanbul'da böyle bir seminer düzenlemeye kalkmamız dışarıda genellikle şaşkınlık uyandırdı. "Peki, sizden bu seminere kaç kişi katılacak? Siz kaç bildiri

sunacak durumdasınız? Hangi konuları ele alabileceksiniz?" gibi sorularla karşılaştık. Ama toplantı başlar başlamaz bizim bu alanda nasıl bir düzeyde olduğumuz derhal görüldü. Toplantıya dışarıdan katılan 20'ye yakın insanın yanında her gün 40'a yakın Türk profesörün, öğretim üyesinin ve gazetecinin semineri ilgiyle izledikleri görülmüyordu. Arkadaşlarımız bütün tartışmalarda söz aldılar ve yabancı dillerde hiçbir güçlük çekmeden görüşlerini açıkladılar; övünç ve kıvanç duyduk.

Biz endüstrileşme ve gelişme yolundaki ülkelerin sözcülüğünü etmeye yöneldik. Toplayıcı ve birleştirici bir rolümüz oldu. Seminere katılanlar çoğu kez bizlere "Türkiye'de iletişimciler endüstrileşme ve gelişme yolundaki ülkelerin ortak sorunlarını dile getirdiler" dediler. Şimdiye kadar söylenmemiş bazı şeyler söylendi ve yeni bir yol tutuldu. Bunu sürdürmek gerek...

SEMİNER ÇALIŞMALARI

Semineri açan Unesco Milli Komisyonu Başkanı Prof. Suat Sinanoğlu yaptığı konuşmada toplantının amaçları üzerinde durarak, özetle şunları söyledi:

"Maksatlı haber akımı memleketimiz için çok zararlı bir olaydır. Biz bu semineri düzenlerken sadece Üçüncü Dünya'nın dengesizliğini ele almayı düşünmedik. Ekonomik bakımdan güçlü olan devletler dünyaya istedikleri yönü verebiliyorlar. 'Homo Spectator' diyebileceğimiz seyirci bir insan tipi yaratıldı. İnsanlar yazmayı ve okumayı unutuyorlar; kişiliklerini bulmada zorluk çekiyorlar. Kişilikler yok oluyor. Bu konuların üzerine eğilerek 22. Unesco Genel Konferansı'na götürülecek bir öneri hazırlamalıyız..."

Seminere Türk ve yabancı iletişim uzmanları ve gazeteciler 17 bildiri sundular. Yazılı bir bildiri vermeden de ayrıntılı konuşma yapanlar oldu.

Çalışma oturumunun başında ilk konuşmayı yapan Hıfzı Topuz seminerin amaçlarını anlattı ve teknolojik gelişmelerin etkileri üzerinde durdu. (Hıfzı Topuz'un bu konuşmasının özetini, bu sayıda yayınlıyoruz. -B.S.-)

Gündemin ilk maddesi "İletişim Teknolojisindeki Yeni Gelişmeler" idi. Bu konuda ilk konuşan Avrupa Yayın Birliği ve Alman Radyo ve Televizyon Kurumu ARD'nin temsilcisi Richard Dill, Avrupa Yayın Birliği'nin Avrupa ülkeleri arasında çok geniş bir program dolaşımı sağladığını belirtti. Uydularla yapılacak doğrudan TV yayınları için de "Her ülke dilediğini yapar, isteyen

Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ

GELENEKSEL toplumların ulusallaşma sürecinde iletişim teknolojisi geniş halk kitlelerine kapıları açmış ve bilgisayarlar bizleri "informa-tique"le karşı karşıya bırakmıştır. Sanayileşmiş ulusların diğer uluslar üzerinde gittikçe yoğunlaşan etkisi bir "kültür emperyalizmi" ile kıyaslanabilirse, o halde yıllar önce bu ulusların kolonisi olan toplumların "ulusallaşma" bayrağı altında toplanıp kurtuluşlarını aradıkları söylenebilir. Bağımsızlıkları için yaptıkları bunca mücadele "ulusal kültürlerinin" üstüne binip modernleşme için çok yeni ulusun teknolojiyi alıp teknolojinin taşıdığı kültürel veya ideolojik mesajı yadsıyarak çözmeye çalıştığı bir evremsel ikilemdi. Aslında sanayi teknolojisi her zaman kültür mesajını da birlikte getirir, iletişim teknolojisi de öyle (McLuhan). İleri teknolojinin ideolojik bağlamı başkadır, ulusallığın doğuşunun başka...

Öğretim Görevlisi Hüsamettin ÜNSAL

YÜZYILIMIZIN ortalarında gelişme yolundaki ülkelerin amacı sanayileşmektir. Bugün ise böyle bir amaç terk edilmekte olan bir üretim biçimi gerçekleştirmeye çalışmak olacaktır. Bugünün geçiş toplumları, yani Güneyli toplumlar, aradaki fark ne ölçüde büyük olursa olsun sanayi ötesi toplum aşamasına geçişin yollarını aramak zorundadırlar. Bu ise her şeyden önce insan ögesiyle ilgili bir sorundur. Toplumların, gerçek yaratıcı gücü olan insan unsurunun özgürlük içinde düşünsel gelişimini hızlandırması, yeni iletişim teknolojilerini toplumun yerel ve ulusal kültürel öğelerinin geliştirilmesine yönlendirilmesini sağlayacaktır. Mitterand'ın dediği gibi "Kültüre yapılan harcama toplumun geleceğine yapılan yatırımdır". Bu yatırımı yapma özverisinde bulunmayan toplumlar elektronik kolonyalizmin saldırısından kolay kurtulamazlar.

Gelişmiş ya da az gelişmiş tüm ülkelerin teknolojik gelişmeyi ve onun sağladığı olanakları veri olarak almaları ve bu gelişme karşısında yeni bir düşünme biçimi geliştirmeleri zorunludur. Yerel ve ulusal kültürlerin geleceğin uygarlığına katkısı ve ulusal kimliğin korunabilmesi ancak böyle olabilir.

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Bşk.
Nezih DEMİRKENT

TEKNİK alandaki gelişmeleri takip eden yayın organlarının son yıllarda ciddi habercilikten uzaklaştıkları, ya eskisi gibi yazarlara önem vererek satış yollarını aradıkları veya magazin türü yayın yaparak hatta piyango ve lotaryalar tertip ederek tiraj aradıklarını da unutmamak lazımdır. Bu arada iletişim teknolojisindeki gelişmelerin basına getirdiği bazı özellikleri de sıralamak isteyeceğiz. Teknolojik değişim basının özüne de tesir etti, haberler kısa yazılmaya başlandı, fotoğrafın önemi arttı, masabaşı gazetecilik güç kazandı, okur bağlantısı kuran tefrikalar ya kaldırıldı veya sayıca azaltıldı. Sayfa düzeninde önce Fransız modeli, ardından İngiliz anlayışı ve son yıllarda da Amerikan gazeteciliği kendini gösterdi. Gazeteler beynelmilel ajansların da yardımıyla dış olaylarda ağırlık kazanırken, iç olayları unuttular veya tam tersini yaparak bölge haberlerine ağırlık vererek dünya olaylarını ihmal ettiler. Muhabirlik, mesleğin en güçlü ünitesi olma vasfını kaybetti, sekreterler Türk basınında etkinlik kazandılar. Kuruluşlarda işletmeci ve teknik adam ihtiyacı başladı. Pazarlama şirketleri birer finansman kuruluşu haline getirildi ve sonunda basın dünyasına sermaye sahibi güçler geldi. Önce inkar edilen bu güçler bir süre sonra ya mesleği terk ettiler veya basının koşullarına ayak uydurma yolunu tercih ederek, Türk fikir hayatına hiçbir katkıda bulunmadılar.

İletişim teknolojisindeki gelişme maalesef gazetecilik dünyamızda yeni kavramların tartışılmasına yol açarken, belirli bir tembelliği de getirmiş oldu. Bunun nedenini ileri teknolojileri kullanma arzusunun henüz doğmamış olmasında aramak gerekir. Zamanla mücadele eden gazetelerimiz hâlâ son haberleri en iyi şekilde kullanmaktan mahrum bulunmaktadır, ya gece kadruları yetersizdir veya kuruluşlarımızın iş anlayışı buna manidir. Muhtevadaki gerilik bir ölçüde haberden kaçış yolunu yaratmış, değişik gazetecilik türleri adeta terk edilmiş ve klasik makas magazinciliği doğmuştur. Bu arada gazeteleri kim idare edecek tartışmaları doğmuş, teknik servislerle yazı işleri arasındaki tartışmalar önemli boyutlara ulaşmıştır. Özetle muhtevada ilerleme beklenirken geri kalınmış, dağıtım ve pazarlama her türlü teknik gelişmenin gerisine itilmiştir. Bazı müelliflerin düşüncelerine göre gazetelerimiz pahalı oyuncaklar almışlardır ama, kendilerini unutmışlardır.

Bu fikirlerin bir bölümünde elbette doğruluk payı vardır. Ancak 1950-1980 arasındaki hızlı gelişme unutulacak olursa, ülkemizde her devirde iletişim teknolojisine karşı çıkmıştır. Bugün hâlâ yayın organları

beğendiğini alır. Özgür dolaşım budur" dedi.

HAMİD MOWLANA

Aynı konuda söz alan Azerbaycan kökenli Amerikalı profesör Hamid Mowlana "Teknolojinin tarafsız olması bir mit'tir" diye söze başladı ve konuşmasını şöyle sürdürdü: "Teknoloji çağımızın toplumunda siyasal bir rol oynar. İletişim siyasal, sosyal ve ekonomik güçlerin etkisinde ve denetimindedir. İletişim teknolojisinin uydularla iletişime kadar uzanması siyasal bir süreçle ilgili olmuştur. Bugün iletişim demek herşeyden önce mesajların ve haberlerin dağıtımı demektir. Dağıtım üretimden de önemlidir. Bu iş iyi örgütlenmemiş olursa iletişimin hiçbir anlamı kalmaz. Uydular ile iletişimde de dağıtım siyasal güçler denetler. Amerika büyük bir iletişim teknolojisi devriminin içindedir. Haber ve mesajların hazırlanması ve sunulması yeni biçimler almış ve siyasal bir yön kazanmıştır. Halk her an bir iletişim bombardımanı ile karşı karşıyadır. Devleti yönetenler her zaman iletişim araçlarını kullanırlar. Yeni bir demokratlaştırma sorunu ortaya çıkmaktadır."

"Amerika'da teknolojinin 'impact'ı her zaman istenen 'impact' olmamış ve bu yüzden büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. Amerika'da artık herkes bu iletişim teknolojisinin etkisi altındadır. Yeni araçlar ortaya çıkmakta ve hergün herkes sayısız mesaj almaktadır. Amerika iletişim endüstrisinde en büyük üreticidir ama, en büyük tüketici de Amerika'dır. Çokuluslu ortaklıkların bu alandaki rolleri ile iletişimin 'global' bir anlam, yani bir bütünlük kazanması yarın çok baş ağrıtaacak bir konu olmaktadır..."

ALAN HANCOCK

Teknoloji aktarımı konusunda konuşan Unesco Temsilcisi Alan Hancock da şunları söyledi:

"İletişim toplumlarında yapılacak her araştırmada teknoloji aktarımı konusu üzerine eğilmek gerekir. Teknoloji nerelere aktarılıyor? İletişim alanında çalışanlara mı? Halka mı? Yoksa bir çevreden bir çevreye mi? Bunu araştırırken çok esnek olmalıyız. Çağdaş teknolojiler ülkelerin siyasal sınırlarını kolayca aşarak her alana el atarlar. Teknolojinin vurgularını araştırırken bütün bu ayrıntıları gözden uzak tutmamak gerekir..."

LUIS RAMIRO BELTRAN

"Latin Amerika'da iletişim teknolojisinin etkileri" üzerinde bir ko-

nuşma yapan Bolivyalı ünlü iletişim uzmanı Luis Ramiro Beltran seminerin en ilginç konuşmalarından birini yaparak özetle şöyle dedi:

"İspanyollar ve Portekizliler Latin Amerika'ya gelmeden önce bu ülkelerin Aymara ve Keçua gibi kendi öz kültürleri vardı. Sonra, dışarıdan gelenler kendi kültürlerini getirdiler. Bir süre sonra köle ticareti yoluyla Latin Amerika'ya Kara Afrika kültürleri girdi. Bunun yanı sıra İngilizler ve Fransızlar da yer yer kendi kültürlerini yaymaya çalıştılar. Latin Amerika çeşitli kültürlerin kaynaştığı bir yer oldu..."

"Kitle iletişim araçları Latin Amerika'da güçlenince bunlar yerli- lere değil, üst ve orta tabakalara seslenmeye yöneldiler. Kitle iletişim araçları gerçekte hiçbir zaman kitlelere seslenmedi. Yerliler birbirleriyle konuşarak haberleştiler, iletişim araçlarıyla değil..."

"Sonra büyük haber ajansları Latin Amerika'ya yerleşti. Bu ajanslar Latin Amerika'yı dışardan gelen haber bombardımanına tuttular. Ama bizden dışarıya haber gönderilmedi. Bizden giden haberler gerçeği yansıtmıyordu. Hep saptırma yolu bir habercilik sistemi uygulandı."

"Bizde Amerikan modeli bir değerler düzeni yaratıldı. Herbir ülkede Time'ın bir kopyası çıkartıldı. Amerika'dan kadın dergileri, foto-romanlar alındı. Bunların kopyaları, taklitleri yayınlandı. Bunlar elbette bizim sorunlarımıza eğilmediler..."

"Latin Amerika'da radyo ve tele-

vizyonlar devlet kuruluşu değildir. Örneğin Kolombiya'da 380 radyo istasyonu vardır; bunun yalnız 5'i devlete aittir. Venezuela'da 140 radyo istasyonu çalışır; bunların yalnız 2'si devletindir."

"İletişim teknolojisi güçlülerin elindedir. Ekonomide de dışarıya bağımlılık artmıştır. Biz ucuz ham ürün üreten ülkeleriz. Büyük ödeme güçlüklerimiz var. Borçlarımız artıyor. Ama elimiz kolumuz bağlı. Son iki üç yıl içinde bazı ülkeler yıkılma durumuna düştüler. Ama hiçbir şeyi değiştiremiyoruz. Ekonomik baskılar siyasal biçimler alıyor. Amerika'nın seçtiği yolları izlemek zorunda kalıyoruz. Kültür alanında da durum aynı. Yeni tür ilişkiler ortaya çıkıyor."

"Bizde ilencilik de çok gelişti. Televizyon yayınları ve gazeteler hep ilanla kaplanıyor. Bu ilanların yayınlar üzerinde çok büyük etkileri var. Basına ilan verenler gazetelerin politikalarına da egemen oluyorlar."

"Herşey Latin Amerika'ya Kuzeyden geldi. Teknoloji, eğitim, ideoloji, ırkçılık, kanaatkar olma düşüncesi... Yeni değerler ortaya çıktı. Latin Amerika 15 yıldan beri yabancı kültür yayılmasına uğradı. İnsanlar birbirlerine yabancı olmaya başladılar. Geçenlerde bir anket düzenlenmiş ve insanlara 'Kolombiyalı olmaktan hoşnut musunuz?' diye sorulmuştu. Ankete cevap verenlerin üçte biri Amerikalı olmak istediklerini belirtmişler!"

"Biz başkalarının etkisindeyiz. Ama bu etkilerin altında kalmak istemiyoruz. Biz halkımızın yararına olmayan bir demokrasiden yana de-

ğiliz. Evimizin önüne duvarlar örül- sün istemiyoruz. Çevremizde ılık rüzgarlar essin istiyoruz..."

MAHMUD TRİKİ

Arap Birliği temsilcisi Mahmud Triki ise Arap ülkelerinin kendi kültürlerini savunmak için nasıl bir iletişim politikası izlediklerini anlattı. Sonra bağlantısız ülkelerin deneyimlerinden söz etti. Evrensel Yeni Habercilik ve İletişim Düzeni konusuna değinerek "Her ülke önce kendi içinde yeni bir evrensel habercilik ve iletişim düzeni kurmalıdır. Bu olmadıkça evrensel düzen kurulamaz." dedi.

KARA AFRIKA VE TELEVİZYON

Seminere katılan tek Kara Afrikalı gazeteci Malili Diamonsi Bombote da televizyonun Afrika'daki etkileri üzerinde durarak şunları söyledi:

"Sanayileşmiş ülkelere meskenlerin yüzde 90'ına bir, hatta iki TV alıcısı düşerken, görüyoruz ki bu sayı Afrika'da birin altındadır. Toplumsal faydasına karşın TV Afrika toplumunun kişiliğini bozacak tehlikeli bir araç olarak da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Afrika ülkelerinin fakir bütçelerine kaldıramayacakları kadar ağır bir mali külfet yüklemektedir. Kalifiye personel yoktur, malzeme yetersiz ve bakımsızdır. Laboratuvar çalışmaları çok masraflıdır. Bu yüzden yapımlar fakir ve sayıca yetersizdir. Bütün bunlara rağmen TV ulusal egemenliğin bir simgesi haline geldiği için herşeye rağmen muhafaza edilmesi gerekmektedir. Programları oluşturmak için Afrika TV'leri büyük ölçüde yabancı yapımlardan yararlanmaktadır. Afrika'da programların yüzde 60'ı dış kaynaklıdır. Bu programlar, filmler, diziler, şovlar, belgeseller ve spor programlarından oluşmaktadır."

"Afrika, TV yapımcıları için özellikle kolay varılabilir bir hedef olarak gözükiyordu. Çeşitli şekillerde verilen mesajlarla Afrikalıların beyinleri yıkılıyor ve bu durum giderek ağır sonuçlar doğuruyordu. 'Elektronik alanda sanayileşmemiş, program yapma kültürüne sahip olmayan bir ülke bağımsızlığını uzun süre koruyamaz' ilkesi herkese aşılanmaktaydı."

"Böylece TV toplumun değişiminde çok önemli bir etken oldu."

"Yabancı yapımları beğenmeye hazır olan Afrikalılar yozlaşmış bir takım kültürü de ülkelere aktarıyorlardı."

"İletişimde yeni teknolojiler, TV, telematik, video-kaset, çok kanallı kablo, video-disk denen bu yeni elektronik iletişim teknolojisi dünyayı sararak onu küçülte küçülte

mız telsiz kullanmak imkanından mahrum bulunmaktadır. Batı ülkelerinde taksi şoförlerine tanınan bu hak ülkemizde haber dünyası için akıl almaz yasaklar getirmektedir. TV gazeteciliği devlet tekelinde sürdürülürken, TRT'nin başına gazetecilik hakkında hiçbir bilgisi olmayan insanlar atanmakta, özel TV anlayışı reddedildiği gibi, video gibi çağın uygulaması umacı olarak gösterilmektedir."

Bu arada son yıllarda açılan meslek okullarında ve bilhassa üniversitelerde nedense teknolojiye düşman öğrenci yetiştirilmesi iş edinilirken, ders kitaplarında çağın uygulaması ofsetten bir iki satırla bahsedildi ve geleceğin gazetecilerine tipo baskı öğretildi, uydu haberciliğinden tek kelime ile söz edilmedi. Polis radyosu ihdas edilirken amatör telsizcilğe karşı çıkıldı, profesyonel radyo girişimleri önlemleri.

Geçmişte bu olaylar yaşanmıştır, Fikirden intikam almak isteyenler yasaklar getirmişler, matbaaları parçalamışlar, gazetecileri katletmişlerdir. Ne var ki iletişim teknolojisi sayesinde bütün olup bitenler duyulmuş, yaygınlaşmıştır. Türk basını yıllardır muhteva tartışması yapmaktan, basının ne olduğunu tanıtmaktan alıkonulduğu için bugün de benzer tepkiler süregitmekte, bu da yeni tartışmalara yol açmaktadır. 2000'li yıllarda yepyeni bir basın anlayışı doğacak ve çok muhtemel ki kağıtsız gazete daha fazla ilgi toplayacaktır. Bu aşamaya erişemeyenler ise teknoloji alanındaki gelişmiş ülkelerin ekonomik ve politik baskıları altında ezilecektir. Yıllardır yabancı dünyalardan kaynaklanan yayınlar ülkemizde önemli bir yer alırken, biz kendi ülkemizde bile sesimizi duyuramaz hale gelmişizdir. İşte bu gerilim yüzündendir ki, Avrupa'daki Türk işçisi kendi öz radyosunu dinlemekten kahrım kalmakta, sahillerimiz ve hudut şehirlerimiz ise yabancı ülkelerin TV yayınlarına iltifat etmektedir. Almanya'da basılan gazetelerimiz dünün gazetesini yarınki tarihle satmaktadır."

İletişim alanında mehter marşı ile yürüyen bir toplum halinde olduğumuz aşikar. Haberi kabul ediyorsak önce dünyadaki gelişmeleri öğrenmemiz, öğrendikten sonra da süratle uygulamamız gerekmez mi? Habere ambargo konulması için kanun çıkarmanın yetersizliğini biliyorsak, Türk vatandaşına BBC radyosunu, Yunan TV'sini seyrettirmeye de hakkımız olmamalıdır."

Eğer basınımızın geri kalmışlığı varsa, bu iletişim teknolojisine ayak uyduramamaktan kaynaklanmaktadır. Gelecek kuşaklarımızın dünyada söz sahibi olmasını arzu ediyorsak, onlara geçmişten değil, gelecekte haber vermemiz gerekir. Geçmişin hata ve sevaplarını tekrar tartışmaktansa, geleceğe bakalım ve iletişim dünyasında olup bitenleri izleyelim, prestel videoteks bile artık yetersiz kalıyor, uydu haberciliği başlamak üzere; gelin bu dünyada herkesin yaşadığı gibi yaşayalım. Kültür kökenlerimizin varlığının tehlike altında olduğunu söylemekle vakit kaybetmeksizin düşüncelerimizi, haberlerimizi yaymaya çalışalım. Konuşmak, söz almak, duyulmak herkesin hakkı, doğuştan kazandığı bir özgürlük değil midir?"

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Üyesi Recep BİLGİNER

DÜNYANIN kimi yerinde, bu iletişim teknolojisi, özel kuruluşların, kimi ülkelerde de devletin elindedir. Her ikisi de, bu teknolojiyi, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Birinde kazanc, ötekinde propaganda esastır, ama, geniş anlamda ele alırsak eğitim de vardır."

İletişim teknolojisinin, özel şirketlerin tekelinde olduğu hallerde, temelinde, kazanç düşüncesi egemen olduğu için, ürettikleri malı, müşterinin beğenisine göre ürettikleri doğrudur. Ucuz, basit, çoğunlukla bayağı programlar, ahlak ve estetik ölçüler içinde ele alındığında, elbette, beraberinde birtakım zararları da birlikte getirmektedir. En azından, toplumları, bayağıya, basite alıştırdıkları, zamanla, bir çeşit afyon yutturma rolü oynadıkları için. Ama maalesef, bu tür programlar daha geniş bir tabanda rağbet görüyor. Yapımcıya, ahlak değerlerinin estetik zevkin bozulması vız gelmiyor. Özellikle, kendi ülkemizde, video kasetçiliği alabildiğine zevksizliği, adılığı körüklemektedir. Zamanla kimi insanlarımızda, daha iyisini, estetik zevki üstün olanı nasıl kabul ettireceğimizi merak ediyorum. Dahası, Batı ölçülerinde, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde çalışan vatandaşlarımız da, iletişim teknolojisinin ürünlerinden olan videonun, yukarıda açıkladığım tahrir edici tutkusuna kapılmışlar gidiyorlar. Hem de bunların çoğu dramatize edilmiş gösteriler yüzünden oluyor."

Bunlar, kimi ülkelerde olduğu gibi, devlet kontrolü altına alınmalı mı? Kimi ülkeler, bunu sağlamak için yasa çıkarmak peşindedir. Bunu ne derece sağlarlar, bilemem."

Karikatür: Ferruh DOĞAN

Marshall McLuhan'ın deyimi gibi 'Bir planet köyün haline getirecektir. Bu durumun da en büyük tehlikesi dünyayı sadece sanayileşmiş ülkelerin çıkarlarına hizmet eden tek bir kitle haline sokmasıdır.'

"Afrikalılar yavaş yavaş bunun bilincine varmaya başlamış ve bu yeni duruma karşı çıkanların bundan sızlananların sesleri duyulmaya başlamıştır. Bildiğiniz gibi Unesco, haberleşme ve iletişim konusunda dünyaya yeni bir düzen getirmek için verdiği savaşta 'haber akışımının özgür, yayınların geniş ve dengeli olması' üzerinde durmaktadır.

"Gerçekte bu TV'nin önemi problemini ters yönden ortaya koymaktır. TV'nin kalitatif ve kantitatif gelişmesine karşı çıkmak söz konusu değildir. Temel sorun TV'nin gelişmekte olan bir toplumun gereksinimlerine cevap verebilme görevini yerine getirebilmesidir.

"Bütün teknolojik yeniliklere karşı çıkmak, TV'ye devamlı olarak kuşku ile bakmakta olumlu bir yol değildir. Başka ülkelerin kültürlerini izlememek de olumlu değildir. Zaten artık istense de olaylardan uzak kalamaz, çünkü dünya artık muazzam bir 'bileşik kap'tır.

"Şimdi en önemli sorun iletişimdeki yeni teknolojiye nasıl faydalanılacağı konusudur. Fakir ülkeler bu yeniliklerden kendi kültürlerini bozmadan, muayyen bir kalıba sokulmadan nasıl faydalanabileceklerdir?

"Meksiko'da 1982 yılı Temmuz-Ağustos aylarında toplanan Kültür Politikaları Evrensel Konferansı'nda şöyle denildi: 'Kültür bir diyalogdur, düşünce ve deneyim alışverişidir, değer ve geleneklerin değerlendirilmesidir; tek başına kalınsa yıpranır ve ölür. Kültürler tahrip olur, yok olursa insanlık fakirleşir. Bütün kültürlerin eşitliğini ve değerini kabul etmek gerekir.'

JEAN d'ORMESSON

Seminerde en çok ilgi toplayan kişilerden biri Fransız Akademisi üyesi Jean d'Ormesson'du. Her konuşması uzun uzun alkışlarla karşılanan sevimli, zeki ve dinamik bir yazar olan Jean d'Ormesson çeşitli fırsatlarda söz alarak şunları söyledi:

"Bugün her yerde iletişim teknolojisinin etkileriyle karşı karşıyayız. İletişim araçlarının, genellikle televizyonun iyi-kötü etkileri üzerinde çok şey söylenebilir. Televizyonda Shagun, Hanedanlar ve Dallas gibi dizileri izleyip Amerikan televizyon programlarının kültür yozlaşmasına yol açtığı öne sürülüyor. Neden Amerikan programları? Çünkü Amerikan teknolojisi öbür ülkelerinkinden daha üstündür de ondan. Eğer Fransız teknolojisi daha üstün olsaydı, biz de Dallas tipi programlar hazırlardık.

"Kötü kültür değil, kötü programlar vardır. Video televizyonla rekabet ediyor. Ama ben video programlarının televizyon programlarından daha kötü olduğu kanısındayım. Hükümet programlarında her zaman bir kültür endişesi olmuştur.

"Ben videoyu otomobile benzetiyorum, televizyonu da otobüse. Otobüs camının, kilisenin önünden geç, iyi yerler görürsünüz. Otomobil ise sizin hizmetinizdedir, dilediğiniz yere çekersiniz. Otobüsün giremeyeceği yerlere de otomobille girerek bütün kötü şeyleri görebilirsiniz...

"Televizyon esperanto bir kültür gibidir. Herkes anlar, her yerde geçerlidir.

"Cocteau televizyon kültürü için 'Bu, havaalanı kültürünün zaferidir' demişti. Levi Strauss da 'Bugünün kültürünün koşulları kör ve sağır olmaktadır' der."

Jean d'Ormesson bir konuşmasında da: "Ben liberalim, çünkü başkalarının görüşleriyle zenginleşiyorum"

"dedikten sonra, sözlerini şöyle sürdürdü: 'Liberal olan kişi kendine karşıt görüşte olanlarla konuşmaktan zevk alan kişidir. Hep kendi görüşünüzde olanlarla konuşmaya kalkarsanız, ne budalalarla karşılaşsınız!'

d'Ormesson bir konuşmasında da iletişim araçlarıyla hükümet ilişkilerine değinerek şöyle dedi:

"Hükümetler hep iyi olan şeylerden söz ederler; basın ise kötü giden işlerden!.."

d'Ormesson başka bir konuşmasında da şunu vurguladı: "Objektifliğe varabilmek için subjektiflikleri çoğaltmak gerekir!"

"...Ben çoğunluğun her zaman haklı olduğu kanısında değilim!"

"...Peygamberlik mesleği çok güçtür, yarın neler olabileceğini keşfedemezsiniz!"

"... Televizyon gazetelerin yerine geçemez. Yarım saatlik bir televizyon bülteni bir gazete sayfası ancak tutar."

Karikatür: Ferruh DOĞAN

"... Giscard d'Estaing seçimleri kaybettiği zaman bana ne yapması gerektiğini sordu. Ben de 'Ne radyoda konuşun, ne de televizyona çıkın' dedim. 'İlahlaşsınız!' Sözü mü dinlemedi ve ne yazık ki konuştu!.."

JEAN CLAUDE GAYET

Seminerin en renkli konuşmacılarından biri de Fransız Ulusal Haber Bankası Müdürü Jean Claude Gayet idi. Gayet yaptığı konuşmada Fransa'nın iletişim teknolojisi alanında Amerika'dan çok geri kaldığını belirttiikten sonra veri bankaları üzerinde durdu ve şöyle dedi:

"Telematik ve daha genel olarak veri bankaları milli bağımsızlık sorununu ortaya koymaktadır.

"Bugün halen bütün büyük veri bankaları Amerikan kökenlidir ve bu durum önemli sonuçlar doğurmaktadır: Bizim kültürel kimliğimiz Amerikan modeli lehine gölgelenmeye eğilim göstermektedir. Bu durum teknik veriler konusunda önem taşıyorsa da genel düşünce alanında çok ağır sonuçlar doğurabilir. Düşünün ki biz Fransızlar bir Amerikan veri bankasına General de Gaulle ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiler hakkında bilgi sorsak, acaba nasıl cevap alırız? Aradaki anlaşmazlığı bildiğimize göre bilgi kaynağının önemi o zaman anlam kazanır. Amerikalı gözüyle görülen Fransa tarihi, Fransızların gözüyle görülen Fransa tarihi değildir. Böyle bir durumda tarihimizin bir bölümüne gölge düşürmek tehlikesiyle karşı karşıya kalırız.

"Dikkate alınacak diğer bir ekonomik sebep de şudur: Bir Avrupa araştırma laboratuvarı yeni bir ürünü piyasaya süreceği zaman Amerikan veri bankalarından bilgi almaktadır. Böylece veri bankasının bilgi vericisinin sadece soruları inceleyerek laboratuvarın neleri gerçekleştirmek istediğini anlaması içten bile değildir.

"İşte bunun bilincine varan Fransa duruma egemen olarak kendi veri bankalarını kendi kurmaya başladı. (Şimdi Fransa dünya piyasasının yaklaşık yüzde 10'u sağlamaktadır.)

"Unesco'nun yönetiminde toplanan bu seminerde yarın Fransa'ya karşı, bizim Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı düştüğümüz duruma düşmememiz için şimdiden önlemlerinizi almanız konusunda sizi uyarıyorum. Tek çıkar yol, kendi veri bankalarınızı kendiniz kurmanızdır. Size yarın gerekecek malzemeyi bugünden temin edin.

"Gelişme yolundaki ülkeler enerji ve hammadde teminini yavaş yavaş kendi kontrollerine almayı başarmışlardır. Bu da iyi bir şeydir. Bu ülkeler yarının zenginliğini yaratacak olanakları ellerinden çıkarmamaya dikkat etmelidirler: Habercilik ya da genel olarak iletişim bunların başında gelir."

Karikatür: Nezir DANYAL

örnek yayınları

Şehzadebaşı Cad. Aslantaş İşhanı No. 520, Vezneciler-İSTANBUL

- AYDINLAR VE TOPLUM (Denemeler) 175,- TL.
Antonio Gramsci / Çev. V. Günyol - F. Edgü - B. Onaran
- HÜZÜNDÜR İLK KELİMESİ (Şiirler) 150,- TL.
Serhan Özdemir
- ELLERİN SICAK BİR ÜLKE (Şiirler) 200,- TL.
İlhan Özdemirci
- İKİ DÜNYADA ÇOCUK EĞİTİMİ ÇIKIYOR
Çev. Can Yücel
- POLİTİKA SANATI (Derlemeler) 350,- TL.
Gaston Bouthoul / Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol
- BU RÜZGARİ TOPLAYIN (Çeviri şiirler) 250,- TL.
A. Kadir

- Toplu isteklerde indirim yapılır.
- Tek isteklerde ederi kadar posta pulu gönderilmesi yeterlidir.

Genel Dağıtım: ÖRNEK DAĞITIM

MERKEZ:

Şehzadebaşı Cad. Aslantaş Çarşısı No. 521, Vezneciler - İSTANBUL
Tel: 520 10 25 - 520 10 26/521

ANKARA
Mithatpaşa
34/F No. 54
Kızılay

İZMİR
Cumhuriyet Bulvarı
No. 16/103, Konak
Tel: 13 50 96

ADANA
Karasoku
102. Sokak
No. 27

İLETİŞİM ALANINA LIBERAL YAKLAŞIM ve ÇAĞDAŞ YORUMLAR

■ Raşit KAYA

UNESCO'nun 1983 Dünya İletişim Yılı Çalışmaları çerçevesinde 26-28 Eylül günleri arasında İstanbul'da düzenlediği uluslararası seminer iletişim teknolojilerindeki yeni gelişmeler, bunların ulusların kültürel kimliklerine etkileri ve "Yeni Evrensel İletişim ve Habercilik Düzeni" konuları üzerinde yoğunlaşmış olsa da, iletişim alanının ulusal ve uluslararası düzenleniş sorunlarını da yeniden gündeme getirmiştir. Konu ülkemiz için çok günceldir. Büyük bir olasılıkla, bu yazının yayınlanmasından önce yeni basın yasası yürürlüğe girmiş olacaktır. TRT yasa taslağı ise (umarız) geniş bir tartışma ve değerlendirme süreci içinde bulunacaktır. Konu, aslında, başka birçok ülkede de güncelliğini hiç yitirmemiştir. Bir yandan iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sağladıkları yeni olanaklar kadar, ortaya çıkardıkları sorunlarla da iletişim alanının ulusal ve uluslararası planda düzenlenişini gündeme getirmektedir. Öte yandan sorunun, teknolojinin gelişmesinin dayattığı yeni bir düzenleme gereğinden öte bir anlamı ve boyutu bulunmaktadır.

Gerçekten de geçtiğimiz son on yıllarda insanlığın kaydettiği en önemli gelişmelerden birisi de klasik insan hak ve özgürlükleri arasına yeni bir hakkın katılmasıdır. Artık "iletişim hakkı" bir "insan hakkı" olarak kabul edilmekte ve günümüzün uluslararası sözleşme ve bildirgelerinde yer bulunmaktadır.

Teknolojik gelişmeler böyle bir hakkın düşünsel düzeyde benimsendiği kimi ülkelerde uygulamaya geçirilme olanaklarını sağladığı ölçüde, yeni düzenleme gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum aynı zamanda -siyasal anlayışların da sınılanması fırsatlarını doğurmaktadır. Fransa'da 29 Temmuz 1982 tarihli "audio visuel" alanını yeniden düzenleyen yasa böyle bir durumun güncel örneğidir. Siyasal ve hukuksal sistemleri "istikrarlı" bir görüntü veren birçok ülkede örneğin, Avusturya'da, Hollanda'da ve hatta yazılı basın yasası olmayan İngiltere'de iletişim sistemine ilişkin yeni düzenleme çabaları, çalışmaları örnekleri artırmaktadır. Ancak, konunun, teknolojinin ortaya çıkardığı sorunları bir düzene bağlayarak çözüme kavuşturmaktan öte bir anlamı da vardır. Konunun farklı toplumsal-siyasal güç katmanlarının çatışan çıkarlarının "ortak rızasının" sağlanması ile ilişkili bir boyutu da vardır. Nitekim, elli yıl öncesinin iletişimle ilgili yasalarını yeniden oluşturmak için ABD'de sürdürülen çalışmalar bir türlü sonuca ulaşamamaktadır.

İLETİŞİM VE İLETİŞİM REJİMLERİ

Üretim sürecinde kolektif emeğin gerekli bir toplumsal öncülü olarak yer alan iletişim, insanı öteki yaratıklardan ayıran özelliklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla iletişim tarihi insanlık

tarihi kadar eskidir. İletişimin belirli bir tür insan ilişkisi olması nedeniyle, temel amaç ve işlevi insanlar arasında bir ortaklık yaratmak olarak kısaca belirlenebilir. Ortaklık "ileti" alışverişiyle yaratılmaktadır. Toplumsal yaşam ortaklığı yaratan her ilişki türü gibi iletişim de kolektivite içerisinde belirli bir düzene bağlanmaktadır. Böylece karşımıza iletişim sistemlerinin kökeni, ilkel toplumların tabularından başlayarak günümüzün çok kapsamlı yasalarına ulaşan iletişim rejimleri çıkmaktadır.*

Bir ülkedeki basınla ilgili yasa-
rın niteliğinin ise (ya da bu tür yasaların yokluğunun) o ülkenin siyasal tarihini yansıttığı çok söylenmiştir. Kuşkusuz bu doğrudur. Yine kuşku yoktur ki, çok yakın bir günde basın dışındaki iletişim araçlarını da içeren yasalardan alınacak örnekler bu eğilimi belirlemede kullanılacaklardır.

Söz basın yasalarına değindiğinde konusu basın özgürlüğü ve basın özgürlüğünün temelini oluşturan düşünce ve düşünceyi ifade özgürlüklerini ele almadan işlemek, geliştirmek olanaksızdır. Çünkü, iletişim süreci kolektivite içerisinde bir düzene bağlandığında, yapılan düzenleme, toplumsal iletişimin kurumsallaşmış kesiminin güç sahiplerince kabullenilebilecek tarzda gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır. Antik Yunan'da belirli düşüncelerin açıklanması kesinlikle yasaklanmıştı. Çünkü "bu düşünceler dine, siteye, ya da ahlaka zararlıydılar ve Atina demokrasisi kuşku doktrinler yayan entelektüellere karşı hoşgörülü davranmıyordu."² I. yüzyıl başlarında yazınsal ifade özgürlüğü için *Libertas* sözcüğünün kullanıldığı görülmekte. *Libertas* insanın düşündüğünü söyleme hakkı mıydı? Plinius dolaylı bir biçimde bunu doğruluyor:

'Liberius ideoque Libentius scribitur. Imperium Traiani, uberiorum securioremque materiam, senectuita seposui, rara temporis felicitate, ubi sentire quae velis et quae sentias dicere licet.'

(Daha özgürce ve istekle yazılıyordu. Daha huzur verici bir konu olan Traianus döneminde yazılılığa bıraktım; örneği çok az görülen mutlu bir dönemdi, istenilen düşünceye sahip olmaya ve düşündüğünü söylemeye izin veriliyordu.)³

"In civitate Libera Linguam mentemque Liberas esse debere" (Özgür bir ülkede söz ve düşünce de özgür olmalıdır) diyen ilk devlet adamı ise Bourquin'in betimleyişiyle "Liberal Prens" Tiber idi.

Artık bir tartışma, bir mücadele

Radyo dinleyenler: Desen: Orhan TAYLAN

başlamıştır bu özgürlükler uğruna. Toplumsal gelişme, toplumsal ilişkileri karmaşıktırırken, iletişim araçları da gelişmekte, geleneksel iletişimden kitle iletişimine doğru yol alınmaktadır. Kuşkusuz yeni araçlar iletişimin düzenlenmesinin tasarlama bir eylem haline gelmesinde, artık kurumsallaşan iletişim alanının ayrıntılı kurallarla donatılmasında çok önemli rol oynamışlardır. Ancak, bir başka gelişme de çok önemlidir. Bilindiği gibi, toplumsal gelişmelerin siyasal yaşama yansımalarının bir yönü de egemenlik kavramına kazandırdığı yeni bakışlardır. Bu bağlamda değişen egemenliğin kaynağıdır. Böylece, siyasal yaşama katılmak, etkide bulunmak isteyen toplumsal katmanlar çeşitlenmekte, bireylerin sayısı artmaktadır. Siyasal iktidara talip olan yeni toplumsal kesimler ortaya çıkarken, bunlar iletişim araçlarından kendi etkinlikleri doğrultusunda yararlanma olanakları aramaktadırlar. Karşılarında iletişim araçlarını kullanan başka bir güç görmeleri siyasal iktidarları da bu araçları özel bir

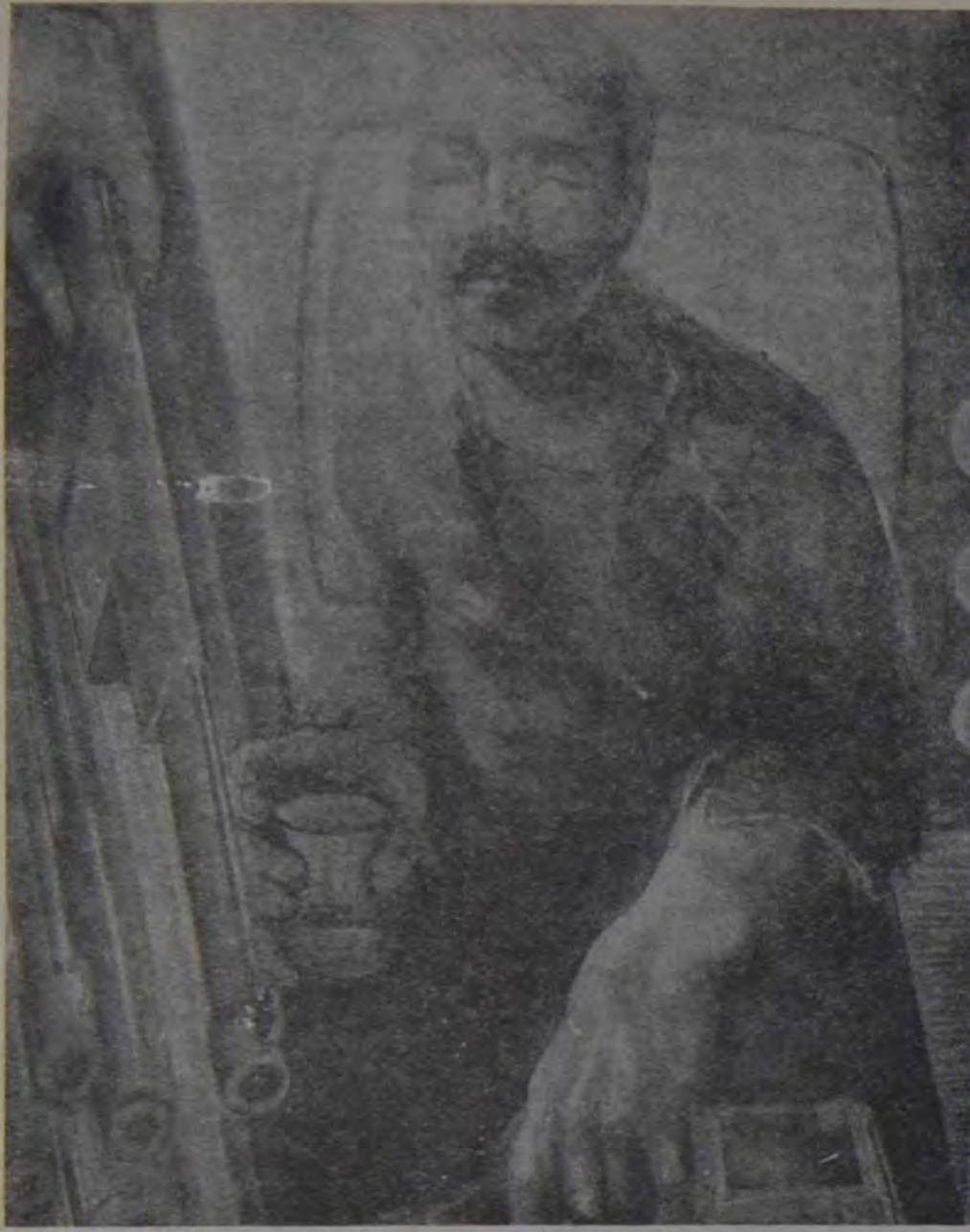
denetim altına almaya zorlamıştır. Böylelikle genel siyasal mücadelede özgürlük teması, iletişim araçlarının serbestçe kullanılması istemiyle bütünleşmiştir. Artık, sansür ve ona karşı mücadele, genel temel haklar ve özgürlükler, düşünce ve ifade özgürlüğü birbirleriyle iç içe geçmiş kavramlar olarak tartışma ve gerçekleştirme çabası platformunda karşımıza çıkmaktadırlar. Bu platformu sadece siyasal, hukuksal bir alan olarak görmek de yanıltıcıdır. Siyasal iktidarların iletişim alanını denetim altında tutmak için kullandıkları araçlar çok çeşitlidir. Her şeyden önce temelde ekonomik bir etkinlik olarak iletişim işletmelerinin (o yıllarda yazılı basın) gereksinimleri mali baskı yollarını iktidarların müdahale araçları arasına sokmaktadır. Gerçekten de dünya basın tarihi birçok ülkede basının özgürleşme tarihini yazarken, basın üzerindeki vergi ve harçlardan kurtulma çabalarını da uzun uzun anlatmaktadır. Tüm bu ilişki ve etkileşimler, aynı süreç içerisinde, kurumsallaşmış ilk basın rejimlerinin

ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kısaca ifade edilirse; bir yanda basın-yayın alanında gelişmeler olmaktadır. Öte yanda iktidarlar gelişmeyi denetim altında tutmak istemekte ve çabalar göstermektedirler. Denetim altına alınmak istenen basının kendisi de fiili kazanımları kazanılmış hak haline getirmek istemektedir. Başka bir deyişle fiili durum hukukileştirilmek istenmektedir. Böylece karşıt konumlardan hareket edenlerin karşılaşmaları ortak bir platform olmaktadır. Bu platform basın-yayın (iletişim) alanının düzenlenişidir.

Böyle bir platformda sentez olarak ortaya çıkan düzenlemelerin kuşkusuz düşünsel alanda da bir temeli bulunmaktadır. Bu temel, toplumsal-siyasal düşüncenin iletişim alanında ifadesini buluş biçimidir. İlk çağdaş iletişim sistemlerine damgasını vuran düşünce 1789 İnsan Hakları Bildirgesi'nde ilkel ifade-
desini bulmuştur. Bu, günümüzün klasik demokrasi (sonraları neo-demokrasi gibi yeni yorumlarına) anlayışına düşünsel temelleri sağlayan liberal öğretisi olarak isimlendirilen bir düşünce sistemidir. Günümüzde de aynı düşünce sistemini kaynak kabul eden yaklaşımlar mevcut iletişim sistemlerini belirlerken, dayanaklarını bu düşüncelerden almakta, düzenlemelerinin haklı kılımları için bu görüşe göndermeler yapmaktadırlar. Öyleyse nedir bu düşünsel temeller?

İLETİŞİM ALANINDA LIBERAL ÖĞRETİ

Bu düşünce sistemine kısaca "İletişim alanının liberal öğretisi" diyebiliriz. İletişim alanında liberal öğretisi, doğaldır ki, liberal dünya görüşünün genel çerçevesi üzerinde iletişim alanını açıklayan ilkelardan oluşacaktır. Liberalizmin kaynağındaki düşüncenin laikleşmesi ve bilimin ön plana geçmesi olarak bildiğimiz Aydınlanma Çağı'nın temel dünya görüşü, tanrının evreni yarattığı gibi, yine birgün evrenin sonunu da tanrının iradesi ile gerçekleştireceği üzerine kuruludur. Bununla beraber düşüncenin can alıcı noktası "yaratılış" ile "son" arasındaki dönemin -insanlığın yaşamının- yorumlanış biçimidir. Yaratılış ile Son arasındaki dönemde insan aklı her şeyi düzenleyen kurallar ve ilkeleri kavramaya, anlamaya yeterli olarak değerlendirilmektedir. Yani evrende her şey aklı uygun olarak cereyan ettirdiğinden dünyayı aklı da yanarak açıklamak da olanaklıdır. Böylece toplumsal yaşamda [tanrı iradesi adı altında da olsa] kabul edilmesi gereken tek bir gerçeklik olduğu görüşü düşüncede geçerliliğini yitirmektedir. Her insanın akı olduğu, gerçek de akıl yoluyla bulunabildiğine göre gerçek tek bir

Kamuoyu, Desen: Orhan TAYLAN

irade ya da otorite tarafından belirlenemez. Başka bir anlatımla söylersek, gözlemlenen gerçekler gözlemleyene göre farklı olabileceğinden, bir kişi ya da topluluğun gözlemlerinin tek başına gerçeği yansıttığı, bunların düşüncesinin gerçeğin ifadesi olduğu görüşü geçerli olamaz, kabul edilemez. Böylece, amaç toplumsal gerçekleri bulmak ise, gözlem yaparak, bunları düşünce olarak ifade edecek kaynakların çeşitlenmesi, sayılarının olabildiğince artması tek yol olarak kalmaktadır. Böyle olunca da gerçeğin belirli bir ifadesi olarak her türlü düşüncenin özgür olması, düşüncüyü iletecek iletişimin özgürce gerçekleşmesi ve bunu sağlayacak araçların çoğulculuk anlayışına uygun olarak kullanılabilmesi temel anlayışı, Liberalizmin özü olmaktadır. Yani, Liberal iletişim anlayışının ifade biçimi olan çoğulculuk gerçeğe ve nesnelliğe ulaşmanın bir aracı olarak algılanmaktadır. Kuşkuyla yer bırakmayacak nesnel bilgi elde etme olanağı olmadığı düşüncesi gerçeği ortaya çıkarabilecek tek bir ölçü bulunmasını da olanaksız kılmaktadır. İşte o

zaman, gerçeğin ortaya çıkışına katkısı olması için her türlü düşünce ve görüş serbest olmalıdır sonucuna ulaşılmaktadır.

Görülüyor ki, Liberalizm, aynı zamanda, çoğulculuk yoluyla gerçeğe ulaşabileceğini varsayan bir iyimserlik taşımaktadır. Böyle bir iyimserlik Liberal öğretinin genel çerçevesi ile de uyum içerisindedir. Şöyle ki, çeşitlilik, çoğulculuk sayesinde her türlü görüş ifade olanağı bulurken, gerçeği yansıtmayan yanlış görüşlerin, bunları aktaran iletişim araçlarının toplumda benimsenmeyeceği düşünülmektedir. Bunda kuşkusuz, açığa vurulan görüşlerin serbestçe rekabet edeceği varsayımı belirleyici olmaktadır. Serbest rekabet koşulları "iyi"nin "kötü" den, "yararlı"nın "zararlı"dan, "yanlış"ın "doğru"dan, "gerçek olmayan"ın "gerçek"ten ayrışmasını sağlayacaktır. Bu, kısaca, "doğru" iletinin "yanlış" iletiyi kovalamasıdır. Görüldüğü gibi iletişim alanının bu felsefi temellerde oluşan "düzeni" iletişim alanında serbest (özel) girişimcilik, serbest rekabet koşulları-

nın geçerli olduğu bir Laissez-faire anlayışdır. Ve yine, iletişimde tayin edici mekanizma olarak öngörülen pazar mekanizmasıdır. Diğer bir deyişle iletişim alanında "gerçeğe ulaşmanın" yolu pazar mekanizmasının serbestçe işleyebilmesi varsayımı üzerine kuruludur. Bu noktada önemle kaydedilmesi gereken nokta, iletişim alanında liberal anlayışın kökeninde tekelciliğe yönelecek her türlü oluşumun "gerçeğe uzanan yolu tıkadığının kesinlikle yadsınmakta oluşudur.

TEMEL İLKELER

Söylenenler ışığında iletişim alanını liberal bir anlayışla düzenlemeyi öngöceklerin bağlı kalmaları gereken ilkeler de ortaya çıkmaktadır. Bu ilkeleri liberal anlayış çerçevesinde iletişim özgürlüğünün temel ilkeleri olarak da değerlendirebiliriz.

İlkelerin birincisi, hiç kuşkusuz, serbest (özel) girişimcilik ilkesidir. İletişim özgürlüğünün ilk koşulu, özgürlüğü gerçekleştirecek araçların serbestçe işletilebilmesi, bunu sağlayacak kurumların serbestçe kurulmasıdır. Böylelikle kitle iletişim araçlarının işletilmesinde başka alanlardaki ticari-sanayi işletmelerinin etkinliklerini düzenleyen kurallar geçerli olacaktır. İletişim alanında üretime, dağıtımına ilişkin herşeyin serbestçe yapılması öngörülmektedir. İlkenin yasalara yansımalarının iki önemli sonucu vardır: 1) İletişim kuruluşlarının herhangi bir ön izin alma koşuluna bağlı olmaksızın kurulabilmesi olanaklı olmaktadır. 2) İletişim alanını meslek seçmek için herhangi bir ön koşul bulunmamasını gerektirmektedir.

İkinci ilke iletişim araçları kullanılarak iletilen herşeyin serbest dolaşımı ilkesidir. Serbest dolaşım ilkesi de genel hatlarıyla iki öğeden oluşur: 1) Olaya serbestçe ulaşma ve haberi elde etme özgürlüğü. 2) Olayı iletiyi- aktarma özgürlüğü.

Sayılan ilkeler bir bütün olarak günümüzde kısaca basın özgürlüğü olarak ifadesini bulmaktadır. İletişim alanındaki düzenlemelerini klasik demokrasi anlayışı çerçevesinde gerçekleştiren savındaki ülkelerde düzenlemelerin temel ölçütü olarak benimsenen ilkeler de bunlardır.

OLAYLAR, OLGULAR

İletişim alanında Liberal öğretinin biçimlendiği 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçildiğinde çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle, önce radyonun daha sonra da televizyonun ortaya çıkışıyla kitle iletişim araçlarında niteliksel bir değişim kaydedilmiştir. Araçların gelişimi iletişim sürecinin kendisinde de

köklü değişikliklere ve gelişmelere neden olmaktadır. Yeni kitle iletişim araçlarıyla artık sözcüğün tam anlamıyla kitlesel iletişim olanaklı olabilmektedir. Uzaklık tanımadan geniş yığınlara aynı anda seslenebilen ve onlar tarafından dinlenip, izlenebilen radyo ve televizyon iletişim düzeninin sorgulanmasını ve yeniden biçimleniş gündeme getirmektedir.

Kitle iletişim alanındaki teknolojik sıçrama yanında, belirli olay ve olgular da iletişim rejimlerinin ve bunların düşünsel dayanaklarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Özellikle radyonun iki savaş arası dönem ile 2. Dünya Savaşı sırasında etkin bir propaganda silahı olarak kullanılması, uzak mesafelere seslenebilecek sınırları tanımaması, devletleri böyle bir silahın kullanmasını denetim altında tutmak için harekete geçirmiştir. Ayrıca radyonun ve daha sonraları televizyonun sadece dış güçlere karşı bir silah olmadığı, bir ülkenin karşılaştığı sorunları çözmesinde de önemli roller oynayabileceği çabuk anlaşılmıştır. Radyo ve Televizyonun ülke içinde "kültür"ün geniş kitlelere ulaştırılmasına kolayca olanak tanıdığı ve kültürel gelişme ve bütünlüğü sağlayacağı bir görüş olarak kısa zamanda yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla, esasen kendisinden klasik liberal devletten öte yeni hizmetler de beklenen devletin, bu hizmetleri sağlayabilmesi için kitle iletişimi araçlarından yararlanabileceği düşünülmektedir.** Böylelikle artık, devletin iletişim rejimine müdahalesinin bazı araçların kullanımının doğrudan devlet tekeline bırakılmasına kadar uzanan biçimler alması, liberal anlayışa ters olarak görülmektedir. Müdahale ve liberalizmi bağdaştıran kavram ise, bütün başka alanlarda olduğu gibi, özgürlüklerin özünün korunması ve kamu yararı kavramlarıdır.

Düşünsel planda liberal anlayışa bağlı kalırsa da devletin artan müdahalesinin nedenleri teknik ve siyasal olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Teknik nedenler, herşeyden önce, kısıtlı olan frekansların dağılımının kamusal bir otorite tarafından düzenlenmesinden kaynaklanan zorunluluktur. Ayrıca, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarıyla üretilen malların "tüketimi" yazılı basından ayrı bir özellik göstermektedir. Ürün, köşebaşı bayiinden belirli bir bedel ödenerek bireysel olarak satın alınabilecek nitelikte değildir. Bir çok ülkede yalnız reklam gelirleriyle finansman sağlanması olanaksız olduğundan bu olanaklı olsa bile verici sayısının fazla olamayacağından kimsenin kuşkusunu yoktur ve çoğulculuk ilkesi zedelenmiş olacaktır- radyo ve TV kullananlar kar-

şısında ürünlerinin bedelini tahsil etmek için özel kişi ya da kurumların vergi niteliği taşıyan harçlar toplaması hakkıyla çıkması sözkonusu olacaktır. Bu, kuramdaki "arı" liberal devletin bile hoşgöremeyeceği bir durumdur. Aksi halde devlet en klasik bir hak ve işlevinden özel kişiler lehine vazgeçiyor anlamı çıkar. Teknik ve siyasal nedenlerin içiçe geçtiği, müdahaleyi haklı kılan bu neden yanında, asıl siyasal neden ise kuşkusuz radyo ve TV'nin geniş ve belirsiz kitlelere seslenebilmesi ve yönetenlerin gözünde bu araçların kamuoyunun oluşmasının temel araçları olarak değerlendirilişidir. Müdahale, ayrıca, kitlelerin gereksindiği bazı temel kamu hizmetlerinin, örneğin eğitim hizmetlerinin toplumun en geniş kesitlerine ulaştırılmasında devletin kitle iletişim araçlarını kullanabilme olanağı olması gibi gerekçelerle de pekiştirilmektedir. Sonuçta iletişim rejiminin biçimleniş aynı anlayışı, yani liberal düşüncüyü temel alma savındaki değişik ülkelerde çeşitli biçimlere bürünebilmektedir. Böylece, kimi ülkelerde kitle iletişimi kurumlarının işleyiş esas olarak özel girişime bırakılırken devletin rolü geliştirilen "basının sorumluluğu" kavramı çerçevesinde kurumlara veri-

len ödevlerin izlenmesine indirgenmektedir (ABD örneği). Kimi ülkelerde ise devlet iletişim alanının bazı kesimlerini kendi tekeline almaktadır (Birçok gelişmiş Batılı ülke gibi). Kimi kez ise özel girişim ve devlet (kamu kuruluşu) birarada yer almaktadır (İngiltere, İtalya gibi). Devletin iletişim alanının belirli bir kesitini tekeli altında tutması halinde ise liberal anlayış ilke olarak kamu kuruluşu niteliği taşıyan kurumun siyasal iktidar karşısında belirli bir "özerklik" sahibi olmasını gerektirmektedir.

Liberal öğretiyi dayanak alan ülkelerin hemen hepsinde tümüyle özel girişimciliğin geçerli olduğu alan sadece yazılı basın olarak çıkmaktadır. Radyo ve TV ise çoğu ülkede kamusal nitelikli bir kurumca yönetilmekte ya da kamunun yakın gözetimi altında bulunmaktadır.

ÇAĞDAŞ YAKLAŞIM: İLETİŞİM HAKKI

Düşünsel kökenleri ve bunların somut ifade biçimlerini böylece belirledikten sonra hemen söylemeliyiz: Toplumsal birçok olgu liberal öğretinin kendisine dayanak olarak

Tablo 2: (F. Belle, agy. s. 244'ten yararlanarak hazırlanmıştır.)

İngiltere'de Yayın Alanında Tekelleşme (Basın Grupları)

- Associated Newspapers Ltd. Daily Mail ve Evening News gazeteleri yanında 15 kadar bölgesel gazeteyi ve 50'den fazla haftalık dergiyi elinde tutuyor.
- Beaverbrook Newspaper Ltd: Daily Express ve Evening Standard gazeteleri yanında küçük birkaç gazeteyi elinde tutuyor.
- International Publishing Corporation: Daily Mirror ile yirmi kadar yerel gazete ve 200'den fazla periyodik yayın sahibi.
- Murdoch Grubu: Sun gazetesi ve News of the World yanında (5 milyon 300 tirajlı) bir pazar gazetesini de kontrol altında tutuyor.
- Westminster Press Provincial Newspapers Ltd.: Günlük dokuz taşra gazetesi ile 40 kadar yerel süreli yayını elinde bulunduruyor.
- Thomson Organization Ltd: Sunday Times, Times ve 10'dan fazla taşra gazetesi. Thomson grubunun ABD, Canada, Avustralya, Yeni Zelanda, Karayipler ve Güney Afrika'da önemli yayınları bulunmaktadır.

Tablo 3 Federal Almanya'da Günlük Basında Toplulaşma*

Yıl	Basın İşletmesi	Bağımsız Yazışları Kadrosu	Yayın Sayısı	Satış (tiraj) (milyon)
1954	624	225	1500	13,4
1979	400	122	1240	20,5

(*) Kaynak: "Presse, Radio et Télévision en République Fédérale d'Allemagne, Problèmes Politiques et Sociaux, La Documentation Française, Numero 401, Nov. 1980, s. 16.

belirlediği öngörülerini desteklemektedir. Özel (serbest) girişim ve pazar mekanizmalarının iletişim alanında çoğulculuğun gerçek güvencesi olduğu artık kolayca savunulamamaktadır.

Kitle iletişim araçlarında görülen teknolojik gelişmeler, giderek artan bir yoğunlukta tekelleşmeye yönelmeyle birarada yaşanmaktadır. (Bkz: Tablolar) Tekelleşme eğilimleri ve radyo ile televizyonun her türlü belirsiz ve değişik kitlelere seslenme potansiyeli, iletişim araçlarında yer bulan programların niteliğini de etkilemektedir. Nesnellik giderek yerini ticari kaygılara bırak-

maktadır. Ticari değer, kâr maksimizasyonu ve tek yönlü ideolojik koşullandırma yayınların içeriğini belirlemekte, iletişim araçlarının toplumsal işlevlerini yerine getirmekten uzaklaşmakta oldukları eleştirisi yaygınlık kazanmaktadır.

Öte yandan çağdaş toplumsal yaşamda iletişimin "tüm diğer özgürlükleri içeren" ve "onların kullanılma koşullarını dönüştürebilen" bir hak olduğu vurgulanırken, "yurttaşlar arasında özgürlükleri kullanırken bağlar kurdugu, ulusun değişik bileşikleri arasında diyalog sağladığı", böylece "herkesin kolektif sorumlulukların yerine getirilmesinde

artan katkısına yol açtığı" söylenmektedir. Bu boyut yanında, giderek karmaşılaşan toplumsal yaşamda "birey insanlara" sağlanan sunulan olanakların da öğrenilmesi, duyulmasının büyük ölçüde kitle iletişimi yoluyla gerçekleştiği anımsanır. İletişimin toplum ve birey için önemi bir ölçüde kavranabilmiş olur. Bu koşullarda iletişim özgürlüğünün temel bir özgürlük olarak tanımlanıp, yasalarla güvence altına alınması dahi özgürlüğün fiilen kullanılmasını anlamına gelmemektedir. Klasik liberal ilkelere göre tanımlanan öğelerle bu özgürlükten yararlanmak ancak sınırlı toplumsal kesimlerin ayrıcalığı olabilmektedir.

Gerçekten de klasik biçimi ile alındığında haberi yayma hakkı (droit d'Information) olarak beliren iletişim özgürlüğü olgusal gelişmelerin gösterdiği gibi toplumda ayrıcalıklı kimi kesimlerin diğerlerini aydınlatma hakkı niteliğine bürünmektedir. Çünkü kitle iletişim araçlarında yer alacak olan "içerikler" belirli kesimlerin süzgecinden geçmekte ve bunlar aracılığıyla geniş topluma yayılmaktadır. Burada bir iletişim değil, tek yanlı olarak belirli kesimlerin diğerlerini kendi tercihlerine uygun olarak "aydınlatması" sözkonusu olabilmektedir. Ne var ki, iletişim özgürlüğü kavramı içerisinde yer bulan çoğulculuğa olan gereksinim, toplumda yaşayanların en geniş seçeneklere sahip olması ilkesi "habere ulaşabilmek hakkını" (droit a l'Information) gerektirerek "aydınlatma hakkını" aşan bir kapsam taşımaktadır. Bu kapsamı toplumda yaşayan herkesin aydınlanma hakkına sahip olması olarak tanımlayabiliriz. Aydınlanma hakkı kavramı, aydınlatma hakkına ek olarak, toplumda yaşayanlara iletişim özgürlüğünden yararlanabilmenin somut maddi koşullarının hazırlanması, bu amaçla kamu otoriteleri tarafından yeni hizmetlerin, olanakların, dolaşısıyla seçeneklerin sunulması, toplumun farklı kesitlerinin temsilcilerine ekran ve antenlerde yer sağlanmasını gerektirmektedir. İşte çağdaş anlayışıyla iletişim özgürlüğü-

nün bu yeni ifade biçimine kısaca iletişim hakkı (droit de communication) denilmektedir. Uluslararası bildirgelerde bir temel insan hakkı olarak belirlenen ve benimsenen de budur.

(*) İletişim rejimlerinin tarihsel kökenleri ve bu yazıda geliştirilen konularda daha ayrıntılı bir kaynak için bkz. Raşit KAYA, "Haberleşme Rejimleri" ders notları. Ankara, 1982

(**) Tarihsel gelişme içinde, devletin düzenlediği alanın kısıtlı tutulması yönünde başlayan tartışmalar, günümüzde yön değiştirerek, Liberalizmin ilkeleriyle ters düşmeden devletin toplumsal alanda artan rol ve müdahalelerini konu almaktadır. Devlete yüklenen yeni görevler, pozitif ve aktif haklar olarak belirlenen hakların klasik demokrasi tanımındaki temel hakların kapsamına eklediği boyutlar bu tartışmaların sonuçlarıdır. Devletin belirli hizmetleri istemenin ve böyle isteklerde bulunanların iktidarda söz sahibi olabilmelerinin temel haklar kategorisi içine alınmasıyla klasik demokrasi daha "sosyal" bir içerik kazanarak, "neo-klasik" demokrasi haline gelmiştir. Liberalizmin yeni yorumlanışlarında devletin toplum yaşamına artan müdahalelerinin öğretinin felsefi temelleriyle bağdaşmazlığından söz edilmemektedir. Bu konularda yetkin bir çalışma için bkz: Genay Şaylan, Çağdaş Siyasal Sis-

temler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, ANKARA, 1981.

- 1- Vincent Mosco ve Andrew Herman, "Radikal Toplum Kuramı ve İletişim Devrimi", Korkmaz Alemdar, Raşit KAYA, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar, içinde Savaş Yayınları, 1983, s. 122.
- 2- Jacques Bourquin, La Liberté de la Presse, Librairie Payot, Lausanne, 1950, s. 66.
- 3- Henri Bardon, "Les Empereur et les Lettres Latines", s. 330'dan aktaran, Bourquin, agy., s. 67.
- 4- Jacques Robert, "Le droit à la communication audio-visuelle", Les cahiers de la communication, No. 1-2, 1983, s. 14.
- 5- Presse, Radio et Télévision en République Fédérale d'Allemagne, Problèmes Politiques et Sociaux, La documentation Française, N. 401, Novembre 1980, s. 15.
- 6- Fransa'da iletişim alanında reform çalışmalarında görev alan komisyonun Başbakan'a sunduğu rapor: Pour Une Reforme d L'Audiovisuel, Rapport au Premier Ministre de la Commission de Réflexion et d'orientation Présidée par Pierre Moinot - La Documentation Française, Paris, 1981, s. 11.

Tablo: 1 1978 yılında Günlük Gazete Yayınlayan Grupların ve Büyük Gazetelerin Durumu (*)

Ülke	Gazete Sayısı	Yıllık Toplam Tiraj (Bin)	En Büyük 4 Gazetenin Tirajı	En büyük 4 Gazetenin Toplam Pazar İçinde Payı	Günlük Gazete Yayınlayan En Büyük Grubun Toplam Pazarda Payı
İtalya	85	6400	Corriere Della Sera 677364 La Stampa . . . 436665 Elegiorno . . . 328000 Il Messagero . . 283347	% 27	Rizzoli (Corriere della Sera) % 19
Belçika	36	2690	Die Nieuwe Gazet 307948 Le Soir 232882 De Standaard . 325701 He Volk 203433	% 21	De Standaard, % 12
Fransa	83	11379	Ouest France . 751323 France Soir . . 686309 Le Monde . . . 545670 Le Progrès . . . 451480	% 39,7	Hersant, % 18
İngiltere	110	23103	Daily Mirror . . 3844000 The Sun 3722000 Daily Express . 2432000 Daily Mail . . . 1829000	% 51	Reed International (Daily Mirror) % 19,6
Federal Almanya	410	23300	Bild Zeitung . 4929800 Westdeutsche Allgemeine Zeitung . . . 657500 Hannover Allgemeine Zeitung . . . 399000 Sudwest.Presse 388900	% 27,36	Springer (Bild) % 29,41
Japonya	110	62220	Asahi Shinbum 11900000 Momiuri Shinbum 10900000 Mainichi Shimbun 6900000 Sankai Shinbum 2650000	% 52	Asahi % 19,13
ABD	1762	61000	New York Daily News 1824836 Los Angeles Times 1020208 New York Times 878714 Chicago Tribune 762810	% 7,36	

(*) Kaynak: Francis Balle, Media et Société, Editions Mantchrestien, Paris, 1980, s. 180

hil yayın

1.000,- TL'ya kadar isteklerde pul gönderilmelidir.
İSTEME ADRESİ:
Hil Yayın, Divanyolu, Işık Sokak Ören Han No. 29, İstanbul

Seha L. Meray
TOPLUMBİLİM ÜZERİNE

İlber Ortaylı
GELENEKTEN GELECEĞE

Mümtaz Soysal
DEMOKRASİYE GİDERKEN

Seha L. Meray
İNSANCA YAŞAMAK
H. Veldet Velidedeoğlu
MİLLİ MÜCADELE ANILARIM

Haluk Gerger
"MAYINLI TARLA"DA DIŞ POLİTİKA

Türker Alkan
SALDIRGANLIK, ÖNYARGI VE
YABANCI DÜŞMANLIĞI

İlber Ortaylı
İMPARATORLUĞUN EN UZUN YÜZYILI

Osman Ulagay
24 OCAK DENEYİMİ ÜZERİNE

Emre Kongar
DEMOKRASİ VE KÜLTÜR

YENİ KİTAPLAR
Emre Kongar
ATATÜRK ÜZERİNE

Cengiz Candar
ORTADOĞU ÇIKMAZI

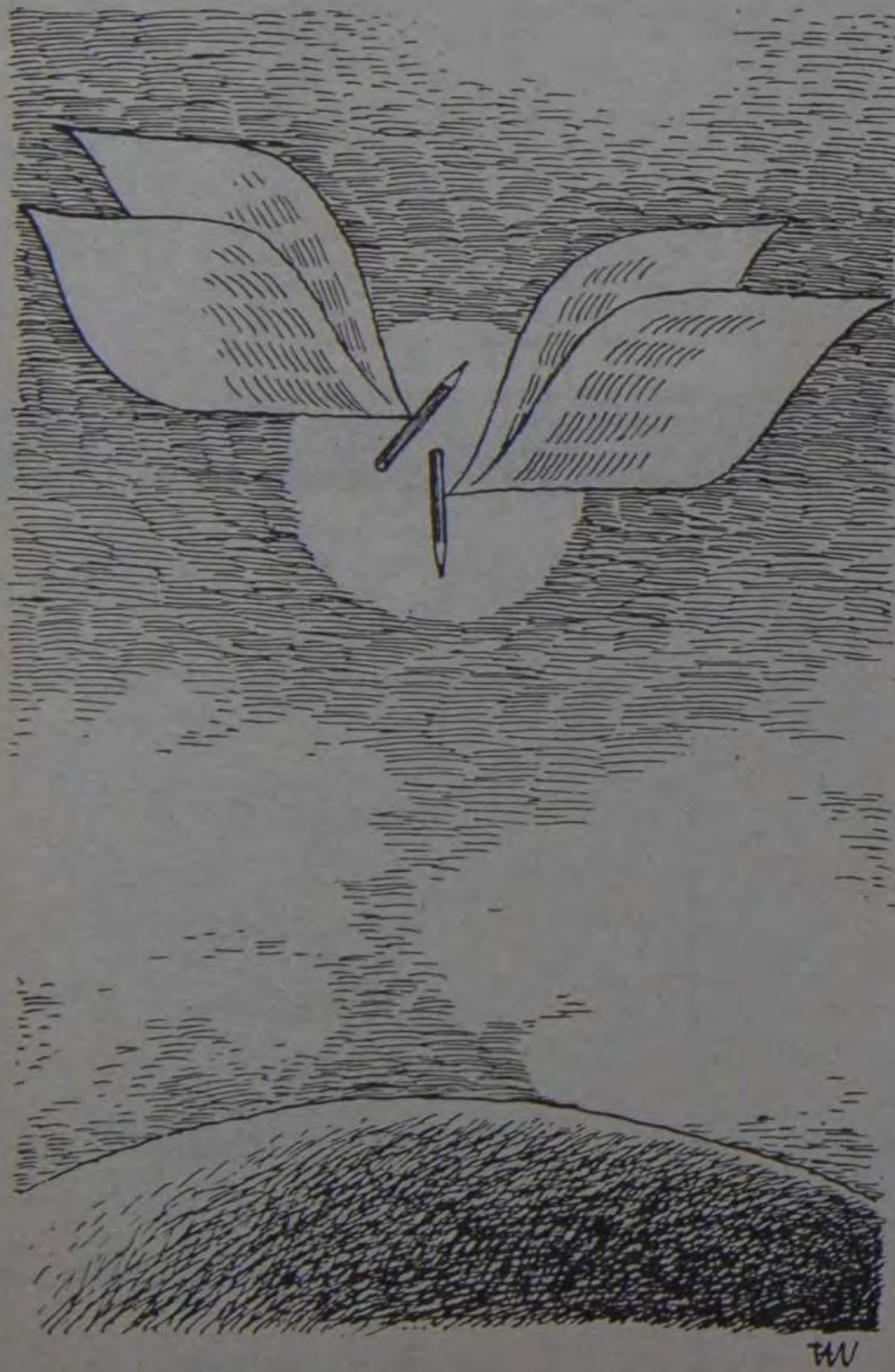
Gündüz Okçun
OSMANLI SANAYİ İSTATİSTİKLERİ

H. Veldet Velidedeoğlu
TOPLUMSAL YAŞAM VE HUKUK

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİSİ

■ Aysel AZİZ

İÇİNDE bulunduğumuz yüz-
yılın özellikle 2. yarısından
sonra meydana gelen teknolo-
jik gelişmeler, pek çok alanda oldu-
ğu gibi, iletişim alanında da etkisini
göstermiştir. Teknolojik gelişmele-
rin iletişim ya da kitle iletişiminde
yansıması, çeşitli ülkelerde farklı
boyutlar ve yönlerde etkisini göster-
mesine neden olmuştur. Özellikle
siyasal, ekonomik, toplumsal ve
hatta coğrafik farklılıkları bulunan
ülkelerde bu araçlardaki teknolojik
gelişmeler, doğal olarak farklı so-
nuçlar doğurmuştur. Özellikle tek-
nolojik gelişmelerin, gelişmiş ülke-
lerde meydana gelmesi ve bu tek-
nolojinin gelişmemiş ülkelere gön-
derilmesi, bilgi edinmede insanlığın
hizmetine sunulan sınır tanımayan
kitle iletişim araçlarının etkisinin
önemini daha da artırmıştır. İnsan-
lığın hizmetine sunulan bu teknoloji-
nin yarar mı, yoksa zarar mı getirdi-
ği tartışmaları başlatılmıştır. Özel-
likle, 'gelişmişlik' - 'gelişmemişlik'
ekseninde ele alınan bu konu, gide-
rek, gelişmemiş ülkelerin çoğunlu-
ğunu oluşturduğu 3. Dünya ülke-
lerini, gelişmiş, bu teknolojiyi elinde
bulunduran ülkelere karşı bir sava-
şım vermeye yöneltmiştir.

Amacımız, sınırlı yer içerisinde,
tartışmaların nedeni olan iletişim
teknolojisindeki gelişmeleri bu bağ-
lam içerisinde ele alarak yapılan ça-
lışmalara değinmek; saptama ve
önerileri çok genel hatları ile özet-
lemek.

İletişim teknolojisindeki geli-
şmelerin, uluslararası iletişim alanın-
da tartışmalara yol açması 1970'
lerde başlamıştır. Elektronik kitle
iletişim araçlarında meydana hızlı
gelen gelişmeler -televizyonun renkli
olarak tüm dünyada yaygınlaşma-
ya başlaması, videonun hızla yayıl-
ması, uzaya gönderilen haberleşme
uydularının sayısının hızla artması
gibi- ile yazılı basın alanındaki geli-
şmeler -haber ajanslarının tekel duru-
mu, basımdaki teknik gelişmeler gi-
bi- sonucu ortaya çıkan durum, ge-
lişmiş ülkeler lehinde, gelişmemiş
ülkelerin ise aleyhinde bir durum
yaratmaya başlamıştır. Özellikle
teknolojiyi üreten ülkelerin, aynı za-
manda bu araçlarla veritlenlerin içe-
riğini de üreterek tüm dünyaya da-
ğıtmaları, gelişmemiş ülkelere so-
runlar yaratmış, ya da tehlike çan-
larını çaldırmaya başlamıştır.

Az gelişmiş ülkeler açısından
tehlike çanları üç noktada toplanı-
yordu: Bunlar, teknolojinin gelmesi
ile bu ülkelerin katlandıkları ekono-
mik külfet, toplumlara sunulan bil-
gi, haber ve her türlü mesajın belirli
kanaldan gelmesi ile özgür haber
akışının olmaması ya da tek yanlı
haber akışı ile gelen mesajların yerel
kültürlerle bağdaşamaması sonucu
yerel kültürlerin yozlaşması ya da
kaybolması idi.

Tartışmalar önceleri, bilimsel ça-

lışmalar sonucu ortaya çıkan bulgu-
lara dayanırken, daha sonraları ko-
nu bölgesel ve uluslararası kuru-
luşlarda ele alınmaya başlandı. Bu
konuda geniş kapsamlı araştırmalar
yapıldı. Son yıllarda ise konu daha
değişik boyutlarda uluslararası se-
miner ve toplantılarda dile getiril-
meye çalışıldı. İçinde bulunduğumuz
1983 yılının İletişim Yılı ol-
ması nedeni ile de bu konu daha da
yoğun biçimde ele alındı.

Yapılan bilimsel çalışmalar, tele-
vizyonun hızla yayılması sonucu
özellikle ve öncelikle televizyon ya-
yınları konusunda başladı. 1972-73
yıllarında Finli kitle iletişimci Tapio
Varis, UNESCO'nun desteklemesi
ile tüm dünyadaki haber ve program
akışını ayrıntılı olarak inceledi. Bu
çalışmada ortaya çıkan gerçek, ile-
tişim teknolojisinin elinde bulundu-
ran ülkelerin A.B.D. başta olmak
üzere, Batı Avrupa ülkeleri ile Sov-
yetler Birliği'nin aynı zamanda ha-
ber ve program tekelini de ellerinde
bulundurdıkları ve özellikle Afrika
başta olmak üzere, tüm gelişmemiş
ve gelişmekte olan ülkelere bunla-
rın tüketildiği idi. Kuşkusuz, bura-
da, Sovyetler Birliği'nin haber ve
programlarını yoğun olarak gönder-
dikleri ülkeleri Doğu Bloku ülkeleri
oluşturduğunu da belirtmek gere-
kir. Bu durumun sonucu haberlerin
tek yanlı olarak belirli haber ajans-
larından alınması, haberin özgürce
alınmasını engelliyordu, diğeri ise
ulusal televizyon istasyonlarında
yer alan yayınların, buna video da
eklenebilir, hemen hemen 2/3'ünün
ulusal nitelikte olmaması idi. Bunun
sonucunda ise doğal olarak, bu alan-
da egemen ülkelerin kültürlerinin o
ülkelere akması söz konusu idi. Ta-
pio Varis aynı araştırmayı 1982-83
yıllarında 10 yıl ara ile yineledi.
Özet sonuçlarının daha sonra sözü-
nü edeceğimiz UNESCO İstanbul
toplantısında sunulduğu bu araştı-
rma bulgularında da, kendisinin de
değindiği gibi, gerçekte değişen bir-
şeyin olmadığı, hatta bazı konular-
da, gelişmemiş ülkeler açısından
program yönünden dışa bağımlılı-
ğın daha da arttığı görülmüştür.
Bundan da, iletişim teknolojisin-
de dışa bağımlılığın, giderek teknik
bağımlılık yanında bu araçlardan
neler verileceği, neler verilmesi ge-
rektiğini de belirlediği sonucu açık
olarak ortaya çıkmaktadır.²

Konunun ulusal ve uluslararası
bilimsel çalışmalarda ele alınması
yanında, uluslararası örgütlerde de
ele alındığını görüyoruz. Bölgesel
nitelikli yayın kuruluşları yanında
en geniş kapsamlı ve sürekli tartış-
malar UNESCO'da yapılmaktadır.
UNESCO'nun 1976 yılında Nairobi'
de yaptığı 19. toplantısında, tekno-
lojik gelişmelerin iletişim teknoloji-
sine yansıması ve bu gelişmeler kar-
şısında iletişim sorunlarının tartışıl-
ması amacı ile bir komisyonun ku-

rulması öngörülmüştür. Sean Mac
Bride'in başkanlığında çeşitli üye
ülkelerden 16 kişiden oluşan komis-
yonun 2 yıl süren çalışmaları sonu-
cu hazırlanan rapor, UNESCO'nun
20. genel konferansında görüşülerek
kabul edilmiştir.³ Raporda iletişim
ile ilgili olarak pek çok konu ayrıntı-
lı olarak ele alınmış ve sonuçta ile-
tişim konusunda "Yeni bir Düzen" in
başlatılması gereği üzerinde durul-
muştur. Daha sonra "Mac Bride Ra-
poru" olarak adlandırılan bu rapor-
da, iletişim teknolojisindeki geli-
şmelerin özellikle gelişmekte olan
3. Dünya ülkelerine etkisi, iki temel
konuda toplanmıştır. Bunlardan il-
ki, haber akışının gelişmiş ülkelere
den gelişmemiş ülkelere tek yönlü
olarak akışını -ki bunun özgürce ha-
ber almayı engelleyen pek çok
olumsuz yanı olduğu saptanmıştır-
varlığı; ikinci ise, özellikle başta te-
levizyon yayınları olmak üzere gör-
sel iletilerin yoğun olarak yine ge-
lişmiş ülkelere, gelişmemiş ülke-
lere akışı sonucu, gelişmemiş ülke
kültürünün yozlaşması ya da yok ol-
ması. Bu ana iki konu yanında, kuş-
kusuz teknolojik dışa bağımlılığın
artması, yerel sorunların kitle ile-
tişim araçlarında çok yetersiz olarak
yansıtılması gibi pek çok sorun da
vardır. Tüm bu sorunların çözümü
için ise, 'Evrensel Yeni Habercilik
ve İletişim Düzeni' (New World
Information and Communication
Order) kurulması önerisi getirilmek-
tedir. Kurulacak yeni düzen ile, bu-
günkü iletişim düzeni yıkılacak; ge-
lişmemiş ülkelere teknolojik geli-

me ürünü olan araçlar, gelişmiş ül-
kelerdeki gibi, hiç olmazsa asgari
düzeye getirilecek; bu araçlarla veri-
lenlerin içeriği ulusal gereksinmele-
re (kültürü de kapsayarak) göre ya-
pılacak ve onların üretimini de ge-
lişmiş ülke yayınları ile yarışabilir
bir duruma getirilmesi için gerekli
önlemler alınacaktır. Çok kaba çiz-
gileri ile vermeye çalıştığımız bu ra-
porun incelenmesinin geniş kapsamlı
ayrı bir yazı konusu olacağı açıktır.

İletişim teknolojisindeki geli-
şmelerin iletişime etkileri konusunda
üzerinde durmak istediğimiz bir di-
ğer çalışma, 1983 İletişim Yılı ne-
deni ile 26-28 Eylül 1983 tarihlerin-
de İstanbul'da UNESCO'nun da ka-
tılması ile düzenlenen "İletişim Tek-
nolojisindeki Gelişmelerin Basına ve
Uluslararası Etkileri" konulu
uluslararası toplantıdır.⁴ Seminerin
konusu, yeni olmamasına karşılık
güncel ve uluslararası düzeyde Tür-
kiye'de ilk olarak ele alınması, bir
kez daha tartışılması ilginç olmuş-
tur. Tartışılan konular, gerçekte ge-
lişmekte olan bir ülke olarak Türki-
ye'nin de zaman zaman sancısını
çektiği rahatsızlıkların uluslararası
bir toplantıda dile getirilmesi yön-
ünden de önemlidir.

Seminere bildiri sunan gelişmek-
te olan ülkelere Kolombiya, Tu-
nus ve Mali temsilcileri, daha önce
sözünü ettirdiğimiz Varis araştırmaları
ve Mac Bride raporunda belirtilen
hususları bir kez daha, ancak daha
açıklıkla, ilginç örneklerle verdiler.

Milli Kütüphane...

"Türkiye'nin ve Balkanların en modern ve en büyük kitap kapasite-
sine sahip olduğu" duyurularak 5 Ağustos 1983 günü açılan Ankara'daki
Milli Kütüphane'den 10 Ekim günü kaydedilen bir görünüm...

Kütüphane'nin açılışında bastırılan broşürde, 654.481 kitap, 6.822
el yazması eser, 193.615 cilt gazete ve dergi, 9.800 makara mikro film,
6.338 adet harita, 334 atlas, 6.321 nota, 1.696 plak, 407 bant, 30.821
adet afiş ve el ilanı ile Türk ressamlarına ait 831 gerçek tablonun bulun-
duğu bildiriliyor.

Milli Kütüphane'den aynı anda 1.110 okuyucunun yararlanabilece-
ği belirtiliyor...

Fotoğraf: Zekai Durmuş

Kolombiyalı konuşmacı Ramiro Beltran, hem kendi ülkesi hem de tüm Latin Amerika ülkelerinin gelişen iletişim teknolojisi karşısındaki durumunu yansıttı. Basın ve yayın organlarında yer alan haberlerin 2/3'ünün dışarıdan ve özellikle ABD'den geldiğini, elektronik görsel yayın organlarında yer alan programların da yine yüzde 60-65 dolayında ABD üretimi yayınlardan oluştuğunu, geri kalan yayınların ise, kendi yapımları olmasına karşın ABD ya da diğer dış ülkelerin etkisinde kalarak yapılan, kendi kültürlerine yabancı yapımlar olduğunu söyledi. Böylece, Latin Amerika ülkelerinde yanlış bir haber akışının varlığı ve kendi kültürlerinin giderek artan bir oranda Amerikan kültürünün ve dolayısıyla ideolojisinin etkisi altına girdiğine değindi. Beltran'ın konuşmasının özetle vermek istediği, kendi deyimi ile 'Latin Amerika' da kitle iletişim araçları halk için değil halka karşı bir yayın politikası izlemektedir.'

Seminerde Afrika'daki kitle iletişim araçlarının gelişen teknoloji karşısında durumunu açıklayan iki konuşmacıdan Tunus temsilcisi Mahmud Triki, Afrika'daki özellikle Arap ülkeleri açısından soruna değindi. Arap ülkelerinin başta gelişmiş komşu ülke televizyon yayınlarının (İtalya ilk sırayı alıyor) diğer Avrupa ülkelerinin etkisi altında olduklarını, buna son zamanlarda diğer elektronik görsel araç video salgınının da eklendiğini ve kendi kültürlerine, hele İslam kültürüne tüm olarak yabancı olan bir kültürün yoğun olarak etkisinde kaldıklarını belirtti. Büyük batılı haber ajanslarının da özgürce haber almayı etkilediğini, örneğin bir Lübnan iç savaşını ya da İran-İrak savaşını hep batılı haber ajanslarının bakış açısı ile görmek zorunda olduklarını söyledi. Kitle iletişim araçlarındaki bu durumu önlemek üzere, 1960'lerden başlayan girişimlerde bulunulduğunu; bölgesel kültürün korunması, bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi için Magrepsvision adı ile bir yayın birliği kurulduğunu, Arapsat adı ile uzaya bir haberleşme uydusu gönderdiklerini, ancak bunların çok başarılı olmadıklarını, çünkü batılı ülkelerle yarışabilecek içerikte bir haber ve program politikasının izlenmesi gerektiği, bunun ise günün koşulları içerisinde teknik olanak ve eleman yetersizliği sorunlarını tam olarak çözümleyemediklerinden kaynaklandığını anlattı.

İkinci Afrikalı konuşmacı Diomansi Bombote ise, 3. Dünya ülkeleri içerisinde en yoksul bölümü oluşturan Kara Afrika ülkelerinin sorunlarını dile getirmeye çalıştı. Ekonomik ve toplumsal geri kalmışlığın dar çemberinde olan bu ülkelerde, özellikle görsel kitle iletişim araçları yolu ile gelen gelişmiş ülke

kültürlerinin Afrika kültürünün dünya görüşüne uymadığını, gelen mesajların "Afrikalıların beyinlerini yıkadığını" söyledi. Afrikalı zenci ülke halklarının batı yapımı televizyon yayınlarını izlemelerinin sonucunda pek çok olumsuz etkilerinin olduğunu belirten Bombote, bu olumsuz etkiye oldukça düşündürücü bir örnek de verdi. 1972 yılında Senegal'de televizyon yayınlarının % 72'sinin Avrupa yapımı programlardan oluştuğunu ve bunun etkisi ile, zencilerin bağımsızlığının simgesi Senegal'de zenci kadınların be-yazlamak için yaşamlarını tehlikeye atan zehirli maddeler kullandıklarını anlattı.

İstanbul seminerinde özellikle 3. Dünya Ülkelerinden sesler olarak yukarıda özetlemeye çalıştığımız üç bildirinin yanında diğer ülkelerden gelen temsilcilerin de ilginç bildirileri vardı. Örneğin ABD temsilcisi İran asıllı Hamid Mevlana'nın dile getirdiği husus, "dağıtım" sorunu, pek çok sorunun temelini oluşturmaktadır. Haber ve program dağıtımını çözümlemeyen, ne kadar iyi yapılsa yapılsın, şu anda ege-men olan düzenin değişmeyeceği-

ni, bozulamayacağını vurgulayan Mevlana'nın, bu görüşü daha önce Tunuslu Mahmud Triki tarafından da dile getirilmiş idi.

İstanbul Semineri sonunda onaylanan önerilerde, özellikle iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmelerin, bilgi üretimine ve dağıtımındaki eşitsizliklere neden olduğu saptamaları yapıldıktan sonra UNESCO'ya ulusal kültürlerin korunması ile ilgili olarak şu önerilerde bulunuldu.

"İletişim araçlarının, ulusların kültürel kimliklerine zararlı olmaya-cak biçimde kullanılmasına özel özen gösterilmesi,

"Gelişmeye katkıda bulunmak amacı ile her toplum kendi kültürlerini yansıtan yayınların üretimine daha çok çaba harcamalıdır.

"Dengeli, özgür haber ve bilgi akışını sağlayacak Evrensel Yeni Habercilik ve İletişim Düzeninin kurulması yolundaki çabanın ... geliştirilerek sürdürülmesi..."

Gerek Mac Bride raporunda ele alınan sorunlar ve getirilen öneriler,

Bir tablo...

Gazete Okuma Oranı

Ülkeler	1.000 kişiye düşen baskı sayısı	Dünya sıralamasındaki yeri
İsveç	572	1
Japonya	526	2
Lüksemburg	477	3
Demokratik Almanya Cum.	472	4
İngiltere	388	11
Danimarka	341	14
Hollanda	315	16
Almanya Federal Cum.	289	18
ABD	287	19
Belçika	239	22
İrlanda	222	27
Fransa	214	29
İtalya	113	42
Yunanistan	107	44
AET Ortalaması	270,6	
Dünya (toplam)	130	

Kaynak: UNESCO 1979

Yukarıdaki tablo, Avrupa Topluluğu Komisyonu Enformasyon Temsilciliği tarafından Türkiye'de yayınlanan "Avrupa" Dergisinin Haziran 1983 sayısından aynen alınmıştır.

UNESCO'nun 1979 yılı rakamlarına göre düzenlenen bu tabloda yer verilmeyen Türkiye'yi, Babiali'nin Eylül - 1983 rakamlarına göre veriyoruz:

Türkiye'de 1000 kişiye düşen gazete baskı sayısı: 65'tir. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent'e göre Türkiye'de "20 ki-şide 1 kişi gazete satın almaktadır." (Bak. Bilim ve Sanat, Sayı: 25) Buna göre Türkiye'de 1000 kişiden 50'si gazete satın almaktadır.

(B.S.)

gerek İstanbul Seminerinde dile getirilen sorunlar ve sonunda onanan öneriler, Ülkemiz açısından da önemlidir. Belirtilen hususların pek çoğu Türkiye için geçerlidir. Tek yanlış haber akışı toplumun haber alma özgürlüğünü sınırlamakta, televizyondan izlenen yabancı yapımların buna giderek artan video olgusunu da eklemek gerek. Olumsuz etkileri ise, Afrika'daki kadar olmasa bile, görülmektedir ve yakın bir gelecekte bu etki çok daha önemli sonuçlar doğuracaktır. Bugünkü durumu hemen çözümleyecek, Triki'nin toplantıda belirttiği gibi, "sihirli bir değnek" yoktur. Ancak, iletişim teknolojisindeki bu gelişmeleri toplumların gelişmesine olan katkısı oranında kullanmak gerekir. Teknoloji topluma karşı değil, toplum için, onun gelişmesi için kullanılmalıdır. Bu da teknolojinin bilinçli olarak kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle, Ülkemizde son

zamanlarda giderek yaygınlaşan video salgınının da bu açıdan iyi değerlendirilmeli, olumsuz etkilerini zaman geçirmeden ortadan kaldırmak için önlemler almak gerekir. Toplumsal ve ekonomik etkilerinin ne olacağını düşünmeden bilinçsiz bir teknoloji savunucusu olmamalıyız.

- 1- Tapio Varis, "Television Traffic - A one Way Street", No: 70, UNESCO, Paris, 1972.
- 2- Tapio Varis, 26-28 Eylül 1983 UNESCO İstanbul Toplantısına gönderilen bildirisi.
- 3- Rapor, 1980 yılında UNESCO tarafından "Many Voices, One World" adı ile yayımlanmıştır.
- 4- Seminer hakkında daha önceki sayfa-larda Seminerin bilimsel danışmanlığını yapan sayın Hıfzı Topuz tarafından ayrıntılı bilgi verilmektedir.

cem yayınevi

CENGİZ
AYTMATOV

BÜTÜN ESERLERİ

- TOPRAK ANA.
- BEYAZ GEMİ.
- ELVEDA GÜLSARI.
- İLKÖĞRETİMİNİM - YÜZ YÜZE CEMİLE - SELVİ BOYLUM OĞULLA GÖRÜŞME - ASKERİN OĞLU.
- ERKEN GELEN TURNALAR FUJİYAMA - DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALAKÖPEK.
- GÜN UZAR YÜZYIL OLUR.

Bütün Kitapçılarda

YARIN

KASIM (27) SAYISI
ÇIKTI.

TARİH
SAYISI

Tarihin Yasaları ve Yapıtaşları

Özgür Bireyin Tarihsel Oluşumu Üzerine

Tarih Biliminin Konusu ve Yöntemi

Tarihsel Olay Birimi

Edebiyatın Tarihiliği-Edebiyatta Tarih Bilinci

Tarih Yazıcılığı ve Roman

Burjuva Kültürünün Tarihsel Konumu

1980'ler Türkiye'sinde Feodalizm Tartışmaları ve Bir Feodalizm Anlayışı

"Ne Ağla, Ne Gül; Anla"

Orhan Veli Gerçeği

Zenci Halk Türküleri

1983 Nobel Edebiyat Ödülü Olayı Bir Karardan Sonra Golding'e Verildi

Amerikan Romanı

Vasko Popa'dan Şiirler

Aralık (28) sayısını bekleyin! Eki: ŞİLİ-akıllı çocuklar için kesinlikle özel ve fakat gerçek bir öykü

Abone Koşulları:
Yurtiçi/Yıllık 1000 TL-Yurtdışı/
Yıllık 40 DM
Yazışma ve havale adresi: P.K: 723,
Kızılay-ANKARA

ÇAĞDAŞ YAŞAMDA TELEVİZYON ve VIDEO

■ Mahmut Tali ÖNGÖREN

ÜLKEMİZDE iletişim alanı hem teknik bakımdan, hem de içerik bakımından büyük bir karışıklık ve dengesizlik içinde. Sonuçta da Türkiye'nin ekonomisine binen yük giderek genişliyor ve iletişim araçlarının yarattığı etkiler de toplumumuzda büyük bir yozlaşmaya yol açıyor. Ne demek istediğimizi anlatabilmek için televizyon ve video aygıtı kullanımının ülkemizdeki durumuna kısaca bakmak gerekir.

Ne var ki, her iki kitle iletişim aracının kendi çevremizdeki durumunu incelemeye başlarken gözlerimizi yurtdışına çevirmek zorundayız. Çünkü her iki iletişim aracının Türkiye gibi gelişmemiş herhangi bir ülkede yarattığı teknolojik, ekonomik ve sosyal koşulların kökeni her dönemde önce gelişmiş ülkelerde ve çokuluslu şirketlerin içinde yatar. TV ve video aygıtının durumunda da bu konuda bir ayrılık yoktur.

Günümüzde, teknolojisi ileri ülkelerde elektronik alanda hiç durmadan gelişmeler kaydediliyor. Denilebilir ki, 20. yüzyılda en hızlı bir biçimde elektronik alan gelişiyor. Gelişmemiş ülkelerin ise en zayıf oldukları alan da yine elektronikle ilgili olanıdır. Ama bu alandaki gelişmeler gelişmiş ülkelerin de, gelişmemiş ülkelerin de ekonomilerini

zorluyor, henüz endüstrilerini yeterince kuramamış ülkelerde daha büyük çalkantılara yol açıyor, iç pazarların ve dış pazarların oluşturulmasında büyük dengesizliklerin görülmesine neden oluyor. Teknolojik gelişmelerin yarattığı kültürel sorunların boyutlarını gerek gelişmiş ve gerek gelişmemiş ülkelerde ölçmek de hiç kolay olmuyor. Konumuz olan televizyonun ve video aygıtının özellikle gelişmemiş ülkelerin sosyal yaşamında yarattığı yozlaşmayı ve ulusal kültüre karşı bir anlayışla yaygınlaştırdığı bunalımı uzmanlar anlata anlata bitiremiyorlar.

Denilebilir ki, dünyamızda görülen teknolojik gelişmeler sonucunda gelişmiş ülkeler de gelişmemiş olanlar gibi hazırlıksız yakalanmakta, ama bu çeşitli olumsuzlukları kendi çıkarları açısından olumlu bir sonuca bir dereceye değin getirebilmektedirler. Gelişmemiş ülkelerin ileri teknolojik gelişmelerden, özellikle elektronik alanda, çektikleri sıkıntılar ise giderek büyüyor. Konuya önce ekonomik açıdan bir göz atalım.

İleri sürülen sanılara göre, 1983 yılının sonuna doğru dünyada 2,4 milyon adet TV alıcısının satılacağı umulmaktadır. Bu sayının parasal değeri 4 milyon marktır. Yine yıl sonuna değin dünyada 1,4 milyon

video aygıtı satılacaktır. Bu satış da 3,8 milyar mark getirecek. TV ve video aygıtı üretim merkezleri ise tümünden gelişmiş ülkelerin çokuluslu şirketlerinin elindedir. Gelişmemiş ülkelerden hiçbiri her iki aygıtın üretim teknolojisini kurabilecek ekonomik düzeye gelebilmiş değildir. İşte bu nedenle de üretim teknolojisine sahip merkezlerini ellerinde tutan çokuluslu şirketler gerek kendi iç pazarları ve gerek yarattıkları ve yaratacakları dış pazarlar ile tüketimi kamçulamak ve birbirleriyle de yarışa girmek zorundalar. Salt TV ve video aygıtı bakımından değil, aynı zamanda da içte ve dışta TV yayın kuruluşları ve video aygıtı sahipleri tarafından tüketilmesi gereken izlenceler ve filmler bakımından da...

Konuyu önce TV ve video aygıtı üretimi bakımından ele almakta yarar var. Gelişmiş ülkelerdeki çokuluslu şirketler çoktan bu aygıtları salt kendi ülkelerinde üretmekle yetinmeyecek bir düzeye erişmişlerdir. Her iki aygıtın dışsatımını sağlamak ve bu işi sağlarken de birbirlerinin önüne geçmeye çalışmak da son derece önem kazanmıştır. Bu nedenle Federal Alman, Japon ve Hollanda şirketleri arasında çok büyük boyutlara erişen bir rekabet var. Büyük Japon şirketi Mitsubishi 1979 yılında TV ve video aygıtlarının satışından 28,5 milyon mark gelir elde etmişti. 1983 yılının sonunda bu gelirin 185 milyon marka ulaşması bekleniyor. 1983'ün sonunda Federal Almanya'daki tüm şirketlerin aynı alanda 64 milyon mark kazanacağı umuluyor.

Avrupa ve Japon şirketleri arasındaki yarışa inceleyenler şu görüşü belirtiyorlar: Çoğunlukla Avrupa şirketleri TV ve özellikle video aygıtlarında halkın ilgisini çekecek teknolojik yeniliklere başvururken, Japon şirketleri için pazarlamasını daha ustalıkla gerçekleştirmektedirler. Japonya'nın ekonomik temelinin daha sağlam olmasından ötürü de Avrupa'da bir aygıtın üretildiği süre içinde Japonya'da iki aygıt üretilmektedir.

Ne var ki, dünya piyasalarını tutabilmek için teknolojik yenilikler içeren bol üretimle iş bitmiyor. Dışsatımı her geçen gün artırmak ve gelişmemiş her ülkenin piyasasını da içinden ele geçirmek gerekiyor. Ayrıca, her geçen gün yeni pazarlar oluşturmak da başlıca koşullardan biridir. İşte "yeni pazarlar" deyince de, sahneye Türkiye gibi gelişmemiş ülkeler giriyor. Bugün ülkemizde de

TV ve video aygıtı üreten şirketler vardır. Ne var ki, bunların tümü dünya piyasalarını üretim ve dağıtım bakımından tekellerine almış şirketlerin uzantılarından başka bir şey değildir. Bilindiği gibi, hepsi yerli şirketlerle işbirliği yaparak ülkemize girmiş bulunuyorlar. Böylece yabancı şirketler salt kendi ülkelerinde değil, pazarlama yaptıkları diğer ve çoğunlukla gelişmemiş ülkelerde de bu yolla montaj atölyeleri kurarak yayılmayı başarıyla gerçekleştireyorlar. Ama bu "montaj"ın Türkiye gibi gelişmemiş ülkelere getirdiği ekonomik yükün hesabı hemen hemen hiç yapılmıyor ve belirlenmiyor. Hatta, gelişmemiş ülkelerin halkları, kendi sınırları dışında geliştirilen "teknolojik harikaları" alkışlamaya da koşullandırılıyorlar.

Günümüzde, Türkiye'de yabancı şirketlerin montaj atölyelerinde üretilen renkli TV aygıtlarındaki parçaların yüzde 30'u dışarıyla elde edilmektedir. Video aygıtlarının tümü ise, dışardan getirilen parçaların ülkemizde "monte" edilmesi sonucunda üretiliyor. Türkiye'de bu yolla video aygıtı üreten yabancı şirketler şöyle sıralanabilir: Grundig, Sanyo, Toshiba, Blaupunkt, Ficher ve Siemens. Ancak, geçen yaz Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı diğer üç şirketin Türkiye'deki üretim lisansını gerekli üretim miktarına ulaşamadıkları gerekçesiyle geri aldı. Aynı Bakanlığın ileri sürdüğü koşullara göre, renkli TV üreten yerli montajcılara da çeşitli kısıtlamalar getirildi. Ne var ki, tüm bu önlemler renkli ve siyah-beyaz TV alıcısı ve video aygıtı üretimi için her yıl yurtdışına milyonlarca lira hâk dövizin akıtılmasını engelleyemiyor.

Geçen yaz döneminde ülkemizdeki siyah-beyaz ve renkli TV alıcılarında ve video aygıtı satışlarında görülmemiş bir düşüşle karşılaşıldı. Hatta Ankaralı bir Koç satıcısının bu satışların yazarına açıkladığına göre, Türkiye'de yabancı şirketler tarafından montaj endüstrisi kapsamında üretilen video aygıtı satışları sıfır düzeye indi. Nedenlerin başında bu aygıtların ederlerinin yüksek oluşu ve yaz aylarında Avrupa'daki işçilerimizin beraberlerinde getirdikleri, doğrudan doğruya Avrupa malı olan, aynı türdeki aygıtların satışlarının öncelik kazanması olduğu söyleniyor. İç pazarda bu gibi nedenler karşısında derhal önlemler alındı ve ilk olarak video aygıtı satışı taksitle yapılmaya başlandı. Tüm eksiklerine karşın TRT'nin 1 Temmuz 1984 günü tümünden renkli TV aygıtına geçeceğinin bilinmesinden

ötürü de, önümüzdeki mevsimde renkli TV alıcılarının satışlarında da bir yükselmenin görüleceği umuluyor. Ama şurası kesin ki, buna karşın, siyah-beyaz TV alıcılarının satışı da, günlük yaşamımızdaki genel pahalılıktan ötürü, daha uzun bir dönem sürecektir.

Siyah-beyaz ve renkli TV alıcılarının ve video aygıtlarının ülkemizdeki montaj endüstrisi kapsamında ki üretimi ekonomimize çeşitli yükler bindirerek sürerken, bu aygıtların "içerik" bakımından, yani izleyiciye sunduğu ürünler bakımından ne gibi bir durumla karşı karşıya olduğumuzu incelememiz gerekir. Bugüne değin TRT Televizyonu'nun yayınlarındaki "içerik" üzerinde

Karikatür: Mustafa OKAN

uzun boylu durulduğu için, yukarıdaki noktayı salt "video" açısından değerlendirmekte yarar var.

Önce yurtdışındaki duruma kısaca bir göz atalım. Örneğin Federal Almanya'da evlerde kullanılan video aygıtlarındaki ürünlerin yüzde 30'unu "en açık saçık" filmler, yüzde 31'ini savaş ve korku filmleri, yüzde 8'ini "hafif açık saçık" filmler, yüzde 18'ini ise vurdulu kırdılı filmler, kovboy ve serüven filmleri oluşturuyor. Geriye kalanların da yüzde 5'inde çocuk ve gençlik filmleri ve yüzde 4'ünde de güldürüler, öğretici ve eğitici yapımlar ve kişilerin tehlikesiz meraklarını karşılamaya yarayan filmler var. Federal Almanya'da seks filmlerinin beyaz perdeye yansımaları ve bu gibi filmleri 18 yaşından küçüklerin izlemesini önleyen bir yasa yürürlükte. Fakat 1983 yılında bu ülkede yaklaşık 22 milyon evde video aygıtının bulunması ve yıl sonuna değin de 1,4 milyon aygıtın satışının beklenmesi, evlerdeki denetimin olanaksızlığından ötürü, özellikle küçüklerin ve gençlerin videoda "zararlı" ürünleri izlemesine yol açıyor. 1981 yılı istatistiklerine göre, bu tür "zararlı" video ürünlerini yapan Federal Almanya'daki şirketler yaklaşık 30 milyon marklık bir gelir elde etmişlerdir.

Video aygıtının evlerdeki kullanımını salt Federal Almanya'da değil, tüm Avrupa ve Amerika'daki ülkelere bile ilgilileri korkutuyor. Örneğin "hoşgörü"nün en geniş bir düzeyde olduğu bilinen İsveç'te de videoda evlerde izlenen ve daha çok çocukların ve gençlerin ilgisini çeken ürünler şöyle sıralanıyor: Savaş ve seks filmleri, kovboy filmleri, dehşet ve korku filmleri, polisiye filmler, serüven filmleri ve korsanlık filmleri. İsveç'te çocukların en çok izledikleri video ürünlerinin başında şiddet filmlerinin bulunduğu söyleniyor. İngiltere'de ise "Videoda sadizmi durdurun" kampanyası başlatıldı. Amerika Birleşik Devletleri'nde kitle iletişim araçları, evlerdeki video aygıtlarında gösterilen ve Avrupa'dakinden hiç de aşağı kalmayan filmlerle yetişen kuşakların gelecekteki sorunlarına geniş yer veriyorlar. Kısacası, ileri teknoloji sahibi Batı ülkeleri kendi halklarının aşırı şiddet, sadizm ve seks sahneleri ile dolu video ürünlerini izleyerek dengesizleşmesinden, sapık ilişkilere yönelmesinden, içinde yaşadıkları topluma güvensizlik beslemeye başlamasından, uzun saatler video aygıtının başından kalkmayarak eğitim ve kültürden uzaklaşma

dan, salt görüntü ve sesle meşgul olarak kitap okumayı bir kenara bırakmasından ve toplumdaki koparak bireyselleşmesinden ve sonuçta da toplumsal ilişkilerin çözülmesinden büyük kaygı duyuyorlar.

Video aygıtı kullanımı Batı ülkelerinde bir başka sorunun daha ortaya çıkmasına yol açtı. Evlerdeki video aygıtında gösterilen "zararlı" ya da "zararsız" ürünler, dağıtım şirketleri ve "video kulüpleri" tarafından bu ürünlerin sahiplerinden izinsiz olarak ve telif hakkı ödenmeden dağıtılıyor. Bu dağıtım engellemeyi ya da denetim altına almanın olanağı yok. Bu nedenle, korsan dağıtım yöntemi Batı ülkelerinde büyük miktarda paranın döndüğü bir "yeraltı ekonomisi" yarattı. Oysa Batı özellikle "telif hakkı"nın korunmasına büyük önem verirdi. Ama artık bu gibi konuların Batıda hiç ölçüsü kalmadı. Gerçi bu gibi Batı ülkeleri sert ve kesin yasalar çıkarıyorlar ama, ortada henüz somut ve olumlu bir sonuç görülüyor.

Ülkemizde de durum aynı koşulları içeriyor. Ne var ki, tüm gelişmiş ülkelerdeki gibi Türkiye'deki durum daha da ciddi ve önemli. Çünkü video aygıtı gelişmiş ülkeleri hem teknolojik gelişmeler, hem de bu teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan aygıtlarda kullanılan "içerik" ile çok daha olumsuz bir biçimde etkiliyor. Önce "montaj endüstrisi" denilen yöntemle bu ülkelerde gerçek endüstrinin kurulması engelleniyor, ekonomi zorlanıyor ve sonra dışardan ve içerden korusallıkla elde edilen ürünlerin izinsiz kullanımı ekonomik durumu ikinci kez sarsan bir "yeraltı ekonomisi"nin, ileri ülkelerdeki gibi, kurulmasına yol açıyor. Türkiye'de video aygıtlarında kullanılan ürünlerin yarattığı olumsuz etkiler de sosyal yaşamımızda başka türlü yaralara yol açıyor.

Ülkemizde video aygıtında kullanılan ürünler üzerinde henüz bilimsel bir araştırma yapılmadı. Ama bu ürünleri de seks, vurdulu kırdılı, kovboy, serüven, savaş, dehşet ve korku, polisiye vs. filmleri diye tanımlamamız mümkün. Sık sık Batının en yeni ve olumlu filmlerine de ülkemizdeki video piyasasında rastlamak mümkün. Ama bunların sayısı hem az, hem de bunlar daha çok Amerikan ve İngiliz filmlerinden oluşuyor. Bizdeki video piyasasında kullanılan yabancı olumlu ve olumsuz filmlerin Londra'da yönetilen korsan "yeraltı piyasası"ndan geldiği söylenmektedir. Çoğunluğunu

olumsuz ürünlerin oluşturduğu bu video piyasasının şimdilik ancak varlıklı ekonomik düzeye sahip halkımızın bir kesimi üzerinde yozlaştırıcı etkiler yarattığı rahatlıkla belirtilebilir. Gazino, kahvehane, terminal gibi umuma açık yerlerde ise henüz video aygıtı alamayacak ekonomik düzeyde olan halkımızın diğer bir kesimi de ülkemizde çevrilmiş yozlaştırıcı etkiler yaratan yerli filmler izlemektedir. Yaz döneminin başlarında Türkiye'de 600 bin video aygıtı olduğu ve yıl sonunda bu sayının 1 milyona ulaşacağı sanılıyor.

Bu arada, video çevrelerinde adına "Miki" denilen seks filmlerinin ve video alanındaki korsanlığın önlenmesi için İçişleri Bakanlığının çeşitli yasalar ve yönetmelikler hazırladığını ve uygulamaya sokmaya çalıştığını basından öğreniyoruz. Bu önlemler arasında "umuma açık yerlerde video gösterilmemesi, video ürünlerini 'kaset'lerle dağıtılmanın denetlenmesi, 'kaset'lerdeki tüm filmlerin İçişleri Bakanlığının sansüründen geçmesi ve 'telif hakkı' ödenmemiş filmlerin videoda gösterilmesi durumunda sorumluların cezalandırılması" olduğunu, yine basında okuyoruz. Ama video piyasasındaki "yeraltı ekonomisi" hâlâ tıkr tıkr işlediğine göre, bu önlemler ya uygulanmıyor ya da uygulanıyorsa da hiçbir olumlu sonuca gidilemiyor. Fakat Eylül 1983'te İçişleri Bakanlığının ellerindeki yerli ve yabancı filmlerin izinsiz ve "telif hakkı" ödenmeden videoda gösterime sokulmasından yakınan sinemacılar işbirliği yaparak, bir video sansürü oluşturdular ve 600'e yakın sinema filminin Türkiye'de videoda gösterimini yasakladılar. Bu sansür üç aşamada uygulanıyor. Sansür kurulunun sinemalarda gösterimini yasakladığı tüm filmlerin ülkemizde videoda da gösterimi yasak. İkinci aşamada ise ülkemize resmen getirilmemiş ve sansür kuruluna sokulmamış filmler var. Bunların da videoda gösterimi yasak. Üçüncü aşamada da, sinemalarda gösterilebilen, ama özel olarak videoda gösterimi yasak olan filmler var.

Uygulaması bir hayli zor, hatta olanaksız olan bu sansürün de geçerli olamayacağı ve ülkemizdeki video sorununa bir çözüm getirilemeyeceği açıkça görülüyor. Kaldı ki, sansür yoluyla ne sinemamızda, ne de video uygulamasında olumlu bir sonuca ulaşılması beklenemez. Daha tutarlı ve daha kesin, ama sansür gibi sert olmayan yöntemlerle video

uygulamasına mümkün olduğunca bir çözüm bulmak gerekiyor. Ama bu sorunu başta sinemamız olmak üzere, tüm sanat dallarında çözümlenememiş olan bürokrasimizin, video konusuna da olumlu bir anlayışla yaklaşmasını beklemek de boşuna. Bu nedenle de video olgusu Türkiye'de teknolojik, ekonomik ve sosyal bakımdan derin yaralar açmayı sürdürecektir.

Ne var ki, bu, videonun gerek gelişmiş ülkelerdeki, gerek Türkiye gibi gelişmemiş ülkelerdeki salt bir çizgide de kullanmak mümkündür: TV yayınlardaki olumlu ve değerli yapıtları evinizdeki aygıtınız sayesinde kendi "kaset"inize kopya ederek, çeşitli derslerin "kaset"ine alınmış filmlerini evinizde öğrenmek için istediğiniz kez kullanarak, yüksek öğrenim düzeyindeki çok önemli dersleri "kaset"lere kopya edip bu "kaset"leri üniversitenin ve öğreticilerin bulunmadığı yerlerdeki öğrencilere göstererek, evlerde video aygıtına sahip olanların istedikleri zaman izlemeleri için nitelikli ve olumlu ürünler üretilip, bunları video kullanımı için çoğaltarak ve dağıtarak ve daha pek çok amaç geliştirerek...

Bugün video salgınından yakınan Batılı ülkeler video aygıtını bu gibi amaçlarla evlerinde, okullarında, müzelerinde, sanat toplantılarında, sağlık hizmetlerinde ve elbette başta iletişim alanında kullanmasını biliyor ve bunu başarıyor. Ama Türkiye gibi gelişmemiş ülkeler ise videoyu olumsuz ve yozlaştırıcı amaçlara yönelik kullanımdan başka bir kullanım bilmiyor ve üstelik bu kullanımı da ekonomisini zorlayarak yerine getiriyor. Türkiye'de iletişim alanını genelde kısıtlayarak denetim altına almaya çalışarak, videonun olumlu ve olumsuz denetiminin hiçbir biçimini tanımayan uygulaması sonucunda karşılarına çıkacak tehlikeleri sezebilecek durumda değiller. Unutmamak gerekir ki, çağdaş uygarlığa inanmış kişiler video gibi en yeni elektronik gelişmelerin olumsuz uygulama örneklerini gördüklerinde bile ondan korkmazlar, ancak onun olumsuz ve yanlış uygulanmasına karşı çıkabilirler. 20. yüzyılın sonlarına doğru gelişme hızı artan teknolojik yeniliklerin birer "Truva Atı" olduğu da unutulmamalıdır. Onların içinden neyin çıkacağı belli olmaz. Olumsuzu da çıkar, olumlusu da. Çağdaş düşüncenin bir ilkesi de bu yeniliklerin içindeki "olumlu"yu yakalamasını bilmek ve toplumun hizmetine sokmaktır.

bu aşamada YİTİRDİKLERİMİZ

ŞERİF TEKBE

Şükran KURDAKUL

"Şerif Tekben, topluma tüm borcunu ödeyen ender kişilerden biridir."

Hürrem Arman, gömütlükte yaptığı konuşmada böyle anlattı öğretmenler öğretmenini.

Bizler, Şerif Tekben'lerin çorak toprağı analarından emdikleri süt burunlarından gelesiye çalışarak işlenir duruma getirdikleri dönemin çocuklarıyız. Coşku, yaşama geçen bilgiden kaynaklanırsa güzeldir, gizilgücünü harekete geçirir insanın.

Şerif Tekben'ler kuşağı bu coşkuyu tanıttı bize. Uluslararası sermayenin silahlı birliklerine karşı savaş verirken, bağımsızlık bilincini tanımlamayı öğrenmişlerdi.

Bıraktıkları kültür mirasının içinde bu bilinç gençlik yıllarımıza ışık tutmuştur.

Anımsıyoruz: "Tek parti"nin devletle bütünleştiği dönemde CHP'nin içine çöreklenen tutucu güçlerin Şerif Tekben'ler karşısındaki ayak oyunlarını.

Anımsıyoruz: 1950'lerden sonra yurt yönetimine ağırlık koyan güçlerin Kurtuluş Savaşımızın temel felsefesine karşı yaratmaya çalıştıkları dışa bağımlı ekonomi çıkmazından kaynaklanan dünya görüşünü.

Kurtuluş Savaşımızın hem düşün, hem eylem gücü olan Şerif Tekben'ler kuşağı karşı devrimin yüzde yüz eskiye bağlı olan kanatlarına karşı görev bilinçlerinden birşey yitirmediler.

1960'lı yıllarda "Toplumsal ilerleme bilinci suya atılan bir taşın yarattığı dalgalara benzer" derdim konuşurken. "İlk dalgaları görürüz, sonrakiler yeni yeni çizgiler halinde değişir gider."

Bilgiyi yaşama geçirme savaşımızın unutulmaz erleri bıraktıkları kültür mirası ile böylesine değiştirirler toplumu.

Görerek bakanların algılayabildiği düzeylerde.

Şerif Tekben bu düzeyin yititlerinden biriydi. Bilim ve Sanat'taki "bu aşamada"nın ilk yazısında anısına saygılar sunuyorum.

MURAT SARICA

Bir dönemin sayılı günleri içinden sesi kulağıma geliyor Murat'ın. "Anayasamızın verdiği hakları sonuna kadar kullanmayı öğrendikçe vatandaşlık bilincine sahip çıkacaksınız."

Partiye girmeye karar verdiği zaman, "Bak" demiştim, "Aşağıdan başlayacaksan gel..."

Dönemin Siyasal Partiler Yasası öğretim üyelerinin yurt yönetiminde çalışmasına engel değildi. 60'lı yıllarını "Kapitalist olmayan yolla kalkınma" ilkesi doğrultusunda yurt yönetiminde söz ve karar sahibi olmak isteyenlere adadı Murat.

Halide Edip Adıvar'ın vaktiyle "Üniversite kafasını ortaçağın bilim kurumlarından ayıran, kendi varlığına inanmasıdır" anlamında bir yazısını anımsıyorum.

Murat Sarica da, çağdaşımız çok bilim adamı gibi öğrendiklerine inanan kişilerdendi. Bu nedenle üniversite ile sınırlandırmak elinden gelmiyordu bilgiyi. Tüm toplumun yararına sunmak için gücünü ortaya koydu yıllarca.

Yazmakla yetinmeyerek.

Yazdıklarını öğretmeye çalışarak.

Son görüşmemizde, Siyasal Tarihi'nin yeni basımını verirken alçak gönüllülikle "Senin uğraştığın dönemi kapsıyor. Bak bakalım" demişti.

Murat Sarica, bilime, kendisinden önce varılan aşamadaki değerlere ters düşmeden katkıda bulunmaya çalıştı hep.

Aktarmacı ve yapıştırmacı değildi.

Değer verdikleriyle birlikte sentezini oluşturmaya çalışıyordu.

En azından tarihsel gerçekleri güncel bağlamasını bilerek yazdı.

Yılların getirdiği kültür birikimini tüm olanaklarıyla faydamıza sunacağı aşamada, ölüm de arkadan vurdu Murat Sarica'yı:

Öğrendiklerini öğretmeninin hızını yaşarken.

DAYANIŞMA YAYINLARI

YENİ YAYINLAR

- **ŞİİRLER: PABLO NERUDA**
Türkçesi: Enver Gökçe
3. Basım 300 TL.
- **SU ÇÜRÜDÜ: AHMET TELLİ**
Şiir, 2. Basım 150 TL
- **KERVAN SERVAN: ESMA OCAK**
Roman, 500 TL.
- **ÖLÜM DUYURULARI: Prof. FEHMİ YAVUZ**
200 TL.
- **YÜZÜN SENİN: TURGAY GÖNENÇ**
Şiir, 150 TL.

Dayanışma Yayın Üretim
Kooperatifi
P.K. 266, Kızılay - Ankara

çıkı...

SOVYET ROMANI

a.mümtaz idil

Nobel Barış ödülleri

BİR ÖDÜLÜN ANATOMİSİ

■ Güney GÖNENÇ

YIL 1898. Amerika'nın Küba'ya saldırmasıyla ABD-İspanya savaşı başlamıştır. Savaşta "Sert Süvariler" diye ünlenecek gönüllüler alayının başında bir yarbay vardır. New York Polis Müdürlüğünden gelme bu gönüllü yarbay savaştan ünlü bir kahraman olarak döner. 1900'de Cumhurbaşkanı Yardımcısıdır. Bu arada Küba, Porto Rico ve Hawaii ele geçirilmiştir. Şimdi sıra Filipinler'dedir. İspanya'ya karşı ayaklanan Filipinliler İspanyolları ABD'nin yardımıyla sürüp çıkarmışlardır, ama bu kez İspanyolların yerine Amerikalılar oturmuştur başlarına. Filipinler-ABD savaşı başlar, ABD üstün gücüyle Filipinleri işgal edip topraklarına katar. Bu sırada gönüllü yarbayımız, *Theodore Roosevelt*, (Cumhurbaşkanı McKinley'in öldürülmesi üzerine) 1901'de Başkan olmuştur. 1903'te Amerika iki okyanusu birbirine bağlayacak bir kanal açmaya karar verir. Kanal açılacak bölge Kolombiya'nın toprakları içindedir. Kolombiya kanala izin verme işini savsaklar. Roosevelt tam kanalın açılacağı bölgede bir "devrim" düzenletir. O bölgede kurulan Panama Cumhuriyeti kanalın açılması için izin verir. 1905'te Rus-Japon savaşı patlak verdiğinde Doğu Asya'da emperyalist güçler dengesinin bozulma tehlikesi belirir, bu da Çin pazarının ABD için tehlikeye girmesi demektir. Roosevelt araya girer, Rusya ile Japonya arasında barış imzalanır.

Buraya kadar anlattıklarımız ABD'nin emperyalist yayılma döneminden küçük bir kesit. Theodore Roosevelt de ABD'nin savaşçı yayılma döneminin simgesi olmuş bir Cumhurbaşkanı ("Hiçbir barışın sağlayacağı zafer, savaşın sağlayacağı yüce zafer kadar büyük olamaz" sözü onundur). İlginç olan şudur: Theodore Roosevelt'e "Rus-Japon savaşını sona erdirmekteki arabulucu çabalarından ötürü" 1906 Nobel Barış Ödülü verilmiştir.

Aslında bu, Nobel Barış Ödülü'

nün 1901'den günümüze dek uzanan öyküsünde ne ilk, ne de son "ilginç vaka"dır.

Alfred Nobel, dinamitten, dumansız baruttan, çeşitli ülkelerdeki birçok silah ve cephane fabrikası ile Bakü petrolerindeki hisselerinden kazandığı çok büyük servetin işletilmesinden elde edilecek paranın her yıl beş eşit paya bölünerek bunlardan birinin "uluslararası kardeşliği kurmak, orduları ortadan kaldırmak ya da sayılarını azaltmak, barış kongreleri düzenlemek ve bu toplantıları çoğaltmak için en çok çalışan insana" verilmesini vasiyet etmişti. Yine vasiyete göre Barış Ödülü, Norveç Parlamentosunca seçilen beş kişilik bir seçiciler kurulu tarafından verilmektedir. (Oysa Fizik ve Kimya Ödülleri İsveç Bilimler Akademisinde, Fizyoloji-Tıp Ödülü İs-

veç'te Karolinska Enstitüsünce, Edebiyat Ödülü İsveç Akademisinde verilmektedir.)

T. Roosevelt'ten bir yıl önce, 1905 Nobel Barış Ödülünü Avusturyalı bir barones kazandı. Bu "vaka"nın başlangıcı otuz yıl öncesine gidiyor. 1875'te Alfred Nobel Paris'te büyük bir konak satın almıştı. Bir Viyana gazetesine şöyle bir ilan verdi: "Pariste yaşayan çok zengin ve kültürlü, yaşlı bir bay kendisine sekreterlik yapacak ve ev işlerini yönetecek orta yaşlı bir bayan arıyor" (Nobel hiç evlenmemiştir, bu ilan çıktığında 42 yaşındaydı). Bu ilana yoksul düşmüş aristokrat bir ailenin kızı olan Bertha Kinsky karşılık verdi. Bertha daha önceleri Viyana'da bir baronun dört çocuğuna mürebbiyelik yapıyordu, bunlardan en büyüğüne gönülünü kaptırmış, bu nedenle de işinden ayrılmak durumunda kalmıştı. Nobel, sekreteri Bertha'ya bir süre sonra aşık oldu. Evlenme önerisini Bertha reddetti. Nobel onu Viyana'ya kadar izledi, ama Bertha izini yok edip baronun oğluyla evlendi. Nobel 1895'te öldü. Barones 1901'deki ilk Barış Ödülünü almayı umuyordu. Daha sonra araya Nobel'in dostları ve yeteni girdi, Norveçli jüri üyelerine büyük baskılar yapıldı ve 1905 Barış Ödülü *Barones Bertha von Suttner*'e verildi.

1901'den 1983'e kadar toplam 68 kişiye Nobel Barış Ödülü verilmiştir. Bu kişiler üzerinde yapılan kuşbakışı bir incelemede en çok barışçı yetiştiren ülkenin ABD olduğunu anlıyoruz, ödül 16 kez Amerikalılara verilmiştir (yüzde 24). Barışçılıkta ABD'yi 9 kişiyle Fransa (yüzde 13), 7 kişiyle İngiltere (yüzde 10)

ve 5 kişiyle İsveç (yüzde 7) izlemektedir. Bu dört ülke barışçıların yüzde 54'ünü sağlamıştır. Arkadan 4 ödülle Almanya, 3'er ödülle Belçika ve İsveçre, 2'şer ödülle Avusturya, Norveç ve Arjantin gelmektedir. Şu ülkeler de birer barışçıyla katkıda bulunmuşlardır: İtalya, Danimarka, Hollanda, Kanada, Güney Afrika, Vietnam Halk Cumhuriyeti, Japonya, İrlanda, Kuzey İrlanda, Mısır, İsrail, Yugoslavya, Meksika, SSCB ve Polonya. Elbette, böyle ülkelere göre bir sıralama yapmak pek anlamlı değildir. Örneğin Yugoslavya'dan ödül alan kişi rahibe-misyoner Teresa'dır, Güney Afrikalı ise zenci bir din adamı olan ve hükümetin ırk ayrımı politikasına karşı çıkan Lutuli'dir. Vietnam Komünist Partisi Genel Sekreteri Le Duc Tho ödülü reddetmiştir, SSCB'den ödüle layık görülen fizikçi Saharov'dur, Polonya'dan ise Lech Walesa. Ödül dağıtanların barış anlayışları konusunda ipucu verebilecek bir nokta da ödül verilenler arasında devlet adamlarının bolluğudur. Ödül alanlar arasında 3 devlet başkanı, 1 başkan yardımcısı, 9 başbakan, 12 bakan bulunmaktadır. Bunlara belki 3 baronla bir vikontu da eklememiz uygun olur. Dikkati çeken bir başka husus da ödül verilenler arasında 7 tane din adamının bulunmasıdır. Ödül alanların ortalama yaşı 65'tir.

Ama doğrusu bir savaş bakanı ile bir genelkurmay başkanının Barış Ödülü almaları üzerinde ayrıca durmalıyız. Savaş bakanı, T. Roosevelt'in Savaş Bakanı *Elihu Root*'tur. 1899-1904 arasında savaş bakanlığı, 1905-1909 arasında da dışişleri bakanlığı yapmıştır. Yani Küba, Porto Rico, Hawaii, Filipinler savaşları-

nın, Panama "devrim"inin kahramanıdır. Kitaplara "fetih düşkünü, büyük militarist" olarak geçmiştir. 1912 Barış Ödülünü almıştır. Genelkurmay başkanını ise, yakın geçmişte olduğu için, hepimiz anımsarız: İkinci Dünya Savaşı'nın ABD Genelkurmay Başkanı *George Marshall*'dir bu. General Marshall savaştan sonra ABD'nin dışişleri ve savunma bakanlığını yürütmüştür. Savaş sonrasının Batı Avrupasında devrim tehlikesini bertaraf etmek ve Amerikan egemenliğini pekiştirmek amacıyla resmi adı "Avrupa'yı Kurtarma Programı" olan, ama daha çok "Marshall Planı" olarak bilinen programın mimarıdır ve Nobel Barış Ödülü bu programdan ötürü ona verilmiştir. (1953)

Amerika benzer bir programı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da uygulamıştı. Bu programa göre Almanya'nın Fransa ve İngiltere'ye ödemesi gereken savaş tazminatı, ABD'nin Almanya'ya yapacağı büyük yatırımlardan ve vereceği kredilerden sağlanacaktı. Böylece hem ABD sermayesinin Avrupa'ya açılması sağlanmış olacaktı, hem de Fransa ve İngiltere ABD'ye olan borçlarını Almanlardan alacakları tazminattan ödeyebileceklerdi. "Dawes Planı" diye bilinen bu program çerçevesinde Wall Street 1924-1929 arasında Almanya'ya 4 milyar dolar para akıttı. Bu paranın büyük bölümü Almanya'nın gizlice silahlanmasına gitmiştir. Bu planı uygulayanlar Chicagolu banker *Charles Dawes*, demiryolu kralı ve banker *Averell Harriman* (sonradan ABD ticaret bakanı ve dışişleri bakan yardımcısı olacaktır), *General Electric*'in başkanı *Owen Young* ve tanınmış hol-

ding avukatı *John Foster Dulles*'tir (Dulles da altı yıl ABD Dışişleri Bakanlığını yürütecek, soğuk savaşın önde gelen mimarlarından biri olacaktır). Görüşmelerin Almanya tarafında ise o zamanki Merkez Bankası Başkanı, sonradan Hitler'in ekonomi bakanı olacak *H. Schacht* vardır. Bu çabalar da ödülsüz kalmadı, 1925 Nobel Barış Ödülü *Dawes*'a verildi. Ödülü aldığı anda *Dawes* ABD Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilmişti.

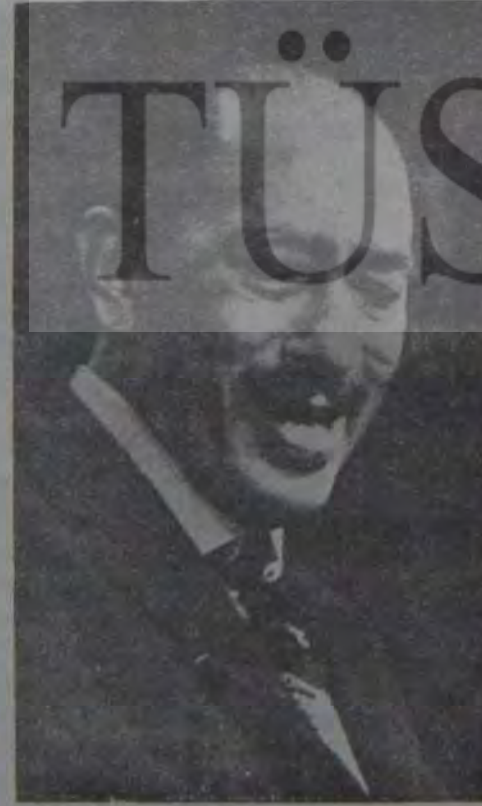
Birinci Dünya Savaşı'nın dört önde gelen Batılı liderine de sırayla Nobel Barış Ödülü dağıtıldı. Burada temel olarak ödüllendirilen, Batılı devletlerin kendi aralarındaki uyumsuzlukları gidermiş sağlam bir blok oluşturma çabalarıydı. Böylece İngiltere Başbakanı *J.A. Chamberlain* (1925), Fransa Başbakanı *A. Briand* (1926), Almanya Dışişleri Bakanı *G. Stresemann* (1926) ve ABD Dışişleri Bakanı *F.B. Kellogg* (1929) da barışçılar arasındaki yerlerini aldılar.

Nobel barışçılarından bir ilginç kişi de *Nicholas M. Butler*'dir. Butler 1901'den 1945'e kadar tam 44 yıl New York'taki Columbia Üniversitesinin rektörlüğünü yapmıştı. Cumhuriyetçi Partinin politikasında 50 yıl süreyle önemli bir yeri olmuştur. Eğitim sisteminde her türden reforma şiddetle karşı çıkmış olan Butler, Birinci Savaş yıllarında savaşa karşı çıkan profesörleri üniversiteden ihraç etmesiyle, savaşa karşıtı öğrencilere de diploma vermeyi reddetmesiyle tanınmıştı. Kayser Wilhelm'in kişisel dostuydu. Çok barışçı bildiği Kayzer'in nasıl olup da savaşı başlattığını bir türlü anlayamadığını söylerdi. Ünlü milyarder *Andrew Carnegie*'nin kurduğu Carnegie Uluslararası Barış Vakfı'nın mütevelliisi iken 1925'te Vakıf'a başkan olmuş, 20 yıl süreyle bu işi de yürütmüştür. 1931'de Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür.

Butler'dan bir yıl önce, 1930'da Ödül *Nathan Söderblom*'a verilmişti. Söderblom ilkin Uppsala Piskoposu iken 1914'te İsveç Başpiskoposluğuna yükselmişti. Sonradan Dünya Kiliseler Konseyi adını alacak olan Protestan Kiliseleri Birliğini kurmak için uğraş vermiştir. Böylece de barışa hizmet etmiştir. (Söderblom'un ödülü almasına ilkin şaşıranlar olmuşsa da, sonradan onun Nobel'in kişisel bir dostu olduğu, son günlerinde genç bir papaz olarak Nobel'in sürekli yanında bulunduğu, cenaze töreninde bir de konuşma yaptığı öğrenilince durum açıklık kazanmıştır.) Nobel Barış Ödülü alan din adamlarından biri de *John R. Mott*'tur. Amerikalı bir Metodist olan Mott, 1910'da Dünya Misyonerler Konferansı'nın toplanmasına öncülük etmiş, 1915-1928 arasında Misyoner Gönüllü Öğrenciler Birliği'nin başkanlığını, 1921-1942 arasında Uluslararası Misyo-

Menahem Begin: Nobel Barış Ödülü, 1978

Enver Sedat: Nobel Barış Ödülü, 1978

Henry Kissinger: Nobel Barış Ödülü, 1973

"Ben ses çıkartamayanların sesliyi," Dom Helder Câmara, "Halkın Barış Ödülü"

nerler Konseyi Başkanlığını ve 1926-1937 arasında da Dünya Genç Hristiyanlar Birlikleri (YMCA) Federasyonu'nun başkanlığını yapmıştır. 1948'de Dünya Kiliseler Konseyi'nin kuruluşunda önemli rolü olmuştur. "Dünyayı en çok gezen adam" olarak anılırdı. Baş sloganı "Tüm uluslara İsa'yı götüreceğiz" olmuştur. Bu çabaları ona 1946 Nobel Barış Ödülünü getirmiştir.

Gerçekten ilginç adamlar vardır Nobel barışçıları arasında. İtalya'nın Libya'ya 1911 saldırısını "İtalya Libya'ya uygarlık götürüyor" gerekçesiyle destekleyen barışçı *Ernesto Moneta* (1907), Boliviya-Paraguay savaşında arabuluculuk yapan *Carlos Lamas* (1936), İsveç-Norveç anlaşmazlığındaki üstün başarılarıyla tanınan *Klas Arnoldson* (1908), Hindistan'ın ücre köylerinde elli yılı aşkın bir süredir kendini insanlığa adanmış olan *Rahibe Teresa Boyaxhiu* (1979) bunlardan birkaçıdır.

Zaman zaman Nobel Barış Ödülünün kişilere değil, kuruluşlara verildiğini de görüyoruz. Örneğin *Uluslararası Kızılhaç Örgütü* 1917, 1944 ve 1963'te olmak üzere üç kez ödül almıştır. 1901'de verilen ilk ödül de Kızılhaç'ın kurucusu İsviçreli *Jean Dunant*'a verilmişti. Kuveykir (Quaker ya da Friends) mezhebinden olanların kurduğu *Friends Service Council* (İngiltere) ve *American Friends Service Committee* adlı örgütler 1947 Barış Ödülünü paylaştılar. 1946 ödülünü alan *Emily Balch* da etkin bir kuveykir idi. 1959 ödülünü alan ve İngiltere Hava Bakanlığı ve Enerji Bakanlığı görevlerinde bulunmuş olan *Philip Noel-Baker* da aynı mezheptendi. 1938 ödülü ise *Uluslararası Nansen Mülteciler Bürosu*'na verildi. Bu örgüt 1931'de Cenevre'de kurulmuştu. Britannica Ansiklopedisinin belirttiğine göre bu örgüt genellikle mültecilere, özellikle de Sovyetler Birliği'nden kaçan "beyaz"larla Türkiye'den kaçan Ermenilere yaptığı yardımlarla tanınmıştır (Cilt 12, s. 825).

Önceleri yalnızca "Lord" iken 1925'te vikont olarak "Viscount Cecil of Chelwood" lakabını alan *Robert Cecil* 1937 Barış Ödülünü almıştır. Barışa katkısı Milletler Cemiyeti'nin kuruluşunda çalışmış olmasıdır. Bu konuda Güney Afrikalı Mareşal *Smuts*'la birlikte çaba göstermiştir. Beyaz insanların üstünlüğüne gönülden inanmış biri olarak Cecil, Milletler Cemiyeti'nin tüzüğüne, üye ülkelerin ırklarına bakılmaksızın eşit haklara sahip olacağına ilişkin bir maddenin konulmasına karşı çıkmış ve bu çabasında da başarılı olmuştur.

1970 Barış Ödülünü alan Amerikalı "yeşil devrimci" *Norman Borlaug* ise ünlü (hangimiz Sonora'yı anımsamayız!) buğdayını azaltmış ülkelere Amerika'nın hediyesi

olarak sunan tarım uzmanıdır.

Nobel Barış Ödülünün olumlu kişilere de verildiği olmuştur. Ne var ki, bu durumlarda bile bir özellik açıkça görülmektedir: Ödül, insan haklarının savunulmasını, ırkçılığa karşı savaşımları "Gandhi türü" yollarla sürdürenlere verilmekte, bu anlamda da bu savaşımın kendileri değil, bunların "barışçı" yürütülüş biçimleri ödüllendirilmektedir. Böylece de "temkinli" ya da "icazetli" yolları izleyenlerle "ötekiler" arasındaki tercih ortaya konulmuş olmaktadır. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri 1964'te *Martin Luther King*'e verilen ödüldür. King bir Baptist papazıdır. Ödül King'e "ırk eşitliği savaşımındaki sertlik karşıtı direniş yöntemlerinden dolayı" verilmişti. Unutmayalım ki Amerikan karaderilileri arasında, o yıllarda, King'in yöntemlerine karşı çıkan güçlü militan hareketler vardı. Ve King'in bu hareketlere karşı -özellikle karaderili ve beyaz yoksullar arasında- taban kazanma girişimleri onun 1968'deki trajik ölümüne yol açacaktır. Aynı şeyleri 1960 ödülünü alan Güney Afrikalı zenci lider *Albert Lutuli* için de söyleyebiliriz. Tüm yaşamını ırk ayrımıyla savaşıma adanmış olan Lutuli de bir din adamıydı. Durban'daki Amerikan misyoner okulundan mezun olmuştu. ırk ayrımına karşı kampanya yürüttüğü Amerika gezisini Amerikan Misyoner Cemaatleri Birliği'nin davetiyle gerçekleştirmişti. Barışçı direniş yöntemleri uygulayarak binlerle birlikte hapse girdi, aylarca yargılandı. Yaşamının son yıllarında ırkçı "Ulusun Mızrağı" çetelerinin ırktaşlarının evlerini yakıp yıkmalarını, onları öldürmesini, göz hapsinde tutulduğu evinde acıyla izlemek zorunda kaldı.

Bu kategoriden bir başka örnek de 1935 ödülünü alan *Carl von Ossietzky*'dir. Ossietzky pasifist bir Alman gazetecisi idi. 1922'de "Nie Wieder Krieg" (Artık Savaş Olmasın) adında bir örgüt kurmuştu. Yayınladığı dergide Almanya'nın gizli silahlanma çabalarını açığa çıkardı. Almanya'yı terketme önerilerini reddetti. 1933'te Papenberg toplama kampına atıldı. Ossietzky'yi Nobel'e aday gösterenler arasında Einstein, Romain Rolland, Thomas Mann, İsviçre Parlamentosu ve Norveç İşçi Partisi de vardı. 1936 Kasım'ında ödülün Ossietzky'ye verildiği açıklandı. Ossietzky 1938'de toplama kampında veremden ölmüştür.

Yine bu kategoriden örnekler arasında 1931 ödülünü alan ABD'li pasifist ve reformcu *Jane Addams*'ı sayabiliriz. Addams çocuk mahkemeleri kurulması, kadın işçilere 8 saatlik işgünü, zenci hakları konularında çaba gösterdi. Amerika'da (ve başka kimi ülkelerde) gelenek olduğu üzere "komünistlerin aleti" ol-

makla suçlandı. Bir başka örnek de 1962 ödülünü alan *Linus Pauling*'dir. Pauling 1954'te Nobel Kimya Ödülünü almış ünlü bir kimya bilimcidir. Nükleer silahlara şiddetle karşı çıkan Pauling 1958'de "Artık Savaş Olmasın" adlı bir kitap yayınladı. Aynı yıl nükleer bomba denemelerinin durdurulmasını talep eden bir bildiriye çeşitli uluslardan 11021 bilim adamına imzalatarak Birleşmiş Milletler'e sundu. 1954'te savaşa karşı ünlü Russell-Einstein bildirisi ni imzalayan on bir bilim adamından biridir. 1969'da California Valisi Ronald Reagan'ın eğitim politikasını protesto amacıyla California Üniversitesindeki profesörlük görevinden istifa etti. 1970'te Lenin Barış Ödülü'nü aldı.

1965 ödülünün Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'na (UNICEF) verilmesini de aynı kategoride değerlendirebiliriz. Benzer bir değerlendirme 1977 ödülünün *Uluslararası Af Örgütü*'ne, 1974 ödülünün de aynı örgütün başkanı *Sean MacBride*'a verilmesi hakkında yapılabilir. MacBride'in babası ünlü 1916 Paskalya Ayaklanması'ndan sonra İngilizlerce idam edilmiş, annesi de hapse atılmıştı. MacBride yeraltı İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nda sekiz yıl çalışmış, Ordu'nun genel kurmay başkanlığını yapmıştı. Sonradan "uslanıp duruldu", 1947'de meclise girdi, İrlanda Dışişleri Bakanlığı'na kadar yükseldi. Sonunda 1974 ödülünü aldı.

1974 ödülünü MacBride'la paylaşan *Eisaku Sato*'ya ödül verilmesi ise Nobel Barış Ödülü tarihindeki skandallardan belki de en büyüğüne oluşturdu. Sato 1964'te Japonya Başbakanı oldu. Vietnam savaşında ABD'yi destekledi. Japon askeri gücünü artırmaya önem verdi. Sato 56 bin dolar rüşvet almakla suçlanmış, karısı da onu kamuoyu önünde, kendisine dayak atmakla ve geysa- larla çıkmakla suçlamıştı. 1970'lere gelindiğinde Sato tüm popülaritesini yitirmişti, 1972'de istifa etmek zorunda kaldı. Ödül Sato'ya verildiğinde hiç kimse buna bir gerekçe yakıştırmayı başaramadı. Nobel Komitesi gerekçe olarak "Nükleer silahların sınırlandırılması ve uluslararası uzlaşmalardan ötürü..." demişti. Oysa Japonya nükleer silahların sınırlandırılması anlaşmasını onaylamayan ülkelerden biriydi. Derken asıl nedenler ortaya çıkmaya başladı. Japonya'nın milyarlar dolarından Morunosuke Kajima, Sato'nun ödülü alması için 14 ay süren yoğun bir kulis faaliyetine girişmişti. Japonya'nın Birleşmiş Milletler'deki eski temsilcisi Toşikazu Kase bu amaçla iki ay süreli ve on ülkeyi kapsayan bir kulis gezisine çıkmıştı. Salt ödül komitesini etkilemek için Sato'nun demeçlerinden oluşan 224 sayfalık "Barış ve Özgürlük Arayışı" adlı İngilizce bir kitap (çok az sayıda olmak üzere) bastırıl-

mış, etkili ve yetkili kişilere dağıtılmıştı. Kissinger bu kitabın baskı düzeltmelerini yapmak üzere alelacele iki yardımcısını göndermişti Amerika'dan. Sonunda Sato 1974 ödülünü alıyordu.

Ama asıl Sato'dan bir yıl önceki ödül açıklandığında rezalet ayyuka çıkmıştı. 1973 Barış Ödülü Vietnam Demokratik Cumhuriyeti Parti Genel Sekreteri *Le Duc Tho* ile ABD Dışişleri Bakanı *Henry Kissinger* arasında bölüştürülmüştü! Oylama sırasında ödül komitesinde anlaşmazlık çıkmış, beş kişilik komitenin iki üyesi istifa etmişti. Paris görüşmeleri ve 1973 Ocak'ında gerçekleştirilen ateşkes anlaşması ödülle gerekçe olarak gösterilmekteydi.

550 bin kişilik bir orduyla 20 milyon nüfuslu bir ülkeye saldırmış, yıllarca süren bombardımanlarla Vietnam'ı yakıp yıkmış bir ülkenin dışişleri bakanına Barış Ödülü veriliyordu! Le Duc Tho ödülü derhal reddetti. Ödül basında geniş yankı yarattı. Le Monde gazetesi ödülün "maskaralık" diye söz ediyor, New York Times ise ödülün adının "Savaş Ödülü" olarak değiştirilmesini öneriyordu.

1973 ödülünün yol açtığı protestolar genişledi. Norveç'te bir kampanya başlatıldı, kısa sürede çeşitli ülkelerde toplam 175 bin dolar toplandı. 1974'te "Halkın Barış Ödülü" adıyla bir ödül kuruldu. Bu ödül 1973'te ve 1974'te Nobel Barış Ödülüne aday gösterilenler arasında olup da seçilmeyen *Dom Helder Câmara*'ya verildi. Câmara Brezilyalı bir Katolik piskoposuydu. Ödülün Câmara'ya verilmesinin gerekçesi "Barış, özgürlük, adalet için ve insanlığın onuruna baskı ve sömürü karşısında korumaya yönelik çabaları" olarak açıklandı. Câmara Brezilya'da yıllarca yoksul halkın yaşam koşullarının düzeltilmesi için savaşım vermiş, gerici yönetimlere ve askeri diktatörlüklere karşı reform talepleriyle karşı çıkmış, kuzeydoğu Brezilya'nın yabancı sermayeye açılmasını eleştirmiş, ülkede yaygın hale gelen işkenceyi lanetlemiş. "Ben ses çıkartamayanların sesi" diyen bir adamdı. Din adamı da olsa, reformcu da olsa, Nobel Barış Ödülü'nün böyle birine verilmesi elbette söz konusu olmazdı.

1973'te ödülün Le Duc Tho ile Kissinger'e verildiği açıklandığında bir Federal Alman gazetesi "Bari gelecek yıl da Enver Sedat'la Golda Meyer'e verilsin!" diye alay etmişti ödülle. Çok geçmeden bu da oldu: 1978 ödülü gerçekten de *Enver Sedat*'la *Menahem Begin*'e verildi! Bu olayda ödülün siyasal niteliği çok belirgin olarak bir kez daha görülmüş oluyordu. Sedat Arap davasını satma eylemini 1977'de İsrail'i ziyaretiyle başlatmış, 1978 Eylül'ünde Camp David Anlaşmasını imzalayarak

sürdürmüştü. Başta Suriye, Libya, Cezayir, Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti ve FKÖ olmak üzere hemen tüm Arap dünyası bu girişimlerinde Sedat'a şiddetle karşı çıkmışlar, Bağdat doruğunda 20 Arap ülkesi Camp David Anlaşmasını reddetmişti. Sedat Arap ülkeleri tarafından daha az edeceğiz, idama mahkum edilmişti. Bu koşullar altında Sedat'a ve tanınmış terörist Begin'e Barış Ödülü verilmesi gerçekten ibret verici oldu.

Son olarak Nobel Barış Ödülü'nün niteliğini iyice açığa çıkaran üç örnekten daha söz edeceğiz. Bunlar 1921, 1951 ve 1961 ödülleri.

Dünya sosyalist partilerini bir araya getiren İkinci Enternasyonal 1889'da kurulmuştu. Birinci Dünya Savaşı çıktığında Rus ve Sırp partileri dışında kalan partiler kendi ülkelerinin işçi sınıflarını savaşa katılmaya çağırdılar ve parlamantolarda savaş bütçelerine olumlu oy verdiler. Böylece İkinci Enternasyonal'in dayanışması sona ermiş oluyordu. Dünya Savaşı sırasında, bilindiği gibi, Rusya'da Ekim Devrimi gerçekleşti. Lenin 1919'da Moskova'da Üçüncü Enternasyonal'in toplanması için çağrı yaptı. Sosyal demokrat partiler Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunu engelleyebilmek amacıyla İkinci Enternasyonal'i yeniden diriltme çabasına giriştiler. 3 Şubat 1919'da Berne'de İkinci Enternasyonal'in konferansı toplandı. Bu çabalarda İsveç Sosyal Demokrat Partisi başkanı *Karl Branting*'in önemli rolü oldu. Branting 1907'de Sosyal Demokrat Partinin başkanı olmuş, 1917'de liberal-sosyal demokrat koalisyonda maliye bakanlığı yapmıştı. Berne'deki konferansın da başkanlığını yürüttü. Gerçi Berne Konferansına pek az parti katıldı, böylece de İkinci Enternasyonal'in yaşayamayacağı anlaşıldı, 1919'un 2 Mart'ında ise Üçüncü Enternasyonal fiilen kuruldu ama, Nobel Barış Komitesi Branting'in bu çabalarını ödüksüz bırakmadı: 1921 Barış Ödülü Branting'e verildi.

1951 Nobel Barış Ödülünü 71 yaşındaki Fransız sendikacısı *Léon Jouhaux* aldı. Jouhaux 1909'da Genel İşçi Konfederasyonu'nun (CGT) genel sekreteri olmuştu. Sendikal hareketi politik hareketten yalıtmayı tüm yaşamının baş ilkesi yapmış olan Jouhaux 1921'de Konfederasyonda ortaya çıkan ikiliğin mimarı olmuş, Komünist Parti'nin CGT'den uzaklaştırılmasını başarmıştı. Savaşın sonra, 1947'de bu kez Jouhaux ve yandaşları CGT'de azınlığa düşmüşler, bunun üzerine de Konfederasyondan ayrılarak "İşçinin Gücü" adıyla ayrı bir sendikal birlik kurmuşlardı. Jouhaux'nun sendikal birliğin zayıflatılması yolundaki çabaları bununla kalmadı. 1946'da tüm dünya sendikalar federasyonları kurulmuş olan Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu (WF-

TU), özellikle Marshall Planı'nın ve soğuk savaşın yarattığı ortamda, benzer bir bölünmeyi yaşamıştı. Başını Amerikan ve İngiliz sendika birliklerinin çektiği birçok Batılı sendikal örgüt, Dünya İşçi Sendikaları Federasyonundan ayrılarak, amacını "Bütün dünyadaki hür ve demokratik sendikalar arasında birliği sağlamak" olarak belirledikleri Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (ICFTU) kurdular (Aralık 1949). Leon Jouhaux'nun bu bölünmede ve ICFTU'nun kurulmasında büyük emeği geçti. Bu emek de boşa gitmedi, 1951 Nobel Barış Ödülü "Dünya çalışma koşullarını iyileştirdiğinden ötürü" Jouhaux'ya verildi.

1961 ödülünün oluşturduğu örnek de çok ilginçtir. Bütün Nobel ödülleri tarihinde ödülün -kurallara aykırı olarak- hayatta olmayan bir kişiye verildiğine iki kez tanık olunmuştur. 1931 Edebiyat Ödülü ve 1961 Barış Ödülü. 1931 ödülünün ardındaki öyküyü -konumuzun dışında olduğu için- atlayarak 1961 Barış Ödülüne bir bakalım. Bu ödül Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri iken 18 Eylül 1961 günü bir uçak kazasında ölen *Dag Hammarskjöld*'e verildi. Hammarskjöld'ün babası Hjalmar Hammarskjöld 1914-1917 arasında İsveç Başbakanı idi, 1929'dan 1947'ye kadar da Nobel Ödülleri Kurumu'nun başkanlığını yapmıştı. Dag Hammarskjöld İsveç Mekez Bankası başkanlığı ve başbakan yardımcılığı gibi görevlerde bulunduktan sonra 1953'te Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine seçildi. Hammarskjöld'ün Nobel almasından hemen önceki olaylar dizisi şöyledir: 30 Haziran 1960'ta (Belçika sömürgesi) Kongo bağımsız bir devlet oldu. O tarihten altı ay önce yapılan seçimlerde Lumumba'nın Kongo Ulusal Hareketi büyük çoğunlukla seçimleri kazanmıştı. Belçikalılar hapiste tuttıkları Lumumba'nın yeni devletin başbakanı olmasını engelleyemediler. Bağımsızlığın ilanından on gün sonra Çombe, Katanga Eyaletinin Kongo'dan ayrıldığını ilan etti. Kongo'ya büyük bir hızla inen Belçika kuvvetleri (zengin uranyum yatakları ile ünlü) Katanga'nın ayrılıkçı lideri Çombe'nin yanında yer aldılar. Lumumba Birleşmiş Milletlerden yardım istedi. 12 Ağustos'ta Hammarskjöld ve Birleşmiş Milletler kuvvetleri Kongo'ya ulaştı. Belçika askerleri ülkeyi terketmediği gibi, Birleşmiş Milletler kuvvetleri meşru başbakan Lumumba'ya yardımcı reddetti. 5 Eylül'de Cumhurbaşkanı Kasavubu, Lumumba'yı başbakanlıktan azlettiğini ilan etti. Birleşmiş Milletler yasal olmayan bu girişimde Kasavubu'dan yana konum aldı. 14 Eylül'de Albay Mobutu darbe yaparak durumu el koydu. Lumumba 27 Kasım'da tutuklanıp Çombe'ye teslim edildi. Çombe Lumumba'yı 17 Ocak 1961'de öldürttü. (Lumumba sonra-

dan yalnızca Kongo'nun değil, tüm Afrika uluslarının özgürlük simgesi olacaktır. 22 Şubat'ta Sovyetler Birliği, Lumumba'nın öldürülmesine yol açan gelişmelerden sorumlu olduğu gerekçesiyle Hammarskjöld'ün Genel Sekreterlikten derhal istifa talebini talep etti. 18 Eylül'de Hammarskjöld bir uçak kazasında öldü. Ölümünden hemen sonra 1961 Nobel Barış Ödülü Hammarskjöld'e verildi. Hammarskjöld'ü ödüle Birlleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı ABD'li diplomat *Ralph Bunche* (Bunche 1950 Nobel Barış Ödülü'nü almıştı) ile Birlleşmiş Milletlerdeki ABD başdelegesi *Adlai Stevenson* aday göstermişlerdi.

Çok yakın geçmişte yer aldığı için hepimizin ayrıntılarını kolaylıkla anımsayabileceğimiz 1975 (Sovyet fizikçisi *Andrey Saharov*) ve 1983 (*Lech Walesa*) Barış ödülleri üzerinde durmaya gerek olmadığı kanısındayız.*

Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilenler arasında *Adolf Hitler* (1938) *Juan Peron* (1949) ve *Richard Nixon* (1973) vardı. Biz de yazımızı ödüle birkaç aday önererek bitirelim: *Edward Teller* (hidrojen bombasının yapımındaki üstün hizmetlerinden ötürü), *Joseph Luns* (on iki yıldır yürütmekte olduğu NATO Genel Sekreterliğindeki barışçı çabaları nedeniyle), *Ugarte Augusto Pinochet* (on yıldır Şili'de sağladığı barıştan ötürü), *Ariel Sharon* (İsrail Savunma Bakanı olarak 1982 Eylül'ünde Batı Beyrut katliamındaki katkıları dolaşısıyla).

* Nobel Barış Ödülü almış birkaç başka ününün de yalnızca adlarını saymakla yetinelim: ABD Cumhurbaşkanı *Woodrow Wilson* (1919), Norveçli Kutup kaşifi, bilgin ve iyiliksever *Fridtjof Nansen* (1922), ABD Dışişleri Bakanı *Cordell Hull* (1945), din adamı, müzisyen ve misyoner-doktor *Albert Schweitzer* (1952), Kanada Başbakanı *Lester Pearson* (1957) ve Federal Almanya Başbakanı *Willy Brandt* (1971). Nobel Barış Ödülü 19 kez de hiç kimseye verilmemiştir.

Muammer Çetincelik, *Alfred Nobel ve Armağanları*, İstanbul 1961.
David Wallechinsky ve Irwing Wallace, *The People's Almanac*, New York, 1975.
Encyclopaedia Britannica, 15. Baskı, Chicago, 1974.
Hürriyet 1981 Ansiklopedik Yılı, İstanbul, 1981.
Murat Sarca, *Siyasal Tarih*, İstanbul, 1983.
Albert E. Kahn, *High Treason*, New York, 1950.
Gürhan Uçkan, "Emperyalizmin Savaş Armağanı: Barış Ödülü", *Yansuma*, Sayı 41, Mayıs 1975.

bilgi
YAYINEVİ

BİLGİ YAYINEVİ'NİN SON ÇIKAN KİTAPLARI

John Le Carr'e

1. SMİLEY'İN DÖNÜŞÜ	500,- TL
2. SOĞUKTAN GELEN CASUS	350,- TL

Mahmut Şevket Esendal / Bütün Eserleri

5. SABAH KÜLBASTISI	350,- TL
4. MENDİL ALTINDA	350,- TL
3. OTLAKÇI	350,- TL
2. VASSAF BEY	350,- TL
1. AYAŞLI İLE KİRACILARI	350,- TL

Haldun Taner / Bütün Hikayeleri

4. YALIDA SABAH	350,- TL
3. ONİKİYE BİR VAR	350,- TL

Atilla İlhan / Bütün Şiirleri

1. DUVAR	300,- TL
2. SİSLER BULVARI	250,- TL
3. YAĞMUR KAÇAĞI	200,- TL
4. BEN SANA MECBURUM	250,- TL
5. BELA ÇİÇEĞİ	250,- TL
6. YASAK SEVİŞMEK	200,- TL
8. BÖYLE BİR SEVMEK	250,- TL

Ayla Kutlu

2. TUTSAKLAR	450,- TL
1. CADİ AĞACI	300,- TL

Halikarnas Balıkcısı / Bütün Eserleri

15. ANADOLU TANRILARI	250,- TL
14. ANADOLU EFSANELERİ	250,- TL

Halil Erdoğan Cengiz DİVAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

1.000,- TL

Şakir Altay

HUKUK VE SOSYAL BİLİMLER SÖZLÜĞÜ	700,- TL

Faruk Yener MÜZİK KILAVUZU

700,- TL

OSMANLICA - TÜRKÇE SÖZLÜK

600,- TL

Ülkü Yalın - Özcan Yalın

TÜRKÇE'DE EŞ ve KARŞIT ANLAMLILAR SÖZLÜĞÜ

750,- TL

- Siparişlerinizin tutarını HAVALE POSTA ya da DAMGA PULU olarak gönderebilirsiniz.
- Ödemeli siparişlerinizde posta masrafı ödemeli bedeline eklenir.
- Kitapçılara % 25 indirimli ödemeli satış yapılır.

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. No: 46/A, ANKARA
Tel: 31 81 22 - 31 16 65

YAZARIN GÖREVİ İNSANLIĞIN ACILARI ÖNÜNDE DUYARLI OLMAKTIR

■ Ataoğ BEHRAMOĞLU

BİLİNDİĞİ gibi ülkemizden, Aziz Nesin'den sonra; Lotus Edebiyat Ödülü'nü ikinci kez Ozanımız Ataoğ Behramoğlu aldı. Lotus ödülünü alan yazarlar arasına, "...Türkiye'den ozan Ataoğ Behramoğlu'nun katılması, hiç kuşkusuz, hem ülkemiz hem de edebiyatımıza adına kıvanç duyulacak bir olay. Bu ödülle Asya-Afrika ülke edebiyatlarının dünyayı dönüştürücü o insancıl seline Behramoğlu da katılmış oluyor yapıtlarıyla." (A. Çalışlar, *Asya-Afrika Yazarlar Birliği ve Lotus Ödülleri, Bilim ve Sanat*, Aralık 1982, s. 27)

Geçtiğimiz ay kuruluşunun 25. yıldönümünü kutlayan Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin Sovyetler Birliği'nde yapılan kongresine katılmayan Ataoğ Behramoğlu'nun bu kongreye gönderdiği konuşma metnini yayımlıyoruz.

(B.S.)

Asya-Afrika Ülkelerinin
Değerli Yazarları,
Değerli Dostlar,

Bana bağlı olmayan nedenlerle aranızda bulunamamanın, sizlerle yüzyüze olamamanın üzüntüsü içindedir. 1981 Lotus Edebiyat Büyük Ödülü'nün bana layık görülmesi, ölümünden ötürü duyduğum ve ömrümce taşıyacağım onuru aranızda olarak sizlere bildirmek, sevincimi sizlerle paylaşabilmek, her birinizle tanışıp görüşebilmek isterdim.

Taşkent'teki toplantı süresince "Modern dünyada yazarın yeri, görevi, işlevi" sorununun, görüşmelerin başlıca konularından biri olduğunu, Çağrı mektubunuza ilişkin program metninden öğrendim. Bu konu üstüne düşüncelerimi, Türkiye'den bir arkadaşınız olarak, uzaktan da olsa, belirtmek isterim.

Modern dünyada yazarın görevi, hangi ülkeden ve hangi toplumsal çevreden olursa olsun, eğer gerçek bir sanatçıysa, tek tek bireylerin ve bütün dünya ülkelerinin demokrasi, özgürlük, eşitlik ve ba-

riş içinde varolma, gelişme ve mutlu olma haklarını savunmak, bu haklara sahip olmanın önündeki engellere karşı bir yazar, bir insan ve bir yurttaş olarak mücadele etmektir.

Gerçekçi dünya edebiyatının büyük mirası, tüm hümanist kültür, bize insanlığın acıları önünde duyarlı olmayı öğretmektedir. Yaşadığımız yüzyılda bu duyarlılığa sahip olmak ve onu yitirmemek git-tikçe güçleşmekte, bu anlamda da daha çok önem kazanmaktadır.

Emperyalist ülkelerce en yaygın bir tüketim metaı olarak üretilen ve bu ülkelerden tüm dünyaya ihraç edilen kitle kültürü, tüm insani değerleri yozlaştırıp yok etmek, insanlığın acıları önünde yığınların duyarlılığını köreltmek, insanlığı bir sürü ve tek tek insanları bu sürünün bilinçsiz, renksiz, kişisiz, bir örnek bireyleri durumuna getirmek amacına yöneliktir. Çünkü sürüleştiren insanlığın güdülmesi, savaş alanlarına sürülmesi, nükleer silahlarla yığınlar halinde yok edilmesi ve kitle iletişim araçlarınınca istenilen doğrultuda koşullandırılması, programlandırılması çok daha kolay olacaktır. Modern dünyada yazarın yeri, görevi ve işlevinin de tam bu noktada özel bir önem kazanmış olduğu kanısındayım.

Gerçek bir sanat yapıtı, hem tek bir insanın, milyarlarca türdeşinden farklı bireysel, kişisel özelliklere sahip bir insan tekinin içten ve kişisel sesi, bu sesin yeni ve özgün ritimleri, titreşimleri; hem de ortak insani değerlerin, sevginin, kardeşliğin, özverinin, onun, cesaretin, demokrasi, barış ve özgürlüğün olumlanması olmak zorundadır. Kitle kültürünün uyuturucu, yozlaştırıcı, vurdumduymazlaştırıcı, kalıplaştırıcı, sürüleştiren etkilerine karşı bizim direnme gücümüz, insanlığın ortak değerlerini savunuşumuzda ve bunu yaparkenki içtenliğimizde, özgünlüğümüzde, yeni ve modern olmayı başarabilmemizdedir. Çünkü yeniyi ve ileriye yöneliş, potansiyel ve dinamik bir güç olarak, halk kitlelerinin bağrında hep varolmuştur. Yazarın başarısı bu yönelişe karşı-

lık verebilmek, onu yabancılaştırıcı, yozlaştırıcı, ağırlaştırıcı etkilerden arındırabilmektir.

Bugün Amerika Birleşik Devletleri'nden Batı Avrupa'ya, Sovyetler Birliği'nden tüm sosyalist ülkelere, Güney Amerika ülkelerinden Asya ve Afrika'nın yoksul ya da gelişmiş ülkelerine kadar, tüm dünya ülkelerinde yaşayan gerçekçi, ilerici, demokrat yazarların ortak sorunları ve konularıdır bunlar. Fakat Güney Amerika, Asya ve Afrika'nın yoksul ülkelerinin yazarları olarak, bizlere düşen ödevler daha ağır ve karmaşıktır. Çünkü bizim ülkelerimiz, emperyalist ülkelerin ekonomik ve kültürel baskısının ağır yükü altındadır. Yoksulluk ve gerilik bize bir yazgı gibi kabul ettirilmek istenmekte, ekonomilerimizin ulusal temelde gelişmesine engel olunmakta, halklarımızın ulusal bilinçleri yok edilmekte, ya da sahte değerlerle, kozmopolitizm ve onun ters yüz edilmiş biçimleri olan şovenizm, saldırganlık ideolojileriyle çarpıtılıp sapıtılmaktadır. Ulusal kültür değerlerimiz hor görülmemekte, ya da emperyalist tüketim pazarlarının vitrinlerinde bir süs, bir çeşit egzotik meta olarak sunulmak istenmektedir. Bu bakımdan, insani değerler için mücadele bizler için, bir aydın sorumluluğu, insancıl bir görev olmanın da ötesinde, halklarımızın, kültürlerimizin ve tek tek bireysel varlıklarımızın bir ölüm-kalım mücadelesi olma anlamını da taşımaktadır. Bunun için bizler emperyalist, kozmopolit kitle kültürüne ve onun iç pazardaki taklitlerine karşı mücadele ederken, ulusal kültürlerimizin, her birinin tarihi insanlığın tarihi kadar eskilere uzanan ulusal varlıklarımızın değerlerini de antiemperyalist, enternasyonalist, insancıl, devrimci, çağdaş ve yenilikçi bir bilinçle yoğurmak; halklarımızın varolma ve mutlu olma hakları kadar, onun, ulusal değerlerini savunmak, tüm ulusal kültürler önünde eşitlik mücadelesini de vermek ve kazanmak zorundayız. Çünkü ulusal kültür mücadelesi bizler için, ulusal bağımsızlık mücadelesinin ayrılmaz bileşenidir.

Değerli Dostlar,

Modern dünyada yazarın, özellikle de yoksul ve geri bırakılmış Asya, Afrika, Güney Amerika ülkeleri yazarlarının yeri, görevi ve işlevi konusunda değindiklerim, bunlardan sadece birkaç tanesi, fakat sanırım başlıcaları arasındadır. Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin 25. Kuruluş Yıldönümünü saygıyla kutlarken, sizlerden biri olmanın hiçbir şeyle değişmeyeceğim onuruyla sizleri kucaklıyorum.

İstanbul, 23.9.1983

İletişim Yılı:

BOYNUMUZDAKİ DEĞİRMEN TAŞLARINDAN KURTULMAK

■ Ertuğrul ÖZKÖK

FRANSIZ yazar Jean d'Ormeson Eylül ayı içinde İstanbul'da yapılan bir uluslararası seminerde Levi-Strauss'un ilginç bir sözünü aktardı. Levi-Strauss bir UNESCO toplantısında, "günümüzde bir insanın gerçekten kültürlü olabilmesi için kör ve sağır olması gerekir" demiş. İlk bakışta insana biraz abartmalı gibi gelen bu vurucu sözler, içinde bulunduğumuz yıl ile birleşince çağdaş bir gerçeğin ifadesi haline dönüşüyor. Toplumsal yapıyı üç temel iletişim olgusu-kadın değişimi (akrabalık ilişkileri), mal değiş-tokuşu (ekonomi) ve mesaj değiş-tokuşu (dil) eksenini çevresinde tasarımıyan bir düşünürün çağdaş kültüre bu bakış üzerinde dikkatle durmak gerekir.

İşte, bu konu üzerinde dikkatle durmak gerektiğine inanan insanların Birleşmiş Milletler ve UNESCO içinde verdikleri uğraş sonunda 1983 yılı Uluslararası İletişim Yılı olarak ilan edildi. Şimdiye kadar daha çok, çocuklar, sakatlar, kadınlar gibi belli insanlık durumları ile ilgili özel yıllar kutlayan Birleşmiş Milletlerin, bu kez bir olgu üzerine dikkati çekme kararının nedeni anlaşılmalı. Çünkü bu kararın altında Levi-Strauss'un karamsar gözlemi kadar gelişmekte olan ülkelerin iletişim konusundaki umutsuz çılgınlıkları da bulunmaktadır. Amaç çağımızda insanın günlük yaşamını, geleceğini, topluma katılım biçimini ve her şeyden önemlisi de uluslar arasında anlayışı, işbirliğini ve dolayısıyla barışı güçlendirecek bir ortamın yaratılmasıyla yakından ilişkisi bulunan iletişim sorunlarına dikkati çekmektir.

Bu amaç gerçekleşmiş midir? 1983 yılının sonlarına geldiğimiz şu sıralarda bu soruya hem evet, hem hayır yanıtı vermek mümkündür. Evet, ulusal ve uluslararası düzeylerde iletişim konusunun toplumsal, siyasal ve ekonomik planda önemi-

ne dikkatler çekilmiştir. Ancak bu konudaki bilinçlenme bu yılın kutlama programının doyuruculuğundan değil, çeşitli ülkelerdeki araştırmacı, gazeteci ve meslek kuruluşlarının girişimi sayesinde gerçekleşmiştir. Bu konuda Türkiye'nin öteki gelişmekte olan ülkeler arasında hiç de küçümsenmeyecek bir yere sahip olduğunu kabul etmeliyiz.

Üniversitelerimizde, son yıllardaki ataletle karşın, daha önceki atılımlar sonuçlarını vermeye başlamış, bugün üniversitelerde kalan ve ayrılmış olan çok sayıda araştırmacı iletişim alanının çeşitli dallarında en azından bir tartışma açmayı ba-

şarmıştır. Başta Türkiye'yi bu konuya ısındıran Hıfzı Topuz olmak üzere, iletişim toplumbilimi dalında, Nermin Abadan-Unat, Oya Tokgöz, Aysel Aziz, Raşit Kaya, Yazgılı Aldoğan, iletişim kuramı dalında Ünsal Oskay, Haluk Şahin, Aydın Uğur, iletişim tarihi dalında Korkmaz Alemdar, Bülent Varlık, iletişim-yazın ilişkileri konusunda Ahmet Oktay, iletişim hukuku dalında Çetin Özek, Ersen İlal, iletişim ekonomisi dalında Hüsamettin Ünsal ve burada adını anmadığım çok sayıda genç araştırmacı bu konunun toplumsal planda bir tartışmaya açılmasını sağladılar. Bunun yanı sıra başta İstanbul Gazeteciler Cemiyeti olmak üzere, Türkiye Gazeteciler Sendikası gibi meslek kuruluşları geçen yıl ve bu yıl düzenlediği seminerlerle Hürriyet Vakfı, iletişim konusunun akademik bir çerçeveden çıkıp, mesleki platformda da tartışılmasına katkıda bulundular. İletişim konusundaki bu girişimler olumlu sayılabilecek başka sonuçlar da verdi: Örneğin UNESCO'nun 1978 yılında kabul ettiği ve kitle iletişim araçlarını savas kışkırtıcılığı, ırkçılık ve apartheid'e karşı mücadelede etkin bir katılıma çağırarak evrensel bildirge konusunda dünyada ilk ulusal toplantı 1980 yılında Ankara'da yapıldı ve bu bildirge UNESCO dilleri dışında ilk olarak Türkçeye çevrildi. Bu yıl içinde de UNESCO Türkiye Milli Komisyonunun girişimi ile İstanbul'da iletişim teknolojilerinin ulusal kültürler ve basına etkileri konulu uluslararası bir seminer

düzenlenmiştir.²

Ancak bütün bunlar 1983 yılının konunun önemine uygun bir iletişim yılı olarak kutlanmasını sağlamamıştır. Bu yüzden yukarıda sorduğum sorunun bir yanıtı da hayır olacaktır. Bu yılın Türkiye'de kutlama çalışmaları, Ulaştırma Bakanlığının ağırlık taşıdığı bir komitenin denetimine bırakılmış ve konu bu sayede bir insansal konu olmaktan çıkıp, yalnızca telekomünikasyon altyapısı ile ilgili mekanik bir temele oturtulmuştur. Kısaca yıl iletişim yılı olmaktan çıkıp, bir PTT yılı haline dönüşmüştür.

Kuşkusuz telekomünikasyon altyapısı iletişimin en önemli konularından birisidir. Telekomünikasyon altyapılarındaki dengesizliğin uluslararası kültür ve haber akışı tablosunu olumsuz biçimde etkilediği herkesçe kabul edilmektedir. Ne var ki, iletişimi çağdaş bir toplumsal sorun yapan gerçek durum ve nedenler, konunun toplumsal ve siyasal hanelerinde yatmaktadır.

Konunun basit bir PTT olayı haline indirgenmesine karşı isyan etmemiz için çok sayıda geçerli nedenimiz bulunmaktadır. Zaten asıl bu nedenler çok sayıda insanı ve kuruluşu 1983'ü bir İletişim Yılı olarak kutlamayı önermeye itmiştir. Bu insanlar böyle bir önerinin kabul edilmesi için çaba harcarlar-ken kafalarında şu sorunlar yatıyor-

1. KÜLTÜR VE BİLGİ AKIMINDAKİ DENGESİZLİK:

Kültür ürünleri ve bilgi yeryüzünden gelişmiş bir kaç ülkeden ötekilerine doğru ve dengesiz bir biçimde akmaktadır. Bu dengesiz akış özellikle televizyon programları konusunda dramatik boyutlar almaktadır. Teknolojik gelişmeler, program üretiminin kolaylaşması gibi etkenler bu dengesizliği olumlu yönde bozacak bir gelişme sağlamamaktadır. UNESCO 1973 yılında televizyon programlarının yeryüzünde akışını inceleyen bir araştırma gerçekleştirdi. Aynı araştırma, benzer bir yöntemle bundan on yıl sonra yani bu yıl yinelenildi. Araştırma sonuçlarının henüz tamamı yayınlanmadı. Ancak bu araştırmanın koordinatörlüğünü yapan Tapio Varis'in İstanbul'da yapılan seminere ve araştırmaya katılan araştırmacılara gönderdiği ilk bilgilere göre program akışında olumlu yönde bir değişim yok.³ Başka deyişle bundan on yıl önce durum ne idiye bugün de aynı. Demek ki, iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler az gelişmişler lehine bir katkıda bulunmuyor. Tabii bu durum önümüzde-

ki yıllarda uydu yayıncılığının başlaması ile daha dramatik bir boyut alacaktır. Çünkü direkt olarak evlerden alınabilecek uydu yayıncılığı gerçekleşme aşamasına gelmiştir. Bunun, kültür ve bilgi akışı konusundaki dengesizliği kat kat artıracağı, ulusal hükümler haklarını ihlal etmesi beklenmelidir.

2. İNSAN HAKLARININ İHLALİ:

Yeni iletişim teknolojileri ve bu çerçevede ele alınması gereken bilgi işlem sistemleri bir yandan insana büyük olanaklar sağlarken, bir yandan da insan hakları açısından büyük sorunlar getirmektedir. Hemen

bütün ülkelerde insanların özel yaşamları ile ilgili bilgilerin depolanması eski usul fişlemenin yerini almakta ve siyasal iktidarlara kişi üzerinde büyük bir baskı kurma olanağı sağlamaktadır. Bunun doğuracağı sorunlar Batı'da şimdiden yoğun biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Depolanan bu tür bilgilerin keyfi biçimde kullanılması nasıl engellenecektir? İktidarların bu konudaki sınırsız güçleri nasıl dengelenecektir?

3. DEMOKRATİK KATILMA VE MUHALEFET ETME HAKKININ ENGELLENMESİ:

Robert Dahl, Batı Demokrasile-

Bir bakış...

"BILD" GAZETESİNİN SAHİBİ AXEL SPRINGER:
"..KAMUOYU BİR SEYİ KESİNLİKLE İSTEMİYORDU:
DÜŞÜNMEK! GAZETEMİ BUNA GÖRE DÜZENLEDİM..."

BASININ işlevi nedir? Kime karşı sorumludur? Kamuoyunun haberdendirilmesi ve bilgilendirilmesi değil mi? Yurttaşların böylesine bir hakkı vardır ve bu da eşdeğer bir sorumluluğu gerektirmez mi?

Bu böyledir de, peki ya, bu görevlerin kötüye kullanılması nasıl oluyor? Örneğin, 5 milyon baskısı ile F. Almanya'da günlük yayınların beşte birinden fazlasını denetimde bulunduran Bild Gazetesini ele alalım. Bild Gazetesi, öncelikle sahibinin, Axel Springer tekelinin çıkarlarının korunmasından, etkinliğinin genişlemesi ve toplumsal ilişkilerin kendi aleyhine değişmemesinden yükümlüdür.

Axel Springer bu konuda yalnız ve sahipsiz değildir. Springer, Bild Gazetesi, Hör Zu Dergisi ve çıkardığı diğer yayın organlarına ilan verenlerle tam bir fikir ve görüş birliği içersindedir. Milyonlarca basan böyle yayın organlarına ilan vermek oldukça pahalıdır. Oysa, ülkede çok küçük bir azınlık böyle ilanları verme gücüne sahiptir. Axel Springer yılda 1 milyar markı bulan ilan gelirlerini işte bu azınlığa borçludur.

Peki, büyük çoğunluğu oluşturan okuyucular kimdir? Axel Springer'in yargısı şöyledir:

"— Savaş sonrası hemen anlamıştım: Alman kamuoyu bir şeyi kesinlikle istemiyordu: Düşünmek! Gazetemi buna göre düzenledim..."

Dergi alanında ise en büyük payın sahibi Heinrich-Bauer Yayınevi, reklam rekabeti içine gömülen işverenleri kendisine ilan vermeye çekebilmek için yayınladığı broşürde, okuyucu kitlesini şöyle tanımlıyor:

"— Bunlar düşünmeyen kişilerdir. Kendilerinin toz pembe rüyalarına uyan herşeyi kullanırlar. Kullanmak için kullanırlar. Biz de kendilerine gerçek anlamıyla rüya ve hayal sunuyoruz. Hem de tedavi yerine..."

Rudolf Augstein ise sahibi olduğu Spiegel Dergisinde son derece açık sözlüdür:

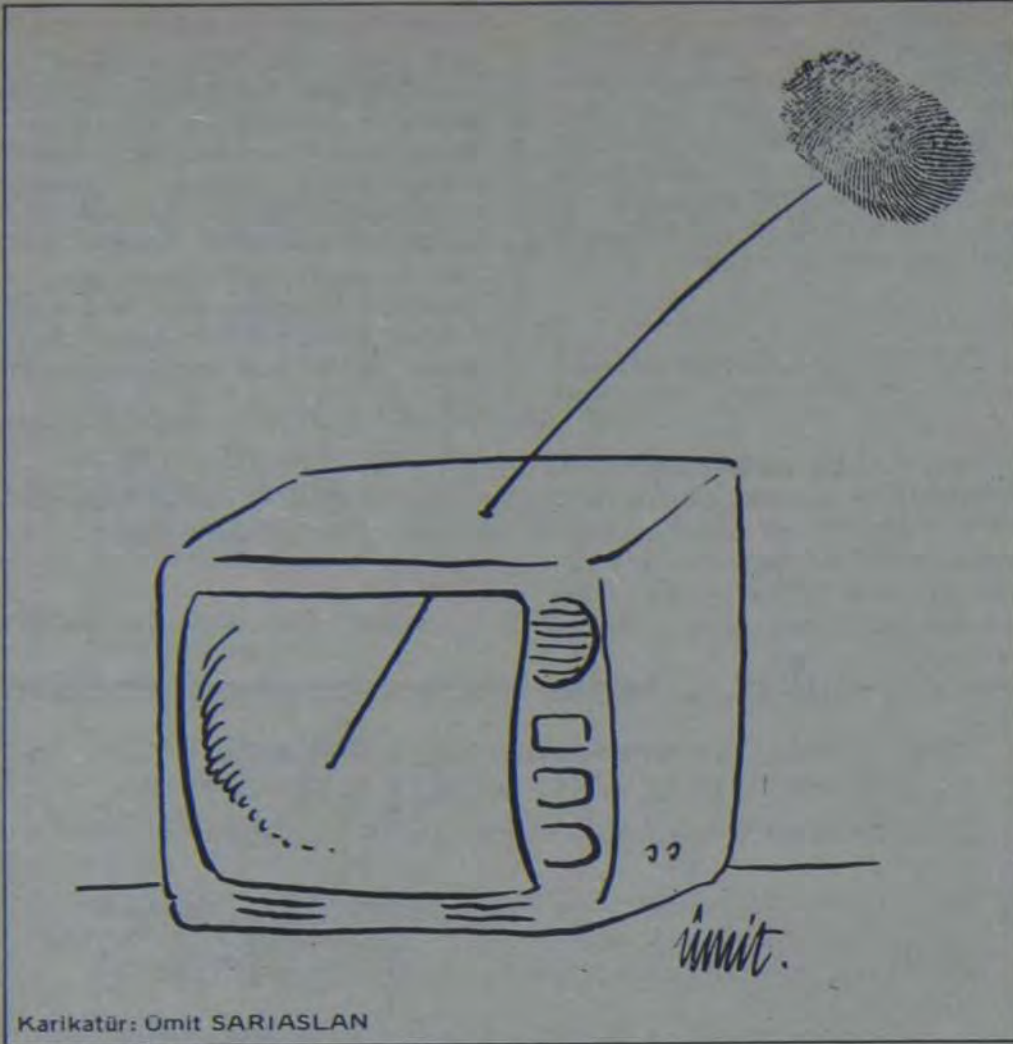
"— Kâr ve ticarete dayanan basın sistemi, her yayıncının dokunulmaz temel hakkı üzerine kurulmuştur: Daha aptal yapabilmek için, aptal alıcıyı bulmak!..."

Rudolf Augstein şunları da eklemektedir:
"— Gazete ve diğer yayın organları, içinde bulundukları sistemin sağlamlaşmasına yardımcı olurlar..."

(*) Anspruch auf Wahrheit kitabından çeviri. Steidl-Verlag 1981, s. 28 - 29.

Karikatür: Hatay DÜMLUPINAR

rinde Siyasal Muhalefet adlı kitabında bu demokrasilerin geçirdiği üç aşamanın şunlar olduğunu söylüyor: "Oy aracılığıyla hükümetlerin kararlarına katılma hakkı, temsil edilme hakkı ve örgütlü bir muhalefet edebilme hakkı".⁴ Yazar bu üçünden en önemlisinin sonuncu olduğunu belirtiyor. Gerçekten çağdaş demokrasinin en temel öğelerinden biri seçimle gelen bir iktidara örgütlü biçimde muhalefet edebilme hakkıdır. Oysa çağımızda siyasal mücadele kitle iletişim araçlarından, bilgi ve kültür araçlarının kullanılmasından bağımsız düşünülemez. Bu araçların mülkiyeti konusundaki tekelleşme (ister devlet, ister özel girişim tekeli olsun) örgütlü bir muhalefet hakkının kullanılmasına engel oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu tehlike her toplum için aynı ölçüde geçerli değildir. Kurumlarını oluşturabilmiş Batılı toplumlarda media'dan yararlanma öteki toplumlarınkine göre daha önemli güvencelere sahiptir.

Konu bu yanı sıra çağdaş bir kavram olan iletişim hakkı ile yakından ilgilidir. İletişim hakkı, basın özgürlüğü kavramına göre çok daha gelişmiş ve günün koşullarına uydurulmuş bir kavramdır. Toplumun tüm üyelerinin, yani hem iletişim elemanlarının, hem de toplum üyelerinin habere özgürce ulaşma, toplama ve bunları özgürce dağıtabilmesi demek olan bu yeni, ancak hukuksal olarak henüz tanınmamış bir hak olan iletişim hakkı, önümüzde-

ki yıllarda en büyük siyasal mücadele konularından biri olmaya adaydır. Nitekim İstanbul'da yapılan seminere katılan Washington Amerikan Üniversitesi öğretim üyelerinden Hamit Mevlana önümüzdeki ABD Başkanlık seçimlerinde iç ve dış politika yanında en büyük tartışma konularından birinin iletişim olacağını belirtti.

4. PARÇALANAN BİR DÜNYADA YALNIZLIK:

Çağdaş insanın en büyük sorunlarından biri dış dünyayı bütünsel olarak algılayabilmesini sağlayacak araçlardan yoksun kalışıdır. Bu durum bazı sosyal psikologlar tarafından yalnızlık olarak değerlendirilmektedir. Bunun en büyük nedenleri çağdaş yaşam biçimi (apartman, metropoliten kent, aşırı uzmanlaşma...) ve iletişim araçlarının giderek birbirinden kopuk bir kültür tüketme biçimini modelleştirmesidir. Dış dünya insanın önünde bir puzzle'in parçaları gibi yığılı kalmıştır. Bunları birleştiren bütünsel örnek de yoktur insanın önünde. Yeni teknolojiler (televizyon, video, teleteks, video oyunları...) giderek bireysel bir tüketime yönlendirmektedir insanı. Bunca parçalanmış bir dünyada insanın önüne açılan tek kapı ise yalnızlığın mutsuzluk kapısıdır.

İnsanın içine düştüğü bu durumu betimleyecek en güzel sözcüğü belki James Joyce bulmuştur; felç. Yazarın Dubliners adlı kitabının Sisters

adlı öyküsü felçli bir papazın çevresinde örülüdür. Parçalanmış bir dünya karşısında, ne olup bittiğini anlayamayan bir insanın durumunu felç sözcüğünden daha iyi ne anlatabilir ki? Felç, yalnızca Joyce'un değil gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte yaşamak zorunda olan çağımız insanının da en büyük korkusudur. D.H. Lawrence, Anka adlı deneme kitabında insanın boynunda ideallerden oluşan bir değirmen taşıyla doğduğunu, ama bu değirmen taşı konusunda iki ayrı tavra sahip olabileceğini yazar: Ya bu değirmen taşını boynundan atamayacağını kabul edip zamanını onu süsleyerek, boyayarak daha göze güzel görünür hale getirmekle geçirir (ki, buna justification, yabancılaşma, yalnızlık... gibi adlar takıyoruz), ya da bu değirmen taşını boynundan çıkarıp atmak için mücadele eder. Bu ikincisinin adı bilinçlenme olsa gerek. Çağımız bilinçlenmesinin asıl önemli alanı ise her şeyden önce iletişim konusundadır.

Bütün bunları gözönüne alırsak şu sonuca varmamız gerekir: Bizim bu devletten bir iletişim yılı alacağımız bulunmaktadır.

- 1- Bu konuda bkz. Uluslararası Anlayış ve Kitle İletişim Araçları, UNESCO/Hacettepe Üniversitesi, 1980, Ankara.
- 2- İletişim teknolojilerinin ulusal basın ve kültürler üzerindeki etkisi, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun öncülüğünde 26-28 Eylül 1983 tarihinde İstanbul'da toplanan seminer.
- 3- Tapio Varis: "Televizyon Programlarının Akışı", Yukarıda adı geçen seminere sunulan bildiri ve "Progress Report by Dr. Tapio Varis on the UNESCO Study of International Flow of Television and News", 30 Haziran 1983.
- 4- Robert Dahl: Political Oppositions in Western Democracies'dan aktaran Aileen Nicholson: "Democracy: Interdependence in the '80s", International Herald Tribune, 30 Eylül 1983.

SERGI KİTABEVİ

- o İlk, orta, yüksek öğrenim ders kitapları
- o Bilimsel - sanatsal yayınlar
- o Süreli yayınlar
- o Kırtasiye gereçleri

HİZMETİNİZDE

Adres: Birinci Beyler Sokak.
Uğur Pasajı 10/B
Tel: 13 72 22 - İZMİR

SUNA KAN: " HALKIN İYİ ŞEYLERE HAYIR DEMEYECEĞİNE İNANIYORUM "

"Arabesk dinlemiyorum, fakat yadırgamamalı. Çünkü Türkiye'de toplumsal yaşamda arabeski yaşıyoruz."

Öteden beri başarılı çalışmalarına tanık olduğumuz Ankara Oda Orkestrası'nın, Cumhuriyetin 60. Yılı Kutlama Etkinlikleri çerçevesinde, geçtiğimiz aylarda İngiltere, Hollanda, F. Almanya ve Polonya'da verdiği konserler, bu ülkelerde de olumlu yankılar yarattı. Başarıların devamı hepimiz için kıvanç verici oldu. Orkestranın bir üyesi olarak Avrupa konserlerinizle ilgili izlenimlerinizi okuyucularımıza aktarır mısınız?

Genel olarak iyi bir konser gezisi oldu. Gezinin ilginç bir yanı, F. Almanya, Polonya ve İngiltere'de ilk konserlerimiz oluşuydu. Yaklaşık her yıl bir yurtdışı gezisine çıkıyoruz. Genelde sayı olarak yurt içinden daha fazla konser verdik. Her gidişimizde yaklaşık on konser verdik. Ankara Oda Orkestrası ikinci işimiz olduğu için yurtiçi gezileri sıkça olamıyor. Elimizden geldiğince yaptığımız yurtiçi gezilerde genellikle yakın yerlere gidiyoruz. Son yurtdışı gezimizde verdiğimiz konserler hakkında dış basında ol-

dukça iyi yazılar çıktı. Müzikseverler, Türkiye'de böyle bir müzik yaşamı olduğuna şaşırdılar. Demek ki kendimizi yeterince ve gereğince tanıtamamışız.

Müzik yazarları, Ankara Oda Orkestrası için bu yılki İstanbul Festivali sırasında "gerçek milli takımı-mız" dediler. Orkestranın baş kemancısı ve solisti olarak, Orkestra üzerine Bilim ve Sanat okuyucularına biraz bilgi verir misiniz?

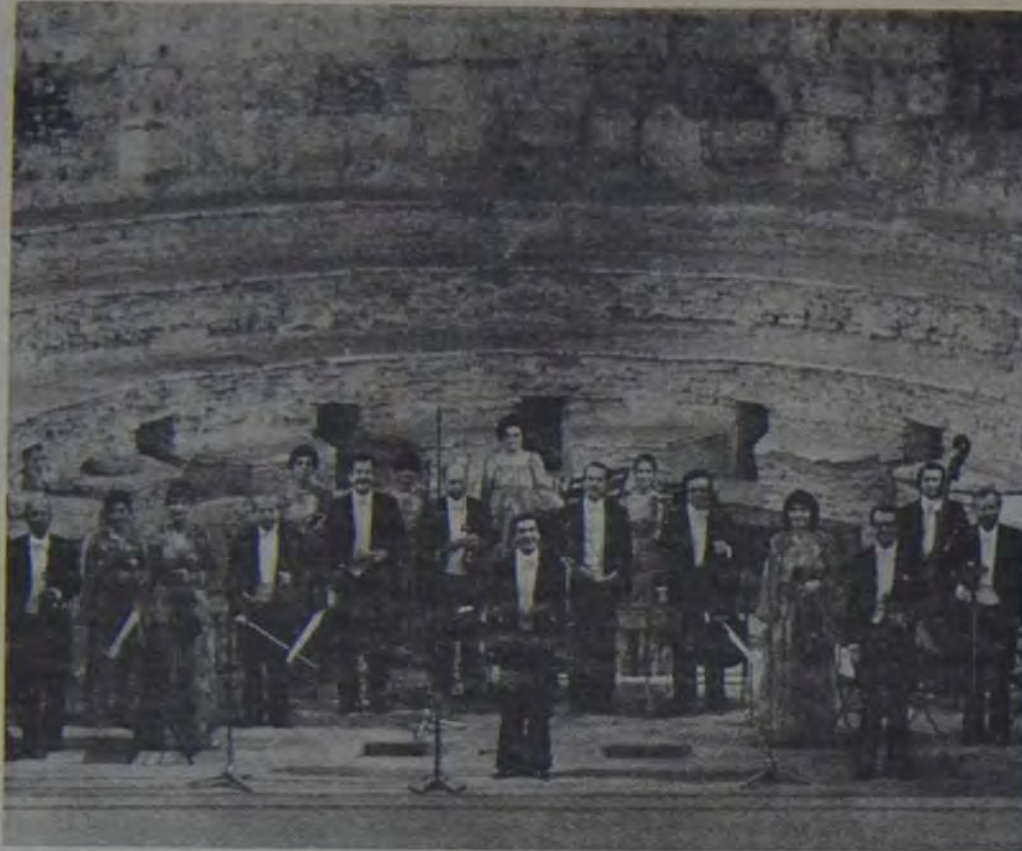
Orkestra 1977 yılında kuruldu. Tanıtıcı broşürlerimizde bana ve Gürer'e atfedilir bu. Aslında Faruk'un (Güvenç) düşüncesidir. Faruk bir bakıma katalizör oldu. Şansımız Gürer Aykal gibi bir arkadaşımızın Orkestra'nın başında olmasıdır. Birkaç yıldır kontratla TRT'ye bağlı olmasına rağmen hiçbir şey gözetmeden, tamamen zevk ürünü olarak kuruldu Orkestramız. İlk büyük yardımı kurulduktan hemen sonra Sevdâ Cenap And Müzik Vakfı'ndan gördük. Bu Vakfın yardımları bugüne kadar -önemli bir mik-

tar tutmasa da- sürmekte. Bir orkestranın yaşaması için mali kaynak gerekiyor; işletmecilik yönü var işin. Masraflı bir iş. Örneğin nota getirmek Türkiye'de ciddi bir iş; masraflı ve zahmetli. Neyse ki, son yıllarda nota getirmek biraz kolaylaştı.

Orkestramız özel bir topluluk. Resmi bir topluluk değil. Orkestranın varlığı, sahici bir ahenk içinde olmamız, birbirimize ve müziğe sevgi ve saygımızdan doğuyor.

TRT ile bir kontrattan söz ettiniz...

TRT ile kontratımız var. 14 kez üçer saatlik çalışma karşılığında TRT'den sınırlı bir ücret alıyoruz. Buna karşılık, TRT'nin kuruluşu olmamıza ve başvurmuş olmamıza rağmen TRT programlarına çıkarılmıyoruz; sesimizi duyuramıyoruz. Bu çok garip. Daha çok müziksevere seslenme olanağını ne yazık ki bulamıyoruz. Bu bütün sanatçıların TRT'den ne kadar şikayetçi olduklarının haklılığını ortaya koyuyor.

"Orkestramızın varlığı, sahici bir ahenk içinde olmamız, birbirimize ve müziğe sevgi ve saygımızdan doğuyor." Fotoğrafta TRT Ankara Oda Orkestrası

Çok sesli müzik konusunda televizyonun bir arayış içinde olmadığını görüyoruz. Bizden yararlanması, ek hiçbir mali külfet de getirmeyecek olmasına rağmen, bu etkili araçtan, program yapmada yararlanamıyoruz. Kırk yılda bir oluyor bu. TRT Ankara Oda Orkestrası ve TRT Çok Sesli Korosu, her ikisi de aynı durumda.

★ İlk konserinizi ne zaman verdiniz?

★ İlk konserimizi Şubat 1977'de verdik. O zaman bu konserden şahıs başına 250 lira gibi bir para almıştık. Bunu Orkestranın kuruluşundan gelir beklemediğimizi, onun için kurulmadığını belirtmek için söylüyorum. Tamamen müziğe olan sevgimizden kurduk.

Orkestra üyesi arkadaşlar maddi-manevi herşeyde birlikteyiz. Konserlerde salona şef ve orkestra üyeleri ayrı ayrı girerler; belli bir sırayla. Geleneksel olarak her yerde böyledir. Biz ayrı olmadığımızı göstermek, herşeyde birlikte olduğumuzu göstermek için toplu halde salona gireriz, aynı şekilde çıkarız; hiçbir ayrılığımız olmadığını göstermek için. Orkestranın başlıca özelliği budur: Uyum. Memur değiliz, devletin resmi bir kurumu değiliz, memur olmama yanımız var. Yani devletin memurları, görevlileri olmaktan gelen zorunlu bir birliktelik değil bizimki. Tamamen müzik sevgisiyle kurulmuş, yaşayan, özel bir topluluktur Ankara Oda Orkestrası.

Bu özelliğimizin farkedildiğini de görüyoruz. "Çaldığınızdan zevk alan bir haliniz var" demişti bir dış gezimizdeki bir dinleyicimiz. Başka bir olayı anlatayım: Bulgaristan'da lokantadaydık. Birimizin ısmarladığı bir şeyi diğer arkadaşlarımız da hemen ısmarlıyorduk. Garson kadın şaşırdı. Daha önce de oraya müzik toplulukları geldiğini, onların farklı davranışlar içinde olduklarını, farklı yemekler istediklerini söyledi. Herkesin aynı şeyleri isteyecek kadar yakınlık, sıcak bir arkadaşlık ve uyum içinde olduğunu görmediğini söylemişti. Önemsiz sayılabilecek noktalarda bile gördüğü bu uyumdan, arkadaşlıktan şaşırdığını gizlememişti.

Bu tip orkestralar hep barok müziği yapıyorlar ve bazıları şefsiz oluyor. Bizim başka bir özelliğimiz çaldığımız eserlerin ve bestecilerin geniş bir yelpazeyi kapsamasıdır: Bartok, Haendel, Vivaldi, Saygun vd. çalışıyoruz.

★ Kendi müzik geçmişinizden de söz eder misiniz?

★ 5 yaşında kemana başladım. En büyük etken babamın kemancı olmasıdır. Sokakta çok oynayan bir çocuktum. Sokağa çıkarmamak için herhalde, babamın bulduğu bir yol, bir oyuncak oldu kemana. Müzisyen bir ailenin çocuğu olmasaydım kemancı olamazdım. Sonra keman dersleri almaya başladım. 14

yaşına kadar babamın denetiminde keman hocasından ders aldım. İlk konserimi 9 yaşında verdim. Dikkati çekmeye başladım. 1949'da İdil Biret ve benim için çıkarılan özel yasayla Fransa'ya gittim. Aynı yıl Fransız Milli Konservatuvarı'nın yüksek bölümüne sınavla alındım. Üç yıl sonra birincilikle bitirdim. Tabii çoğu meslekte olduğu gibi, yetişme diploma ile bitmiyor. 1957'ye kadar orada kaldım. Çeşitli uluslararası yarışmalara katıldım. Orada iyi dereceler aldım ve yavaş yavaş konserler vermeye başladım. 1957'de Türkiye'ye döndüm ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na solist olarak girdim. O gün, bugün yurtiçi-yurtdışı dolaşıyorum. 1971'de de "Devlet Sanatçısı" seçildim.

★ Eğlence endüstrisinin ticari müzik ürünlerine basının ve TRT'nin büyük ilgi gösterdiğine tanık oluyoruz. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

★ TRT'nin tutumunu az önce söyledim. İşaret ettiğiniz gibi basın, sanatçıya hiçbir zaman yeterli ilgi göstermiyor. Bunun temelinde sanat politikasızlığı var. Devletin sanat politikası hiçbir devirde olmadı ki! Bazı iyi niyetli kişiler göreve geldiklerinde çırpınıyorlar; bazı kurumlar çabalyorlar. Ancak bir genel politika içinde hiçbir iş yapılmıyor. Herşeyden önce devletin bir sanat politikası olmalı. "Halk bunu istiyor" geçersiz bir sözdür. Halkın iyi şeylere hayır demeyeceğine inanıyorum. Basının ve TRT'nin görevi halkın beğenisini yükseltmek olmalı. Bu da tabii bilinçli politika ile mümkün. Bir iki gazete ve derginin dışında bu yaklaşımı göremiyoruz. Gönül ister ki, izleyici ve okuyucu bir Nühket Duru'dan, İbrahim Tatlıses'ten olduğu kadar, Ayşegül Sarıca'dan da haberdar olsun. Gerçi bu dengesizlik her yerde böyle. Ancak bizde aradaki fark biraz fazla. Hiç değilse basında ve televizyonda biraz yer alması gerekir. Ayrıca çalışmalarımızın halka yansımaması yöneticileri de rahatsız etmiyor. Gazete patronu belki konserinizi izliyor, beğeniyor ama, gazetesine yansıtmıyor. Ticari kalıplardan bakıyorlar.

★ Yurtdışı konserlerinizde yorumladığınız yapıtlar arasında Mozart'ın "Devertimento"sı, Ulvi Cemal Erkin'in "Sinfonietta"sı ve Vivaldi'nin "Mevsimler"inin bulunduğunu duyduk. "Mevsimler"de Orkestraya solist olarak eşlik ettiniz. Vivaldi'yi değişik bir güzellikle yorumladığınız dış basında yer aldı. Yorumunuzun farklılığı, özgünlüğü nereden kaynaklanıyor?

"Önce devletin bir sanat politikası olmalı"

★ Vivaldi konusunda sanmıyorum. Ama tabii Ulvi Cemal Erkin konusunda, toprağımızdan kaynaklanan bir özgünlük var. Vivaldi'yi değişik seslendirmemiz ilgi çekti. "Mevsimler"i oluşturan bölümleri, o bölümlerdeki "olayları" yorumlarken oldukça abartıyoruz. Her bir mevsim, mevsimlerin gelişini işaretleyen değişimleri, kuş seslerini vb. altını çizerek yorumluyoruz. Bu, orada ilginç gelen yanlardan biri.

★ Dilerseniz, biraz da müziğin sorunları üzerine, müzikte ulusallık-evrensellik, ülkemizdeki durum üzerine konuşalım. Arabesk, halk ve Türk sanat müziğinin çok seslendirilmesi gibi tartışılan noktalarda neler düşünüyorsunuz?

★ İngiltere'de BBC'de bizimle yapılan söyleşide arabesk konu edildi. Dinleyip dinlemediğim soruldu. Dinlemiyorum, fakat yadırgamamalı. Çünkü Türkiye'de toplumsal yaşamda arabeski yaşıyoruz. Müzikteki arabesk toplumdaki arabeskin kaçınılmaz sonucu.

Ulusallığa, müzikte ulusal renkler taşımaya karşı değilim. Ama kesin evrensel olma yanılsıyım. Dünya öylesine dev adımlarla ilerliyor ki, evrensel olma yönü kendini öne çıkartıyor.

Buram buram Türk toprağı kokan müzik dersiniz, bu anlayışı 1930'larda dünya terketti. Adnan Saygun'un, İlhan Usmanbaş'ın son eserleri ilk bakışta Türkiye kokmayabilir. Ama kesinlikle Türktür bu eserler. Örneğin Haçaturyan gibi

yazarsanız kesinlikle ulusal olursunuz, evrensel olamazsınız.

★ Ulusal olmayan bir müzik yapıtı evrensel olabilir mi? Sizce bu mümkün mü?

★ Ulusallık kavramını müzikte öne çıkarmak müzikte geri kalmayı getirir. Folklorlardan çıkıp Türk ezgilerini seslendirmeyi cumhuriyetin ilk yıllarında ilk beşler (Saygun, Akse, Erkin, Alnar, Rey) yaptılar. Bence bunda direnmenin anlamı yok. Ulusal kalırsınız, evrensel olamayız.

Ben Türk sanat müziğinin çokseslendirilmesi olanağı olmadığı kanındayım. Yaşadığı devirde kıymetini koruyan bir sanat dalıydı. Rembrandt'ı modernleştiremeyeceğimiz gibi, İtalya'yı da çokseslendiremezsiniz. Mümkün olduğunca otantik biçimlerini bulup, korumak gerekir.

★ Kısaca değindiğimiz noktaların ışığında devletin müziğin gelişiminde tutumu ve görevi nedir, ne olmalıdır sizce? "Devlet Sanatçısı" ünvanını almış bir sanatçı olarak sizin bu konudaki görüşlerinizi almak isteriz...

★ Devletin görevi, başta, bir sanat politikası saptamaktır. Çekirdekten almalı. Okullardan başlamalı. Herşeyin başında eğitim geliyor. Okullarda müzik eğitimi çok yetersiz, perspektifsiz. Kuru bilgi öğretmekten, hiç değilse on kişiden birine müzik zevki aşılayabilmeli. Öğretimde asıl amaç müzik zevki vermek olmalı.

Radyo ve televizyon, özellikle tabii televizyon, küçükler ve büyükler için sıkmadan, programlar yapılmalı. Haftada 15 dakikalık, 15 günde bir yarım saatlik programlar yapılabilir. "Minik konser", "minik bale" biraz yasak savma şeyler...

★ Önümüzdeki dönem programınız hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

★ Ankara Oda Orkestrası'nın bu yıl programı henüz belli değil. TRT Çok Sesli Korosu ile Mozart'ın Requiem'ini yapacağız. Program kesin değil, fakat yeni olarak Cengiz Tanç'ın bir yapıtını çalışacağız. Onun dışında 1 Kasım'da Selanik'ten başlayıp, Malta ve Amerika'da çeşitli kentlerde yurtdışı orkestralarla konserler ve resitallerim var. Şubat ayında İtalya turnem var. Yazın da Avrupa'da birkaç festivale katılacağım.

★ Okuyucularımız adına başarılarınızın devamını diliyoruz.

Varlık

ELLİ YILLIK BİRİKİMDEN
HIZ ALAN
DİNAMİK DERGİ

Genel Yayın Danışmanı:
Kemal Özer

Modern Akıncılar/
Görüşler Üzerine
Özel Bölüm

YAPISALCI'ĞIN
ELESTİRİSİNE DOĞRU - 2

Natalia Avtonomova
Fransız Yapısalcılığı
İleana Bauer
Yapısalcılık Tartışması

Veysel Atayman
Yapısalcılıktan Çıkış - 2
Bernard Pingaud
Nasıl Yapısalcı Olunur?
Aziz Çalımlar

Status quo İdelolojisi
Sargut Şölçün
3ü Yöntemin Kavranması
Özdemir İnce
Yapısalcılık Karşısında
Bir Savunma
Asım Bezirci

Yapısalcılık İçin Kaynakça
Cl. Levi Strauss, J. Lacan,
R. Barthes, M. Foucault'nun
görüşlerine değinen yazılar

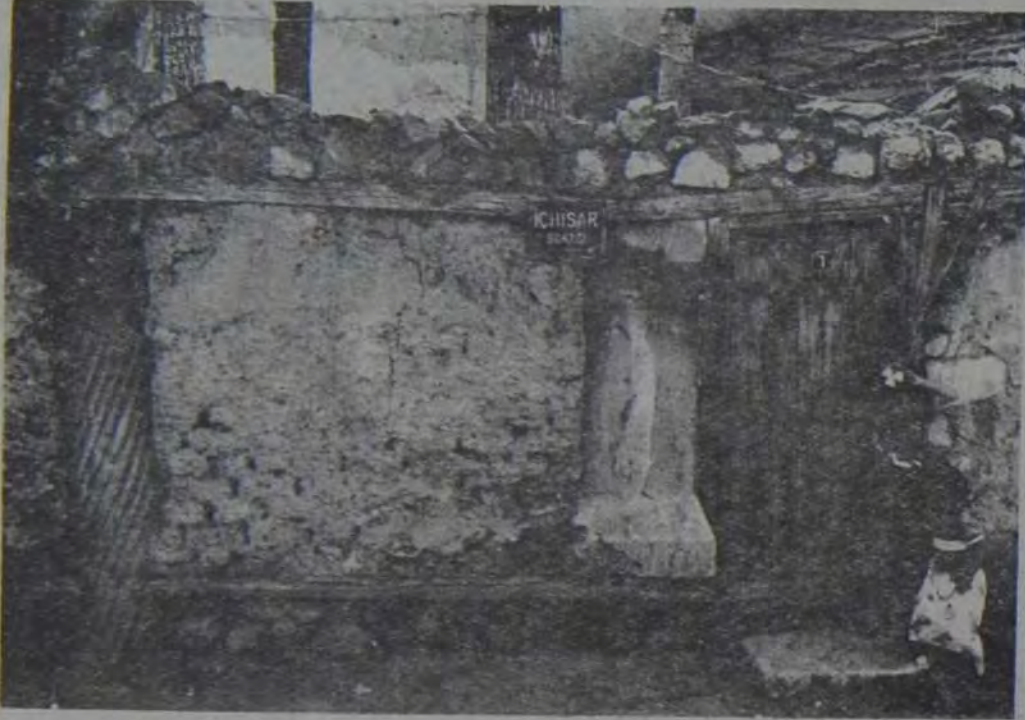
Ahmet Telli, Turgay Fişetçi,
Suat Vardal, Hüseyin Fethi, Hidayet Karakuş, Akın Arslan
Yelda Karataş şiirleriyle

Orhan Barlas, Özdemir İnce,
Ataol Behramoğlu,
Alpay Kabacalı, Kemal Süller,
Zehra Güngör, İ. Güven Kaya,
Mustafa Sercan, Uğu Ünöl,
Arif Damar, Muzaffer Uyguncu
Yazı ve eleştirileriyle
Varlık Kasım Sayısında
Büyük Boy 42 Sayfa

Varlık, Çağaloğlu İstasyonu Çıkışı
İtibarlı
Yıllık Abone: 1500 TL.
Öğretmen ve Öğrenciler:
1200 TL.
Posta Çeki Çıkışı No: 11982.

FOTOĞRAFIN BELGECİ KULLANIMINA ÖRNEK: "ANKARA" ÇALIŞMASI

■ Kemal CENGİZKAN

Fotoğraf: Mihriban YÜKSEL

Fotoğraf: Nuran DURAK

YAPISI hızla değişen bir ülkede yaşıyoruz. Hızlı ya da yavaş bu değişim kentte, kırdaki ekonomide, politikada; yediğimiz, giydiğimiz, okuduğumuz, satın aldığımız, izlediğimiz şeylerde; yaşadığımız, önünden geçtiğimiz yerlerde; alışkanlıklarımızda, geleneklerimizde, duygu ve düşüncelerimizde, çalışma biçimlerimizde ve ürettiklerimizde etkisini sürdürüyor. Ama çoğunlukla bizler, su içindeki balıklar gibi, içinde bulunduğumuz bu değişim sürecinin ayırına varamıyoruz. Ancak "dün" ve "bugün", göz ardı edemeyeceğimiz bir konumda karşımıza gelir ve önümüze serilirse, o zaman bu değişimi görüyor, şaşırıp kalıyoruz.

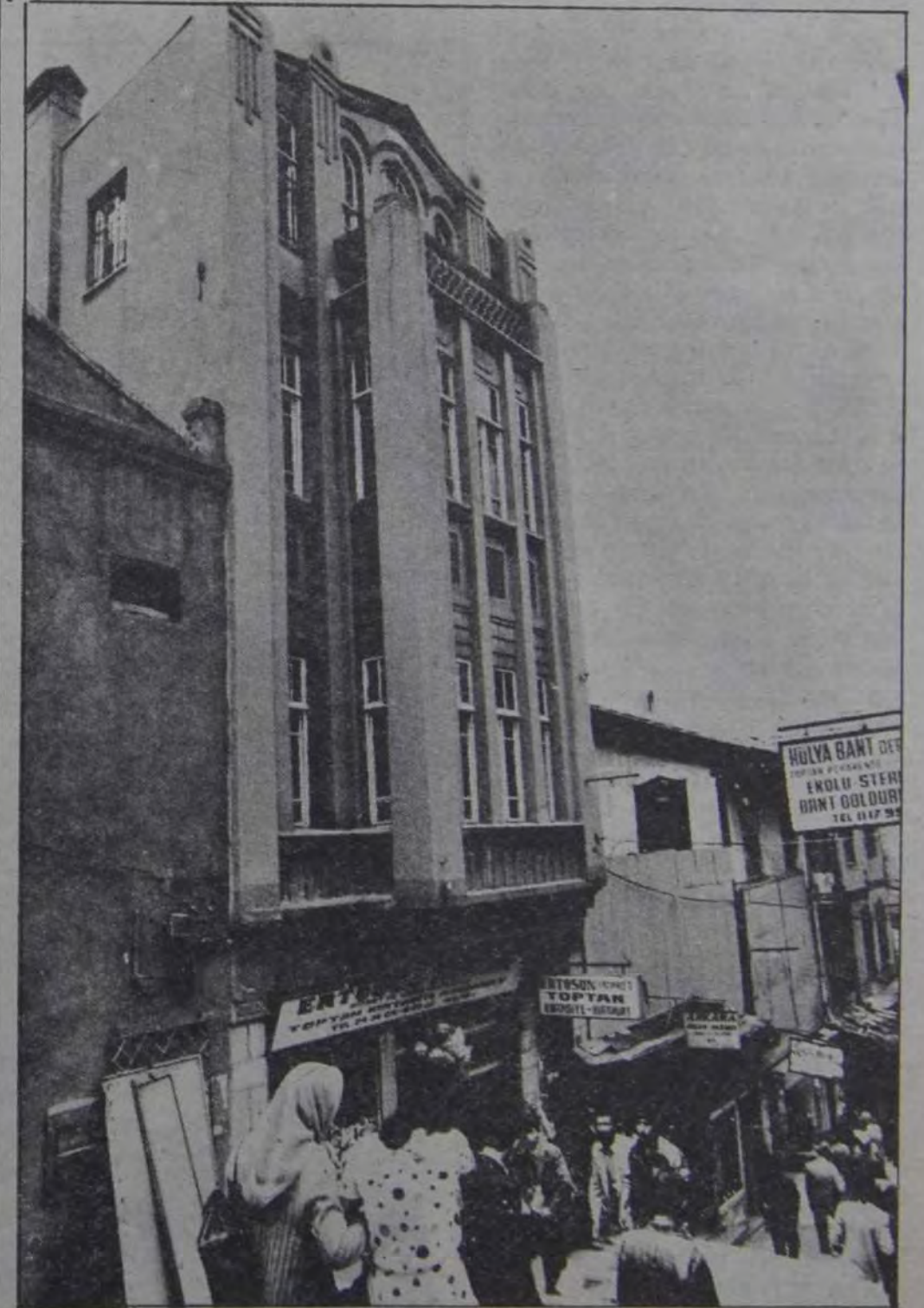
Bir belge olarak fotoğrafın değeri bu açıdan çok önemli. Bu değer iki noktadan kaynaklanıyor. Birincisi, bir kayıt aracı olarak, fotoğrafın, gerçekliği saptamadaki kusursuzluğu ve üstünlüğü; ikincisi, fotoğraf yüzeyinin içerdiği bilginin neredeyse sınırsız büyüklükte oluşu. Fotoğrafın bu özellikleri, bulunuşuyla birlikte dikkati çekmiş, önemli olayları, yerleri ve insanları belgelemek, fotoğrafçının bir görevi olarak kabul edilmiştir. Bilgi iletişiminin bu yeni aracı, Piza Kulesini, Mısır Piramitlerini, Çin tapınaklarını, devlet adamı ve yazarların portrelerini insanların ellerine kadar ulaştırmış, onların bugünü ve geçmişi daha iyi tanımlamalarını sağlamıştır. Bir kart-

postal ticareti doğuran bu akım, daha sonra yerini başka kayıtlara bırakmıştır. Toplumsal sorunların belgelenmesi, İngiltere'de John Thompson (1876), Amerika'da Jacob Riis (1887) ve Lewis Hine (1890) ile başlamış, bunalım döneminde (1930) Amerikan kırsal kesimindeki durumu belgelemeyi amaçlayan ve Tarım Güvenliği Yönetimi tarafından yaptırılan belgeleme çalışması ile doruğa ulaşmıştır. Bu çalışmayı Roy Stryker yönetmiş, önde gelen Amerikalı fotoğrafçılar (Walker Evans, Gordon Parks, Dorothea Lange gibi) çalışmış, 200 binden fazla negatif çekilmiştir. Daha sonra yoğunlaşan bu tür sosyal belgesel fotoğraf çalışmaları özel ya da devlet kuruluşları tarafından desteklenmiş, üniversitelerde bu tür çalışmalarla tezler yapılabilmektedir.

Fotoğrafın belge özelliği, ilettiği bilginin yoğunluğu ve değeri ölçüsünde artmaktadır. Bol fotoğraf kullanan günlük basın, fotoğraf altı yazılarıyla veya daha uzun haberlerle fotoğrafın bu yönünü geliştirmektedir. Günümüzde toplumun içinde bulunduğu sosyal, politik, ekonomik koşullarla ilgili bilgiler bu tür fotoğraflar-haberler içinden ayıklanarak elde edilebilir de, özellikle amacı böyle saptanmış fotoğraf çalışmalarının çok daha zengin bir kaynak oluşturacağı kuşkusuzdur. Çeşitli nedenlerle, bir proje gibi yürütülecek bu tür fotoğrafla belgeleme çalışmalarına ülkemizde pek rastlanmıyor. Bir örnek olarak Atatürk Barajı'nın sular altında bırakacağı binlerce dönüm toprağı düşünelim. Bugün orada, binlerce yıllık geleneği sürdürerek toprağı eken, buğdayı yetiştiren, ekmeği yapan, aynı köklü geleneğe göre yaşayan, ölen insanlar kendilerine verilecek yeni yerlerde bu gelenekleri sürdürebilecekler mi? Kasabaya gidecek kimileri, artık buğday öğütmeyecek, ekmeği köşedeki bakkaldan alacak belki. Yeni doğacak çocuklar el değirmeni nedir hiç bilmeyecekler, eskilerse giderek unutacaklar. Ve böylece bir kültür sularla birlikte yok olup gidecek. Bu kayıp o insanlar için önemli olmayabilir; onlar daha iyi bir yaşama kavuşabilirler. Ancak bu kayıp toplumun kültür tarihi için önemli bir kayıptır. Bu bölgelerde yapılacak sosyal-belgesel fotoğraf çalışmaları, bu değerlerin kaybını engelleyebilir. Köy köy, ev ev, ağaç ağaç, insan insan, tencere tencere belgelemek herşeyi... Gelenekleri, alışkanlıkları, üretim biçim-

Fotoğraf: Sema GÜNDEN

Fotoğraf: Kemal CENGİZKAN

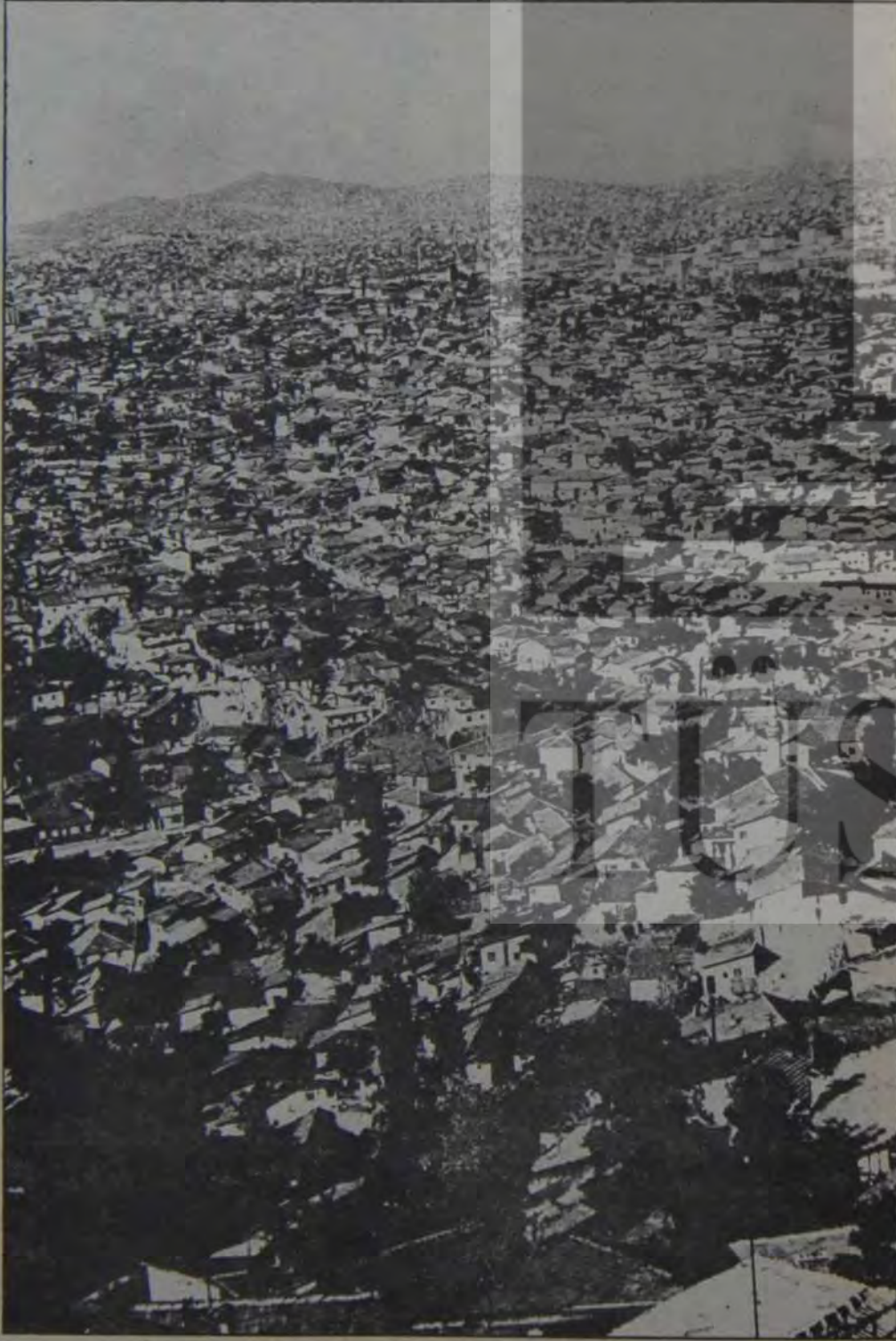
lerini, sevinç ve üzüntüleri belgelemek... Bu çalışmanın gideri ne olursa olsun, geleceğe kazandıracakları ile pahalı bir çalışma olmayacaktır.

Bir destek sağlandığında benzeri çalışmaların yapılabileceğinin örneği, AFSAD - KENT-KOOP işbirliği ile gerçekleştirilen "Ankara" konulu belgesel fotoğraf çalışmasıdır. Ankara, öteden beri fotoğrafçılar için ilginç bir kaynak oluşturmıştır. Özellikle eski Ankara, yerleşim ve alışveriş merkezleriyle fotoğraf açısından değerli görüntülere sahiptir. Ancak, Ankara'yı belgelemek için onubütün yönleri ve çeşitlilikleriyle görmek, anlamak gereklidir. Yüzeysel saptamalar kolaycılığı yerine, öznelde genelin, parçada bütünü yakalaması zorluğu göze alınmalıdır. Bu, herşeyden önce kent hakkında bilgilenmeyi gerektirmiştir. Prof. İlhan Tekeli ve Erhan Acar'ın, Birinci Fotoğraf Sempozyumu'nda sundukları bildiriler bu anlamda konunun çerçevesini çizmiş, daha sonra çalışmaya katılan fotoğrafçılara verilen seminerlerde konunun çeşitli boyutları derinliğine incelenmiştir. Böyle bir yaklaşımla başlayan çalışmalar süresince 4000'e yakın fotoğraf çekilmiş ve arşivlenmiştir. Çalışmanın giderleri KENT-KOOP tarafından karşılanmış, amatör fotoğrafçılar için büyük bir engel olan parasal sorunlar aşılabilmektedir. 1930'larda belli başlı binaların fotoğraflarının çekilmesinden bu yana, amatör ya da ticari (küçük boyutta, düzensiz) çalışmalar dışında bir belgeleme çalışmasının yapılmamış olması bir eksiklik olarak görülmüyordu. AFSAD'ın gerçekleştirdiği bu çalışma, bu eksiklik nedeniyle çok daha geniş kapsamlı olmalıydı. Zaman sınırlaması nedeniyle kapsamın da sınırlı olması bir eksiklik olarak belirmektedir. Gelecek yıllarda sürdürülecek çalışmalarla bu eksikliğin tamamlanabileceği düşünülebilir. Ancak bu çalışma, desteklenen amatörlerin fotoğraflarıyla bir kentin güncelliğini geleceğe aktarabileceklerinin somut bir örneği olmuştur. (17-27 Ekim tarihleri arasında, bu çalışmadan seçilen 160 fotoğraftan oluşan sergi Ankara'da görüştürülmüştü.)

Ülke çapında sonsuz sayıda konuya ve soruna benzeri yöntemlerle yaklaşılabileceği ve toplumsal yapımızın olduğu kadar doğal çevremizin de belgelenecek geleceğe aktarılabilmesi gerçeği, çeşitli kurum ve kuruluşların ele almalarını gerektirecek önemdedir, sanıyoruz.

Fotoğraf: Ali BAYDAS

Fotoğraf: Nilgün İSMEY

BİLİM ve Sanat'ın Ekim 1983 sayısında çıkan Erol Mintaş'ın "Orta Eğitimde Tarih Kitapları" (s. 8-9) başlıklı yazısı yanlış bir eksen üzerine oturduğu gibi, sadece F. Babinger'e dayanarak yanıltıcı şeyler söylemektedir.

İlk önce, Emin Oktay türü tarihçiliği ve ortaöğretimimizde "tarihe" ayrılan onca saate rağmen, tarih öğrenilmemesini değerlendirebilmek için olgusal yanlışlıklardan önce, (bu gereksizdir demek istemiyorum; ama örnekler iyi seçilmeli ve bunlara ortak olan "milli" tarih anlayışı eleştirel bir süzgeçten geçirilebilmelidir, ki İlber Ortaylı'nın kısa ama öz yazısı -"Ders Kitabından Tarih Nasıl Öğrenilir", Bilim ve Sanat, Ekim 1983, s. 7- bunu yapmaktadır) toplumsal ve iktisadi tarihe hiç yer verilmemesi üzerinde durulmalıdır. Üniversiteye gelen öğrenci, eğer toplumsal bilimlerde eğitim göreceksin ve bölüm programında iktisat tarihi varsa, Osmanlı toplumunun temel doğrudan üreticisi "reaya"nın adını bile ilk kez duyacaktır. Toplumsal bilimleri seçmemişse bu şansı da yoktur.

İkinci olarak, E. Mintaş Emin Oktay'ın "yanlışlarını" eleştireyim derken, hatalı olarak seçtiği tartışılmalı konularda tek bir kaynağa bağlı kalmanın yanlışlarına düşmektedir. Osmanlı devletinin 1443-44 bunalımındaki iç sorunlarından yararlanan Balkan devletlerinin Osmanlılar aleyhine harekete geçmesi görüşü kadar, "Bati"nin kendi iç sorunları yüzünden bu durumdan geçince yararlanmadığı görüşü de belirli gerçek payları taşır; aynı zamanda da tarihçilerin pek çoğunun bu türden yorumlarda bakış açıları ne kadar tek yanlı olabileceğini gösterir. (Örneğin, 1444 Edirne-Segedin Anlaşmasıyla Sırbistan'ın tekrar Osmanlı egemenliğinden çıkmasının Osmanlı resmi tarihçilerince görmezden gelinmesi gibi.) Doğrusu bu tür bir örneğin seçilmesindeki hikmeti anlayamadık.

Yazarın aktardığı sonraki örnekler de (Macar-Sırp-Eflak ve Karamanoğulları ile mücadele vd. gibi) ayrıntıdadır ve bazıları tartışılmalıdır. Örneğin II. Murad'ın Edirne-Segedin Anlaşmasından sonra (12 Haziran 1444 Edirne ve 12 Temmuz 1444 Segedin, yazarın dediği gibi 1 Ağustos değil: İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 8 cilt, Ankara, TTK, 1. cilt, 1947/1982, 426-427) oğlu

"ORTA EĞİTİMDE TARİH KİTAPLARI" ÜZERİNE KÜÇÜK BİR NOT

■ Oğuz OYAN

II. Mehmed'i Edirne'de vekil bırakarak giriştiği Karaman Seferi ertesinde (Ağustos 1444) Edirne'ye mi döndüğü, yoksa Bursa ya da Manisa'da kalarak saltanatı oğluna mı teslim ettiği; Varna Savaşı (Kasım 1444) ertesinde tekrar bir yıla yakın saltanata mı geldiği, yoksa Manisa'ya mı gittiği, sonuç olarak II. Mehmed'in iki mi yoksa üç defa mı cülus ettiği tarihçiler arasında tartışma konusudur. Dolayısıyla E. Oktay ile aynı düzeyde karşılaştırılması bile düşünülemeyecek büyük tarihçi F. Babinger'in her söylediğini "kelam-ı kadim" olarak kabul etmek de mümkün değil. İ.H. Uzunçarşılı (425-452) II. Mehmed'in birincisi bir anlamda "müşterek saltanat" olmak üzere (Ağustos-Kasım 1444 ve Varna ertesini babasıyla bir yıldan az bir süre saltanatı paylaşarak) üç defa saltanata geldiğini kanıtlar göstererek kaydeder. (İkincisi: Kasım/Aralık 1445 - Şubat/Mart 1446; üçüncüsü ve sonuncusu babasının ölümünden sonra Şubat 1451'den itibaren.) Her halükârda, iki veya üç cülus konusu bugün tarihçilerin üzerinde tam anlaşamadıkları bir konuya da, tartışılan E. Mintaş'ın F. Babinger'e atfen söylediğinin aksine II. Mehmed'in Ağustos-Kasım 1444 saltanatı değil, Varna Savaşı sonrası tahiti babasına bırakmak (veya onunla paylaşmak) durumunda kalıp kalmadığıdır.

H. İnalcık (Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar, Ankara, TTK, 1954, 1-110, özellikle s. 61 not 35 ve 102 not 147) II. Mehmed'in ilk

cülusunu, Babinger'in aksine, birçok tarihçi gibi Varna Savaşı öncesine koyar; ama İ.H. Uzunçarşılı'dan farklı olarak Varna Savaşı sonrasında da, 1446 başına kadar, saltanatının sürdüğünü kaydeder.

Aslında yukarıdaki ayrıntılar yerine üzerinde asıl durulması gereken E. Mintaş'ın yazısının, maddi hatalar bir yana, eleştirilmek istenen bir tarih anlayışı konusunda sonuçta hiçbir şey söylememiş olmasıdır. Açıkçası biz bu yazının neden yazıldığını ve nasıl yayımlandığını anlayamadık. Bu küçük notumuz bilim-yayın yaşamımızın düzeyinin yükseltilmesine yönelik yapıcı bir eleştiri olarak kabul edilebilirse, amacını fazlasıyla yerine getirmiş olacaktır.

BİR AÇIKLAMA VE DÜZELTME

Bilim ve Sanat'ın geçen sayısında yer alan "Batı Avrupa Feodalizmi ve Pirenne'in Tezleri" (s. 29-37) adlı yazımız bir şansızlık sonucu yazıya ayrılan zaten yeterince geniş sayılara sığmadığı için bütünüyle yayınlanamamıştır. Yazıyı gecikerek teslim etmekle sorumluluğuna bizim de ortak olduğumuz bir gelişme sonucunda, dergi ölçüleriyle yaklaşık bir buçuk sayfalık bir bölüm ve bununla ilgili üç dipnot (14, 15, 16) son anda metinden çıkarılmıştır. Dikkatli okuyucuların fark etmiş olacakları gibi, bu bölüm "Roma Mirası Üzerine" ayrımı içinde yer almaktaydı ve iki ara başlık altında (1- Erken İmparatorluk Galya-Roma Kenti; ve 2- Geç İmparatorluk: Çözülüş-Geçiş Dönemi) incelenmişti.

Yazının yayınlanan bölümünde dikkatten kaçan bazı anlamı bozan dizgi hatalarını ise bu vesileyle düzeltmek isteriz: s. 33, sü. 3, sat. (alt) 36, "olduğundan" yerine "olduğunda"; s. 35, sü. 2, sat. (alt) 39, "olmuşsa" yerine "oluşmuşsa"; s. 36, sü. 1, sat. (üst) 3, "olmakla" yerine "olmamakla". Ayrıca sonradan atıfta bulunulan bir kaynak, Not 45'te atlanmıştır. Dipnot 45'in başına şu ifade gelecekti: Türkiye'de bunu ilk vurgulayan yazarlardan biri olarak Ü. Nalbantoğlu'nu görmekteyiz: "Osmanlı Toplumunda Tarım Teknolojisi, Artırın ve Kent Ekonomisi", O. Okyar (ed.), Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara, Hacettepe Ü. Yay., 1973/1975, 38-45.

Ders kitapları

ÇOCUK YARATICILIĞININ SINIRLANDIRILMASI ya da SULANDIRILMASI

■ Ümit SARIASLAN

ÖRGÜN eğitim kurumlarımızdaki genel sanat eğitimi, genel eğitim politikalarımızdan bağımsız değildir. Kamuoyunda olsun, eğitim-öğretimimizin planlayıcıları, uygulayıcılarında olsun genel eğilim, konuya "olsa da olur, olmasa da" açısından bakıldığıdır.

Bilim ve Sanat'ın geçen sayısını "Eğitim Sistemimiz ve Ders Kitapları" sorunumuza ayırması "olsa da olur, olmasa da" diyemeyeceğimiz bir konuda yeniden uyardı bizi. Bu konu, ders ya da ders dışı, eğitime yönelik kitapların resimlenmesi konusudur. İlkokuldan üniversiteye kadar ders kitaplarındaki kitap resimlerinin (bu arada fotoğrafların) genel özellikleri düzeylerinin düşüklüğüdür. Eğitim ve estetik açısından eksiklikleridir. Ders kitaplarına resmin nasıl bir işlev ve nitelikte girmesi gerektiği, kitap ressamlığı ve resimciliğinin ne olduğu, çağdaş ölçütlerle vurulduğunda bu alanda nelerde olduğumuz... pek çok başka sorunun dumanı altında kalmıştır hep...

Biz bu yazımızda bir diğer benzer soruna ders öncesi, ya da ders dışı eğitim amaçlı kimi kitaplara, bu kitaplardaki resim ve resimleme anlayışına değinmek istiyoruz. Ders kitaplarına ulaşmadan okul öncesi eğitimde ya da temel eğitimin ilk basamağındaki çocuklara sunulan ters kitaplardır bunlar...

Hemen her merak eden çevresine bakıversin görecektir bu tersliği. 42

Boyama Kitabı, Boyama Tekniği, Bak Boya... vb. adlarla adlandırılan bu yayınlar belki de şu anda çocuğunuzun elindedir. Üstelik siz bir eğitmen ya da resim öğretmeni de olabilirsiniz. Terslik yanbaşınızda yaşanıyor...

Ana kucağı çocuğu, okul öncesi çağı ya da temel eğitimin ilk basamağındaki çocuğun bu tür ters kitaplarla nasıl olumsuz bir etkilene içine sokuldukları iki açıdan incelenebilir.

RESİMSEL EĞİTİM AÇISINDAN KİŞİLİK EĞİTİMİ AÇISINDAN

Önce, resim eğitimi açısından bu "yöntem" sakattır...

Bu resimler alışılmış kitap resimleri değildirler. Çocuğa resim hakkında, resim yapmak, yapabilmek konusunda (yani özel ve önemli bir alanda) ders vermek, yol göstermek savındadırlar. Bu yanı sıra da bir anlamda "teknik amaçlı" kitaplar görünümündedirler. Acaba...

Amaçlanan yol, yöntem (teknik) mi... Peki, ya ne yöntemi, neyin yöntemi... Hazır kalıplı boyama yöntemi mi... Hangi boyalarla üstelik, nasıl... Nasıl ve ne biçimde... (Bir kullanma kılavuzları da olmalı değil mi bu kitapların!) Söylemiyorlar. Yol, yöntem (teknik) çocuk sayısına sınırsız bir kere. Niçin bu yöntem seçilmiş yüzlerce binlerce... Çocuğa, çocuk düzeyine

uygun olup olmadığını hangi ehil kişiler saptamış... Yöntem öğretilir, yol gösterilir evet... Ama ne amaçla... Neden yalnızca "boyama tekniği" üstelik eksik ve sakat bir yaklaşımla... Tek başına neye yarar "teknik"...

Renk bilgisi, düzen (kompozisyon), estetik kaygısı mı... Sanat sevgisi vermek mi amaçlanan yoksa... Bu yayınların seslendiği çocukların (piyasanın!) bu tür kavramları hiç takmadıkları, tinmadıkları bir yana bu kavramların kendileri var mı, her şeyden önce o resimlerde...

Çizgi mi acaba... Niye çizgi kitabı değil öyleyse...

İnsan yaşamının bu olağanüstü devresinde, kıpır kıpır imgelemleleriyle olağanüstü düşler kuran, kuş kanatlı çocuklara daha ilginç 'düş'ler, konular sunmak mı... Çocuğun en ele avuca gelmez düşler kurduğu bu kuralsız ve bilinçsiz çağda hangi seçmeyle... Çocukta resimsel ve algısal gelişmenin, kavrayıp anlatma, yansıma sürecinin kilometre taşları yayıncının ölçütleri içinde mi?... Büyükler mi, yaşayan çocuk mu ölçü?... Başka şey mi?...

Masal, öykü sevgisi aşlamak mı? (Kimi masallı bu kitapların.) Masallar(!) dünyasında yaşıyoruz. Masal okumak sevmek için birilerinin hazırladığı kalıpları, birilerinin hazırladığı kalıplara göre boyamak zorunlu mu...

Yoksa çocuğun en hızlı fotokopi aygıtından daha hızlı algı depoladığı, izlenim biriktirdiği bu çağda, çocuğun doğal eylemini kolaylaştırmak(!) için yeni bir *kopya* yönteminin sürümü mü... Amaç bu ise, hiç gerçekleşmeyecek bu yöntemle. Hiç bir çocuk boyama işini bir türlü, örneğe uygun bitirmiyor; uslu uslu boyamıyor, karalayıp atıyor.. "Mızrak çuvala girmiyor."

Çocuk yaratıcılığı bu tür ince "teknik"lere yabancıdır.

Her ana-baba, tüm büyükler, eğitmenler tanıklardır. Çocuk, gelişiminin bu ilk basamağında kâğıt, kalem, boya ile uğraşır: Tahtayı, kapıyı pencereyi, duvarı boyar, taş toprağa çizer. Boyası, kalemi yoksa aynı işi ısırdığı elmasıyla yapar... Resim yapmaya başlamıştır... Kaçınılmaz, çocuk yaşamının başlarında bu belli evreden resim yaparak geçecektir. Resmi oyunla süren çocuk yaşamına yeni ve zevkli bir oyun olarak katıp büyüyecektir.

Boyama Kitapları okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarına sesleniyorlar. Ama bu çağ çocuğunun dünyası, resimsel algılama sürecinin neresinde oldukları, basit ve şematik düşüncülük anlayışlarının dışında boyamacıların hiçbirisini ilgilendirmiyor.

Bas-sat'çı yayıncılık anlayışının sayfalarında ithal malı resimler, TV ve renkli gazete kültürünün basmakalıp, beylik yüzleri; Batıda kotarılan, bizler için özel olarak kurulmuş yayın tezgahlarında dokunan, yıllardır çocuklarımızı ve çocukluğumuzu işgal eden; kafamızı tırtıklayıp, gönlümüzü bulandıran yayınlardaki, dergilerdeki, çizgi romanlardaki tipler; soyut, yaratıcılıktan yoksun, yaşamdan ve yaşamaktan kopuk düş adalarının kahramanları... Bunlara öykünerek yaratılmış yerli yapımlar boyalara bürünmüşler, boy gösteriyorlar bu yayınlarda.

Çocuk bakacak bu "çocukça" şeylere, renkli dünyaya... Sonra dayanılmaz bir istek ve coşkuyla karışık renklendirilmemiş çizgili sayfayı da bir güzel, adaletle boyayacak.

"Ders kitaplarımızı (ya da sözü edilen ters kitapları —Ü.S.) resimleyen çizerlerimizin kaç çocuk psikolojisi yanında sanat eğitiminden geçmiştir." ¹ Çocuk resmindeki kendine güven, kural tanımaz ataklık, uçarlı özgürlük ve özgünlük, nesnelerin bilincine erişmemiş oluşun getirdiği bu geçici yoğun coşku ve duyarlık dünyasının kaç boyama kitap ressamı ayırmındadır...

Bu yayınlarda yanlış bir "çocuğa görelilik" anlayışı egemendir. Çocuğa görelilik, bir tür "çocuksulaşmak" olarak değerlendirilmekte, ne yaparsak bu "çocuksu" çerçevede yutulur sanılmaktadır. Çocuk resimindeki yalnızlık, çocuksuluk, kendiliğindenlik, basitliğe indirgenmektedir. Çocuk resmi olağanüstü yalın, karmaşık, şu ya da bu akımlardan birine, birilerine yamanecek kertede etkileyici, şaşırtıcıdır

ama "basit" değildir... Hele bu tür bir kalıpcı anlayışa ve arabeske estetiğine hiç sığacak bir ürün değildir. Bize en basit geleni bile...

Çocuk resimlerinde bulduğumuz estetik tat hangi boyama kitabının sayfalarında vardır... Çocuk resmi bilinçli bir sanat emeğinin ürünü değildir, ama, gerçek her sanat yapının yaratıcısı da çocuk yaratıcılığının o gizemli dehlizlerinden geçmiş, düş denizlerinde yüzmüştür; kesin. Çocuğa, çocuksuluğa öykünerek çizilen, resimlenen sonra da bir "yöntem" olarak çocuğa sunulan her sayfa ne kadar "çocuğa göre" ise o kadar da çocuk denen büyüü bahçeyi çiğneyecektir. Bu da kesin.

En küçük bir doğa araştırması-na, nesne bilgisine dayanmayan otomasyon rotatif desencililiğiyle, sıvama tabela portreciliğinin komprime hale getirdiği naylon çocuk yüzleri... Çocuk imgelemine çiçekli bahçesine çomak sokan nice bakış sakatlığı (çocuk sakat görüyor öyle ya...) Sayfayı kısa yoldan kapatmak için çocuksuluğun kurnazca kullanılması (iki baş bir sayfa, iki çiçek bir bahçe eder...). Olanca boyalı görünüşlerine karşın renklilikten yoksunlukları... Kaba, küt soluk almaz yerleşmeleri... En kötüsü çocuğun zengin düş evreninin kıyısından geçemeyecek bir örneklikleri... Bu terslikler ders kitapları resimlerinde de var ama bir yanda renkli kalıbı, diğer yanda ona benzetilmek için bekleyen siyah beyaz iskelet olunca iş değişiyor... Daha da kötüleşiyor...

Her çocuk yaşamının belli bir devresinde "ressamdır". Olanca coşuklu, duygulu, duyarlı bir ressam.

Her çocuk bu köprüden geçer. Ilgınç bir doğa yasası gibidir bu. Bizi şaşırtmamalıdır. İyi kullanılırsa iyi, kötü kullanılırsa kötü sonuç verir. Çocuğun ilk çizdiği resimlere bakıp ressam olacağını sanmak, "iyi çizemiyor", "güzel" boyayamıyor, diye de "sen bu işi kıvıramazsın" demek o denli yanlıştır. Aynı dönemlerden kimimiz çevremizde ilgilenenlerle, kimimiz ilgisizliğin çoragında geçmişizdir. Çocuk resminin ilginçliği burada değil, kendiliğindenliğinde, sürgit yaşadığımız tekdüzeliğe bıkıp usanmadan yeni ve afallatıcı bakışlar atışında, katışındadır. Zaten çocuğun kendisi sanatın da bilimin de, toplumun da her zaman yeni, afallatıcı, eskimez ve üretken imgesidir...

Şimdi siz kalkın çocuğa, insan soyunun hoyrat ayaklarla çiğnenmemiş bu bahçesine paldır küldür girin... Kendisiyle konuştuğumuz bir yayıncı bu destursuzluğa "daha bilinçli daha düzenli resim yapınlar diye..." karşılığını vermiştir. Oysa söyledik; "Çocuk resimlerinin güzelliği bilinçsizliğin süresi kadardır. Ne zaman ki çocuk dünyayı, insan ve nesneleri normal boyutlarında, normal anlamlarında görmeye başlar, o zaman sönüp gider resimlerinin düşü. Çocuk tanrısal yalnızlığından çıkmış, toplumun, çevrenin duygularına, ölçü ve görüşlerine katılmıştır. Sanatçı olması yazılıysa alında, hem o ölçülere, o görüşlere uyacak, hem de çocukluğunun, saflığını, düşlerini yeni bilgileriyle kaynaştırmasını bilecektir."

Acelemez ne... Nasıl olsa bize benzemeyecek mi(!) günün birinde... Varsın "bilinçsiz" olsun şimdi... Nasıl olsa düşler evreninden nedensellik bağlantılı bir dünyaya atlayacak-

Olmuş mu bu "boyama"... Şimdi çocuğun durumu resimdeki çocuktan farksızdır. Pastelle bu kadar olur bu iş...

tür çocuk... Bakışı, soruşu, duruşu değişecektir.

Bu zamanlamayı kısaltmaya kal-kışmanın, "suni gübre" vermenin hiçbir yararı yoktur...

İyi çizmek, iyi boyamak... gibi yöntemsel ve niteliksel kaygılar bu atlayıştan sonra da resimle dostluğu sürdürebilecek çocukların sorunu olabilir... Oyunun oynasın uzantısıdır bu atlayış öncesi çocuğunun resmi. Düzenli resim, bilinçli resim onun derdi değildir. Belki bir derdi varsa o da kendini anlatmak derdidir. Bu derde en iyi araçlardan biridir resim. Hele "daha düzenli" resme ne demeli... Çocuk resminin en can alıcı özelliklerinden, belki de en göze batanlarından biri değil mi "düzensizlik"... Bizim mantığımızın düzen ve istif kuralları yoktur çocuk yaratıcılığında... Onlara "düzen" vermek ne haddimize... Öğretmek hastalığına tutulmuşuz... Öyle tutulmuşuz ki, çocuğunu ana okuluna, ya da ilkokula yeni veren ana-baba, daha, ilk günün akşamı çocuğu sigaya çekiyor:

"Ne öğrendin bugün, ne gösterdi-ler sana, ne çizdin bakayım..."

Yayıncıların, yapımcıların, bi-linçsiz araçlarının, teşvikçilerinin elinde bu "boyama" cılık göz boya-yıcılığa dönüşmektedir...

Kişilik Eğitimi Açısından

Kişilik eğitimi açısından bu "yöntem" tehlikelidir.

Bu tür kitaplar kimi evlere, ana-okullarına, ilköğretim kurumlarına, gerek resim eğitimi, gerekse kişilik eğitiminin önemli birer aracıymış-çasına girmiştir. Çocuk içinden geçtiği dönem gereği düşsel dünya-sında olduğu kadar fiziksel dünya-sında da son derece hareketlidir. Çevresindeki insanları ana babasını, öğretmenlerini usandıracak denli di-namik ve devingen bir moral ve maddi yapıya sahiptir. Bu yayınlar evlerde ve adı geçen kurumlarda gerçekten çocuğun resimsel eğiti-mine yararlı olacağı düşüncesiyle kullanılıyorsa da biraz da çocuğu baştan atmak, sırf oyalanmasını sağlayacak zarsız bir oyuncak sa-yıldığı için çocukların önüne rasge-le atılmaktadır.

Ana okulları, ilköğretimin kimi kesimi, neredeyse bu boyacılık eği-timini resimsel nitelikli etkinliklerin eksenine durumuna getirmişlerdir. Bu yanlışlığı resim eğitimi adına yapı-lan diğer yanlış işlerle birleştirip, katmerleştirerek.

Ana babalar bir yana, ana okul-larında öğretmenlik yapan öğret-menlerin çoğunluğu uygulanan sa-nat eğitimi-sonuçta öğretimi-prog-ramlarının sanata, yaratıcılığa, ya-

şama tersliği, yanlışlığı, yanlışlığı yıllardır söylenen bir kurumdaki Kız Meslek Liseleri'nden mezun olmak-tadırlar... Gördükleri sanat eğitimi, edindikleri birikim insan yetişmesi-nin en önemli basamağı olan çocuk-luk durağı ve dünyasına ne yazık ki çok terstir; çok dar ve sınırlı bir ala-na; daha çok tekrara yönelik, yaratıcılıktan uzak bir tüketim mantığı-na dayalıdır. Bu okulların öğret-menleri de benzer bir sanat eğitimi izleyen bir yüksek okuldan Kız Tek-nik Yüksek Öğretmen Okulu'ndan yetişmektedirler. Bu yanlış sanat eğitimi anlayışının yanlışlığını vur-gulamak, daha "çağdaş" program izlemekle birlikte, resim-iş öğretme-ni yetiştiren Eğitim Enstitüleri de işin uygulamadaki sorunlarına sırt-ları dönük görünmektedirler.

Ne kötüdür ki, genel eğitim poli-tikalarında olduğu gibi sanat eğiti-mi alanında da bir türlü bütünselli-ğe gidemeyiş, sorunun ağırlığını ar-tırmaktadır... Son yıllarda ülke eği-timinin her alanında yaşanan nitelik erozyonu ilköğretmen okulların-dan mezun öğretmenlerin, onlara öğretmenlik eden yüksekokul çı-kışlı öğretmenlerin de eğitimci-li-teliklerini tartışılır duruma getirince anlatılmaya çalışılan kalıpcı resim eğitimi yönteminin öteki eğitim-öğ-retim alanlarında da hükmünü yürü-teceği açıktır...

Evlerde ana babalar, ana okulla-rında, kreşlerde, ilk öğretimde, or-taöğretimde öğretmenler kendi ye-tişmelerindeki olumsuzlukları, biri-kimsizlik ve donatimsizlikleri çocu-ğa sunulan bin türlü olumsuzluğa eklememelidirler.

Eklenirse ne olur?...

Kalıpcılık en tehlikeli eğitim yöntemidir. Tek yanlı ve at gözlüklü bir yaklaşımdır. Düşünmeci, araştı-rmacı, karşılaştırmacı değil; çocu-ğun beynini, duygularını, duyarlığını, aklını hantallaştırıp iğdiş etme amaçlıdır. Yaşamın her alanında: Felsefeden politikaya; bilimden sa-

nata at gözlüklü, kalıpcı bir eğiti-min kötü sonuçlarını görmek için uzman olmaya gerek yoktur... Hele bu saldırı çocuğun kişileşmesinin, toplumsallaşmasının ve insanlaşma-sının temellerinin atıldığı bir çağ ve döneme yönelikse; çocuğun en ya-şamsal anlatım ve yansıtma süreçle-rini hedefliyorsa...

Evde, okulda eğitimin öznesi bu çocukları tanımadan hangi süreçler-de hangi tepkileri gösterdikleri, aynı zaman diliminde aynı etkiye aynı tepkiyi gösterip göstermediklerini araştırıp, bilmeden, farklı kişilikle-rin çekirdekleri çocukları yeterince tanımadan, vurdumduymazlık ve adamsendecilik içinde çocuğa veri-lecek herşey, yarına biriktirilen eği-tim suçlarını ağırlaştırır ancak...

Ana kucağında, ana okulunda, ilkokulda önce bu tür kalıpcılıkla, sonra eğitim alanındaki diğer kalıp-çı, şemacı eğilim ve yöntemlerle çocuk yaratıcılığı gelişsin derken, kısırlaştırılmaktadır. Çocuk kalıp-larla, kalıpcı anlayışla istenilen bir kalıba sokulur belki, ama, özgürce geliştirilmesi, bakılıp, beslenmesi gereken kişiliği; toplumsal özü de bu arada yok edilir. Onu kalıplarla, şemalarla ürkütme, korkutma, bez-dirmek; hazırcılığa, kopyacılığa ko-şullandırmak kişiliğini olumsuz yönde etkilerken, tekrar başa dönü-lür: "Olsa da olur, olmasa da"nın kı-sır döngüsüne...

Şöyle bir ucundan bakıverdiği-miz çocuk yaratıcılığının sınırlandı-rılması ve sulandırılması sorunu, bi-lim ve sanat yaşamımızdaki nice so-runun da hem kaynağı hem sonucu gibi görünüyor.

- 1- Gazi GÜNEŞ, Resimsel Anlatımın Düşündürdükleri, Bilim ve Sanat Sayı: 34
- 2- Nurullah Berk, Çocuk Resimleri Gerçeküstüdür; İlginçliği Bu Özelli-ğinden Geliyor, Milliyet Sanat Dergi-si, Sayı 76.

İNSANIN YÜCELİŞ TARİHİNE İLİŞKİN BİR DENEME ve DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

■ Hüseyin FERHAD

İNSAN, soylu İnsan, "gücü tan-rı-lara denk" İnsan...Demirden pulluk yerine kılıç, kargı, ok yapmayı yeğleyen İnsan. Kıvrık bu-runlu koca karınlı ibrişimlerle örülü yelkenleriyle balık ve şifalı ot topla-mak için denizler aşan İnsanlar; Ho-meros'un destanlarında, Küçük As-ya'nın altın ırmaklarını başka bir ül-keye akıtabilmek için Ege Denizi'ni geçer bir gecede.

Biz haberi, Homeros'un destan-larını koltuğunun altına sıkıştırıp da yollara düşen İskender'den ve-relim: M. İlin ve E. Segal, İskender' in Aristoteles'e ve bilime saygısını belirterek şunları yazar İnsan Nasıl İnsan Oldu'da:

"İskender, hükümdar olmayıp da öğretmenini dinlemiş olsaydı, şimdi öbür öğrencilerle birlikte lisenin ağaçlı yollarında bilge ki-şilerin yolunda gezinirdi. Öğretmeni onu, yeryüzünün bir ucuna götür-mekle kalmayıp, gökte parlayan uzak yıldızlara, uzayın ölçülmez de-rinliklerine götürürdü. Ve İskender dünyayı, yalnız kendisi ve Make-donya için değil, bilim için, bütün insanlık için fethetmiş olurdu.

"Oysa İskender şimdi çok uzak-larda. Yeryüzünün bir ucunda, step-lerin yakalanamayan atlılarıyla sava-şıyor, Hint fillerinin baskısını önle-meye çalışıyor¹.

İnsanın düşünsel ilerlemesini ko-nu edindikleri ilginç yapıtlarında İlin ve Segal, İnsanın ilk çekiç tu-tuşundan 17 Şubat 1600'deki Ro-ma'nın Çiçekler Alanı'ndaki idea-lizm'le materyalizm'in meydan kavgası'na değin serüvenini lirik bir söylemle anlatırlar bize. İskender de, bu ışık merdiveninin üzerinde devin-en bir 'nokta' tır salt; yüceliş onuru ise, kavganın asıl sahipleri

müz yok bizim; ama İlin ve Segal'ın bir güvercin kanadıyla çizdikleri düzlemde gör(e)mediklerimiz var.

Söz, insanın düşünsel - sosyokül-türel - biyokültürel ilerlemesine düş-tüğünde 'yanlış'la 'doğru'yu ayır-mak; Gılgamış'ın Homeros'un ve Egelilerin sesleriyle seslerini yeğnil-tip durulayan atalarımızdan bir ka-lıttır bize.

Hellen Tarihi, ünlü ünsüz pekçok düşünürü ve yigit savaşçılarıyla Bal-kan halklarının Asya içlerinde nasıl eriyip yokolduklarının tarihidir. İs-kender de, bu tarihin en belirgin bir simgesi, canlı bir mitosudur. Aslin-da İskender, Hellen Tarihinde bin-lerce "Akhilleus" görüntüsünün bir bireşimi olarak çıkıyor karşımıza; Asyalılar ise, "Hektor" kimliğiyle. Ve yakın yüzyıllara dek Akhilleus-lar, kâh göğsünde bir 'haç'la, kâh elinde 'haçlı' bir bayrakla doğu se-ferlerini sürdürür durur hep. Sonuç ise, Louvre Müzesini, Vatikan'ı, Av-rupa kentlerini dolduran yontular,

Eski Türklerde askeri giysi

Sungur Yayınları

Büyük ilgi uyandıracak bir kitap daha sunmaktan kıvanç duyar

Peter Tompkins - Christopher Bird

BİTKİLERİN GİZLİ YAŞAMI

Türkçesi: Sulhi Dölek

Bitkileri gerçekten tanıyor muyuz? Çevremizi kuşatan, bizi yaşatan bu varlıkların suskunluğunun gerisinde nelerin yattığını biliyor muyuz? Bilimsel araştırmalar bitkilerin bilinçli ve kişilikli canlılar olduğunu, insanlarla iletişim kurabildiklerini ve bir tür altıncı duyuları bulundu-ğunu ortaya koyuyor.

Dağıtım:

İstanbul : Barış, Bilgi, CemMay, Deniz, Örnek, Savaş, Say, Serhat

Ankara : Aydın Sami, Adaş

İzmir : Altay, Datic

elyazma kitaplar, altın ve gümüş külçeleri... Küçük Asya'nın altın ırmağının yatağı değişir, evet; ama İskender'in yurdu Makedonya'ya değil, öteki batılı ülkelere doğru...

İskender'le birlikte ya da daha sonra batıdan, daha batıdan gelen Akhilleuslar'a karşı, doğudan, daha doğudan gelen Hektorlar durur yine, dövüşür: Attilâ, Hz. Ali, Battal Gazi, Oğuz Kağan'ın oğulları ve 'yağmacı' Moğollar... Örneğin, Attilâ ile İskender bir bakışının iki yüzüdürler. Kısaca, İskender toplumsal ilerlemeye ne denli katkıda bulunmuşsa (!), Attilâ da o denli katkıda (!) bulunmuştur diyelim; ve İskender'in üzerine yazılan yüzlerce 'İskendername'nin üzerine İlin ve Segal çizerken, Attilâ'nın tarih kitaplarından taşan uzun gölgesinin üzerine de biz çizelim. Ola ki, (Attilâ'yı Roma kapılarında karşılayan) Papa'nın 'ricası' üzerine, yüzgeri döndüğü söylenen Attilâ'nın davranımı bile yeğnilmesin yüreğimizi.

İnsan Nasıl İnsan Oldu'yu okuyup bitirdikten sonra şöyle düşünüyoruz ister istemez:

Attilâ'nın "yoketmek" için çıktığı Batı Seferinde karşısına çıkan Latin Uygarlığı değil, yağmacı talancı 'barbar' Roma - Got İmparatorluğunun çapulcularıdır. Değerli bilimadamı İlin'le Segal, Got'ların bu yağmacılıklarının altını çizerlerken, (Got'ların benzer bakışımı olarak) "Hun akınlarının" da altını çizmeyi unutmazlar barışçıl bir tavırla. Bu konuda söyleyecek birşeyimiz yok... İnsan Nasıl İnsan Oldu'da dönüp dolaşıp vurgulanan Eski Yunan'ın, Ortadoğu'daki VIII. - IX. Yüzyıl Güneşi'nin (İslâm uygarlığı) ve İgor'un Seferi'yle (İgor'un Alayı Destanı) sürüp gelen Slav Uygarlığının ilerlemeye katkısına da bir diyeceğimiz yok... Ama VIII-IX. yüzyılda Ortadoğu'da doğan güneşte Acemlerin ve Türklerin/özellikle Türkmenlerin parmak izleri hani? Roma'ya yürüyen Gotlar ya da Attilâ'nın Gotlar üzerine yürüten barbar orduları gibi, Ortadoğu'yu yağmalamak için düzenlenen Haçlı Seferlerine karşı direnen halklar kimler? İnsanın düşünsel ilerlemesinin bilge öncüleri İbni Sina'yı, İbni Haldun'u, Piri Reis'i hangi topraklar yetiştirdi acaba? Troya'yı kuşatan Akhalıların, Roma'yı yağmalayan Gotların, batıda binlerce savaşçısını toprağa gömen Attilâ'nın "mutlu son"ları bildik birşey. Ama koca bir imparatorluğu yüzyıllardır yaşatan Osmanlıların tek dayanağı barbarlıkları mıydı? 'Eşkiya dünyaya hükümran olmaz' der atalarımız; ne ki,

eşkiya üç anakaraya altı yüzyıl da hükümran olamaz, olmaması gerekir idi! nasıl oldu? Bu "zorba'nın bilgi dağarındaki itici güç neydi öyleyse? Soruları çoğaltmak anlamsız. Çünkü İlin'le Segal'ın (imrenerek okuduğumuz sözkonusu) kitabında, Türklerin tarihsel işlevi iki kez anılıyor: Biri, doğudan yaklaşan "vahşi Hun sürüleri"nden²; öteki, "1453: felaketler ve savaşlar yılı"ndan ötürü: "Konstantinopolis'in sokaklarında Türk atlıları cirit atıyor. Fatih Sultan Mehmet, Bizans'a karşı kazandığı zaferi kutluyordu.

"Batı'ya giden yollar, kucaklarında çocukları, sırtlarında öteberileriyle Bizans'tan kaçan insanlarla dolup taşıyordu.

"Yuvaları bozulan karıncalar yurmurtacıklarını kurtardıkları gibi, bilim adamları da, en değerli saydıkları şeyleri, yani kitapları alelacele kurtarmaya çalışıyorlardı. Yunan filozoflarının eserleri, komşu İtalya'da sığınak bulmak üzere yollara düşmüştü. (...)

"Osmanlılar, 'Tanrı yeryüzünü Müslümanlara, denizleri de kâfirlere verdi' derlerdi. Ve bu sebepsiz değildi: Onlar kendilerini atın sırtında, geminin güvertesindekinden daha rahat hissederdiler."³

Doğrudur: Türkler Akdeniz'e inince İskenderiye'nin yanan ocağı yanmaz oldu; doğudan batıya baharat, ipekli kumaş dokumalar, inci, gümüş ve altın dolu sandıklar akıtan iki 'gelir ırmağı'/İpek ve Baharat Yolu kapandı. Bu devinim, bir çağı kapatan asal nedenlerden biridir kuşkusuz. Doğudan gelen bu öfkeli dalgaların, deniz kızlarının oynaştığı saydam bir mavilik oluşturduğunu söyleyen yok; evet! Ama binyıldır doğudan batıya taşınan "mal"ların yanı sıra, boynu zincirli alnı damgalı kulağı küpeli İnsanlar'ın da "canlı mal" olarak götürülüp satıldığı, yabancı hayvanlara atıldığı, (horoz döğüstürür gibi) arenalarda gladyatör olarak birbirine boğazlatıldığı da bir gerçek. Ve bu kölelerin (soykütüklerini irdelediğimizde) en çok Arap, Acem, Kurdioy ve Türklerden oluştuğunu görüyoruz açıklıkla. Gene de bu, yeryüzünün yağmalanması tarihiyle ilintilidir desek bile, hiçbir araştırmacı, hal-kımızın insanın yücelişindeki her halk gibi karınca kararınca katkısını gözardı edemez, etmemelidir.

Hepsi bu (değil)! Öte yandan, İnsan Nasıl İnsan Oldu'da, Milas (Mylasa: Anadolu, Karia) "olay" olarak ele alınıyor. Konu çerçevesinde baktığımız zaman, Milas'ın uygarlık tarihinin dünyayla ilgili

önemli bir görüngü olmadığını görüyoruz. Öyle ki, Herodotos, Herodot Tarihi'nde, olayların oylumunu imlemek amacıyla Milas'a şöylece değinip geçer; buna karşın, Herodotos için Miletos tarihsel bir olay, (Eluard'ın söylemiyle) acının başkentlerinden biridir tam anlamıyla. Yani, İnsan Nasıl İnsan Oldu'da betimlenen olaylar Milas'da değil, Miletos'da geçiyor olması gerektir. Örneğin, Herodotos'un adı anılarak, İ.Ö. VI. yüzyıl ile V. yüzyıl başlarında İranlılarla Milaslıların arasındaki bir savaş şöyle anlatılıyor:

"Anadolu'daki Yunan şehirlerini, Yunan koloni ve ticaret merkezleriyle bağlayan denizyolları kapanmıştı. İranlıların müttefiki olan Fenikeliler, Yunan surlarını kontrolle-ri altına almışlardı. İstilâcılar şehirleri birer birer kuşatıyor, ele geçiriyorlardı.

"Ölümler arasında en mutlu insan sayılan Polikrat, İranlıların esiri olarak ölmüştü: Çarmıha gerilmişti. Milas, İranlılara karşı ayaklanmaya yeltenmişse de, Yunan gemileri deniz savaşında Fenike donanmasına yenilmişlerdi. Ayaklanma bastırılmış, Milas tahrip edilmişti"⁴.

Herodot Tarihi'ni bizler de evirip çeviriyoruz ama, sözkonusu kitapta betimlenen böyle bir savaşa rastlayamıyoruz. Herodotos, Herodot Tarihi "Beşinci Kitap: Terpsikhore"de, Miletosluların Milaslılara yardımıyla başlayan bir Milaslılar - Persler Savaşından söz ediyor ve bu savaş sonunda (Milaslıların değil) Miletosluların büyük bir kırma uğradıklarını belirtiyor; ve daha sonra, Milas - Pers karşılaşmasıyla Pers ordusunun kesin bir yenilgiye uğradıklarını ekliyor sözlerine⁵. Ne ki İnsan Nasıl İnsan Oldu'da (alıntıladığımız bölümde) bu Milas - Pers Savaşı değil, Dareios Dönemi'ndeki (yıl, İ.Ö. 494) "Miletos'un yıkılışı" betimleniyor kanımca. Eğer çeviriden kaynaklanan bir karışıklık değilse (ki, dört basımın dördünde de bu böyle), M. İlin ve E.Segal kitaplarındaki tüm Milas adlarını çizerek Miletos diye düzeltmelidirler. ■

1 M.İlin - E.Segal, İnsan Nasıl İnsan Oldu, Rusçadan çev. Ahmet Zekeriya, Yeni Dünya Yayınları, Dördüncü Basım 1983, İstanbul: s.176.

2 agy., s.241.

3 agy., s.340 - 341.

4 agy., s.120 - 121.

5 Herodotos, Herodot Tarihi, çev. M. Okmen, Yunanca aslıyla karşılaştıran ve sunan: A.Erhat, Remzi Kitabevi, Birinci Basım 1973, İstanbul: s.334.

BİLİM-SANAT SINDAN

Türkoloji çalışmalarında adımlar

• Kaşgarlı Mahmut'un ilk Türkçe sözlüğü Kutadgu Bilig Rusça'ya çevrildi.

• SSCB'de "Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası" üzerindeki çalışmaların son aşamaya geldiği bildiriliyor.

• SSCB'de, 24 ayrı Türk dilinde konuşan 30 milyon kişi yaşıyor.

SOVYETLER Birliği'nde halen 24 ayrı Türk dilinde konuşan 30 milyonu aşkın Sovyet vatandaşının yaşadığı ve Türkoloji biliminin pek çok alanında geniş araştırmalar yapıldığı bildiriliyor. Ajans Press Novosti (APN) haber bülteninde yer alan bilgilere göre, ortaçağın ünlü bilim adamı ve dilbilimcilerinden biri olan Kaşgarlı Mahmut'un ilk Türkçe sözlüğü Kutadgu Bilig ilk kez Rusça'ya çevrilmiş bulunuyor. Bu arada, SSCB Bilimler Akademisi Sovyet Türkologları Komitesi tarafından eski Türk dilleri, yazıları ve yapıtları üzerinde sürdürülen derleme çalışmalarında önemli bulgu ve ürünler elde edildiği belirtiliyor. Komite tarafından sürdürülen "Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası" üzerindeki çalışmaların da son aşamaya geldiği haber veriliyor.

Sovyet Türkologları Komitesi Başkan Yardımcısı ve SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Bölüm Müdürü Prof. Edgem Tenişev, SSCB'de "Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası" üzerindeki çalışmaların "tarihte ilk kez yapıldığını" belirterek şunları söylüyor:

"Şu anda Sovyet Türkologları çok sayıda güncel sorunları incelemektedirler. Toplamların tarım tarihleri ve toplumsal yapıları, sosyalist yapının deneyimleri, ülkenin Türk dilinde konuşan ve diğer halkların kültürlerinin birbirlerini etkilemeleri inceleniyor. Örneğin, çalışmalar sonuçlanmak üzere olan 'Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası' tarihte ilk kez yapılmaktadır. Haritanın yayımlanması Türk dillerinin genel sınıflandırılmasını hazırlamaya, Türk dillerini konuşan halkların tarihini daha da derinlemesine öğrenmeye yardımcı olacaktır. Bu büyük çalışmaya SSCB'nin merkez ve cumhuriyetler bilim kurumlarından pek çok araştırma uzmanı katılmaktadır."

TÜRKOLÖJİ KURULUŞLARININ SİSTEMİ

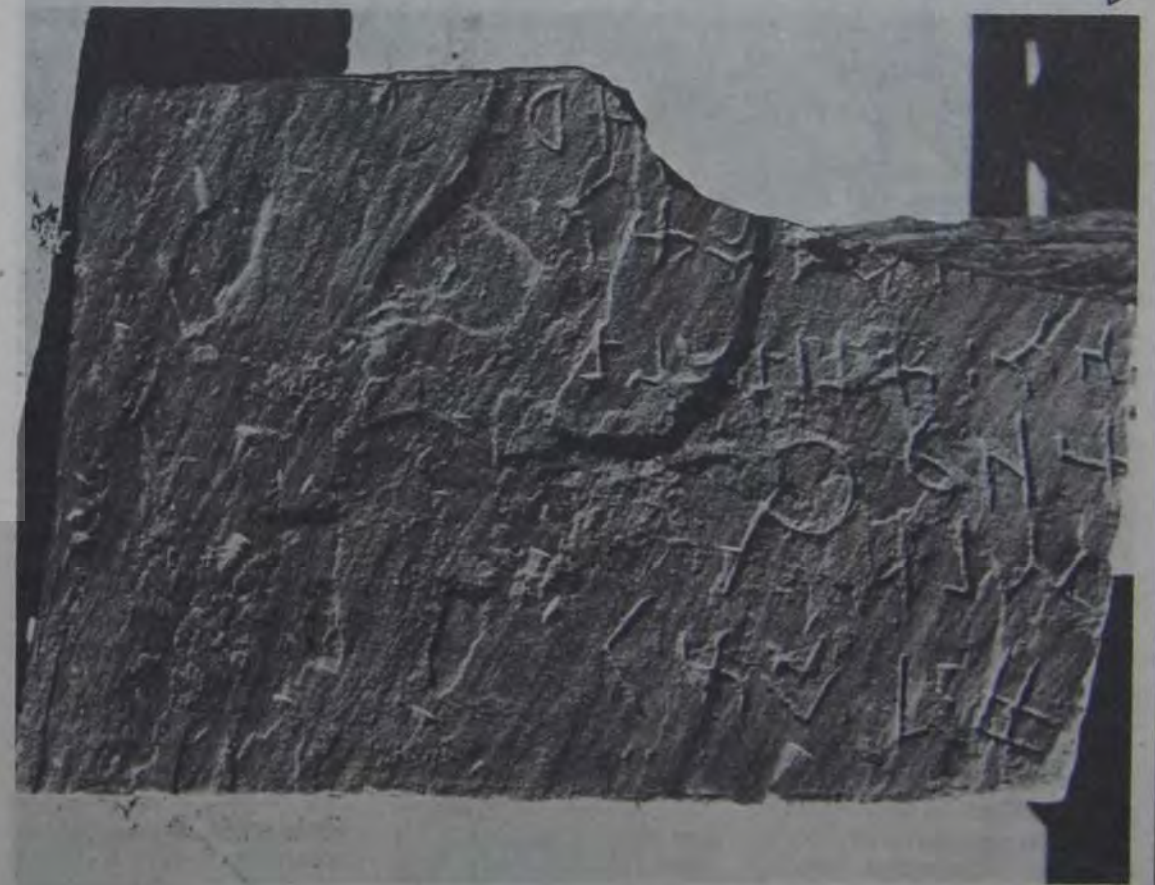
APN bülteninde konuyla ilgili olarak şu bilgilere yer veriliyor:

"Halen Sovyetler Birliği'nin geleneksel kültür merkezlerinde -Moskova, Leningrad, Kiev, Novosibirsk, vb.- gerekse Türk dilinde konuşan halkların oluşturduğu birlik ve özerk cumhuriyetlerinde Türkolojiyle ilgili yoğun çalışmalar yapıyor. Alma-Ata, Baku, Kazan, Semerkant, Taşkent, Ufa, Yakutsk ve diğer kentler bu konudaki çalışmalarlarıyla, araştırma uzmanlarıyla ve bilimsel kurumlarıyla büyük ün yapmış durumdadır. SSCB Bilimler Akademisi Sovyet Türkologları Ko-

mitesi ise on yılın beri bu kurumların ve bilim adamlarının araştırmalarını organize ediyor ve aralarındaki eşgüdümü sağlıyor.

Sovyet Türkologları Komitesi Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Edgem Tenişev, Sovyetler Birliği genelinde Sovyet Türkologlarınca yapılan ilginç bazı araştırmalar konusunda da şöyle konuşuyor:

"Ülkenin Türkologları son yıllarda dilbilimi, yazınbilimi, folklor, tarih alanında çok yönlü çalışmalar yapmışlardır. Çuvaş ve Başkır dillerinin tarihi grameri, Uzbek dilinin tarihsel morfolojisi, bir dizi Türk dilinde konuşan SSCB halklarının tarihleri konusundaki çalış-

Sovyet Türkologlar Komitesi'nin bir araştırma grubu tarafından Sayano-Suşenskoye hidroelektrik santrali (Güney Sibirya Merkezi) yakınında, Kafkasya'da bulunan eski bir Türk yazıtı. (Fotoğraf: Novosti Press Agency)

Sovyet bilim adamlarının araştırmaları sonucu, Türklerin en eski taş heykellerine Moğolistan'ın batı ve güneybatı bölgelerinde rastlandığı görüldü. Milattan önce 2000 yılın sonu ile 1000. yılın başında bu bölgelerde mimari eserlerin belli yapım gelenekleri oluşmaya başladı. Kurbanların kesildiği yerlerde, erkek figürleri görünümünde anıtların yerleştirilmesi bu geleneklerin en önemlisi sayılıyor. (Fotoğraf: Novosti Press Agency)

lışmalar aydınlığa kavuştu. Yine Azerbaycan, Kazak, Başkır, Kumık, Özbek dillerinin lehçelerine ilişkin monografiler, 'Türk Dilleri Etimolojik Sözlüğü'nün yayımlanması ve SSCB Türk dillerinin monografyası, Sovyet bilim

adamlarının başarılı çalışmaları arasında sayılıyor. Sovyet Türkologları, bütün Avrupa devletlerinden meslektaşlarıyla birlikte UNESCO'nun himayesi altındaki çalışmalara, uluslararası 'Avrupa Dilbilimi Atlası'nın hazır-

lanması çalışmalarına katılıyorlar. Bu çalışmalara Hollandalı ünlü bilim adamı Prof. Mario Aliney başkanlık ediyor. Araştırmaların Sovyetler Birliği ile ilgili kısmını ise SSCB Bilimler Akademisi Rus Dili Enstitüsü Başkan Yar-

dımcısı Prof. Dr. Valeri İvanov yönetiyor. Bu çalışmalara Sovyet Komitesi üyelerinin yanı sıra ben de katılıyorum. SSCB'nin kuruluşunun 60. yılında (Aralık 1982) Türkologlar bir dizi çalışmalar sundular. Bunlar arasında çağdaş Yakut yazı dilinin grameri, Çuvaşça-Rusça sözlük, bölgesel-tarihsel bakımlardan Türk dillerinde çekimler vb. bulunuyor. Bir süreden beri Moskova 'Nakua' Yayınevinde 'Uygur Yazıları ve Türk Dillerinin Zamanlarının Sistemi' yayımlanıyor. 'Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri'nin ise yakında yayımlanması bekleniyor."

TÜRKOLOJİ KOMİTESİ

SSCB Bilimler Akademisi Sovyet Türkologları Komitesi, ülkenin pek çok ünlü bilim adamları, Türkoloji araştırmalarıyla uğraşan dilbilimciler, tarihçiler, etnografyacılar ve arkeologlar tarafından 10 yıl önce oluşturuldu. Komite'nin en önemli uğraşları arasında Türkoloji konusundaki uluslararası ilişkiler yer alıyor. Komite, dört yılda bir Sovyetler Birliği'nde Türkoloji konferansları düzenliyor. Bu konferanslarda Türk dillerinde konuşan halkların dilbilimi, yazın bilimi, folklor, tarih ve etnografyasının güncel gelişme yönleri tartışılıyor. Bu konferanslara, başta Bulgaristan, Macaristan, D. Almanya, Polonya, F. Almanya, İsveç olmak üzere pek çok ülkeden tanınmış Türkologlar katılıyor.

Komite'nin geleneksel hale getirilen bu etkinliğinin yanı sıra, komite üyelerinin uluslararası Altay Konferansı'nın sürekli katılımcıları durumundalar. Komite üyeleri, daha önce de 1979'da İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Türkoloji Konferansı'nın çalışmalarına katılmışlardı. Bu yılın Mayıs ayında da Birleşik Amerika'da düzenlenen Türkoloji Araştırmaları Uluslararası Kongresinde Sovyetler Birliği'ni temsil ettiler...

Kitaplar

kitle iletişiminde temel yaklaşımlar

KORKMAZ ALEMDAR RAŞİT KAYA

(savat yayınları)

KİTLE İLETİŞİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR
Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya
Savaş Yay., 232 s., 1983

Kitle iletişimi, sosyal bilimlerin son yıllarda ülkemizde de geniş ilgi duyulan bir dalı. Bu alanda konuyu temel yaklaşım çerçevesinde ele alan bir yapıta büyük gereksinme vardı. Konunun uzmanı iki bilim adamının, Korkmaz Alemdar (Gazi Üniversitesi) ile Raşit Kaya'nın (ODTÜ) düzenledikleri bir makaleler derlemesi olan bu kitap, bu alandaki gereksinimi karşılayacak nitelikte.

Kitap bir giriş bölümüyle yedi makeden oluşuyor. Giriş bölümünde Alemdar ve Kaya kitle iletişimi olgusu, kitle iletişimlerinin tarihsel gelişimi, kitle iletişim araçlarının işlevleri üzerinde duruyorlar, konunun gerçekçi bir perspektifini çıkarıyorlar. R. Brown, "Kitle İletişim Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi" başlıklı makalesinde bu alanda var olan birikimi özetliyor. D. McQuail ise makalesinde kitle iletişim araçlarının izleyici toplulukları üzerindeki etkilerini inceliyor, bu etkiler üzerindeki araştırmaların bir dökümünü veriyor. Çağdaş toplumlarda kitle iletişimlerinin işlevleri üzerinde yazdıklarıyla görülmemiş düzeyde ilgi toplayan M. McLuhan, bu derlemede, İletişim Araçlarını Anlama: İnsanın Uzantıları adlı ünlü kitabının "İleti, İletişim Aracının Kendisidir" başlıklı birinci bölümü ile temsil ediyor. V. Mosco ve A. Herman'ın makalesi konuya Marksist yöntemle yaklaşması ile dikkatleri çekiyor. Yazarlar kitle iletişim araçlarının bir yandan üretim sürecinin bir par-

çası olarak taşıdığı niteliği, öte yandan toplumda egemen değerleri aktaran bir sistem olarak rolünü vurguluyorlar. I. Sarti kültürel bağımlılık konusunu radikal bir yaklaşımla ele alıyor, ekonomik yapı ile kitle iletişiminin içeriği arasındaki ilişkiyi inceliyor. Unsal Oskay "popüler kültür"ü toplumsal ortam ve tarihi gelişme perspektifi içine oturtuyor, bu kültürün ideolojik yanını ve işlevini inceliyor. Son makale U. Econun ve "James Bond: Ian Fleming'in Öyküsel Tasarımı" adını taşıyor. Bu makalede Eco, James Bond romanlarını ayrıntılı olarak inceliyor, "kitle tüketimi için roman mühendisi" olarak nitelendiği Fleming'in yaygın başarısının nedenlerini araştırıyor. Alemdar ve Kaya bu derlemenin amacını "Çağdaş bir olgu olarak, sadece toplumsal bilimlerde araştırmacı olanları değil, kitle iletişim olgusuyla iç içe yaşayan herkesi... belli bir dayanağa kavuşturmak" olarak belirtmişler. Kitabın bu işlevi başarıyla üstlendiği rahatlıkla söylenebilir.

Güney GÖNENÇ

SIYASAL DÜŞÜNCE TARİHİ

Tarih öncesinde ilkçağda toplum ve siyasal düşünüş
Alaeddin Şenel
A.Ü. SBF Yayınları,
Ankara 1982, 508 sayfa

Siyasal düşünceler tarihi konusundaki kitaplar incelendiğinde özgün eserlerin azlığı ve yetersizliği görülmektedir. A. Şenel'in kitabı, bu alandaki eksikliği doldurma yolunda önemli bir girişimdir.

Kitap beş bölümden oluşmakta: İlk toplum, uygar toplum, eski Yunan-Roma, ortaçağ, yeniçağda toplum ve siyasal düşünüş. Her bölümde "Önce her çağın, her toplumun ekonomik, toplumsal, siyasal gelişmeleri özetlendikten sonra siyasal düşüncelerine girilmekte" ve çağın düşüncelerini temsil edebilecek önemli düşünürlerle yer verilmektedir. Böyle bir yöntem, okuyucuya, düşünceleri ve düşüncelerini içinden çıktığı toplumsal koşullarla ilişkili olarak yorumlama olanağı vermektedir. Ayrı-

ca soyut sınıflandırmalara ve kolaycı yaklaşımlara karşı önleyici de bir işlevi olmaktadır.

Toplumsal değişme dinamiği, tüm çağlarda özenle incelenmiş, değişimdeki etmenlerin önemi ve siyasal düşüncelerin bu etmenlerle etkileşimi vurgulanmıştır.

Siyaset kuramcılarının öncülleri ile olan ilişkileri ve etkiledikleri kuramcılar belirtilmiş, siyasal düşünce birikiminin evrimi sistematik bir biçimde ortaya konmuş.

Ders kitabı olarak yazılmasına karşın, kitap okuyucuyu sıkmadan rahatça okumakta. Bunda, yazarın alçakgönüllü anlatımının ve anlaşılır "dil"inin önemi büyük.

Kitabın okurken, kitabın başında verilen kaynakçada belirtilen siyasal düşünürlerin özgün eserlerini ve Mete Tunçay'ın "Batı'da Siyasal Düşünce Tarihi-Seçilmiş Yazılar" adlı derlemesinin ilk iki cildini bulundurmanın -her ne kadar yazar bu konudaki eksikliği önsözde belirtiyor ve de sık sık alıntılara başvuru yapıyor da- "suyu kaynağından içmek" açısından yararı çok olacaktır.

Kitap, ortaçağ İslam siyasal düşüncesi ve yakınçağ siyasal düşüncesini içermemesine karşın, okudukça kapsamlı olmuş. Bu titiz çalışmanın "Alaeddin Hoca'nın yeni kitaplarının bir habercisi olmasını umuyor ve diliyoruz.

A. Tufan AYDIN

erendüz atası
kadınlar da
vardır

akademik kitabevi
1982 öykü birinciliği ödülü

Varlık

KADINLAR DA VARDIR

Erendiz Atasü'nün öyküleri
Varlık Yayınları
198 s., İstanbul 1983

Kadınlar da Vardır, Erendiz Atasü'nün ilk öykü kitabı. Daha önceleri yazar-öykücü olarak tanınmayan Atasü (Eczacılık Fakültesinde öğretim üyesidir. Doç.Dr.) Akademik Kitabevi 1982 Öykü Birincilik Ödülünü kazanarak adını duyurdu. (Bu ödülü Hüseyin Akyüz'ün Beyaz Güvercin adlı yapıtıyla paylaştı.) Sonra ödül alan bu yapıtı Varlık Yayınları Anlatı Dizisinin ilk yapıtı olarak yayınladı.

Atasü'nün, hatta ortağı Akyüz'ün yayımlanan yapıtları, ödül olgusunun önemini bir daha gündeme getiriyor. Akademik Kitabevinin bu ödüllü yarışması bize böylesi gizli yazarları kazandırdı.

Kadınlar da Vardır'da yedi öykü yer almış. 198 sayfalık kitapta bu yedi öykünün en kısası altı, en uzununu sekendört sayfa. Öbürleri on iki ile otuz beş sayfa arasında değişiyor. Yazarın uzun öykü yazmaya yatkın yanı olduğu kadar, güçlü soluğu da belirgin. Ama en kısa öyküsü olan Yemen'den Bir Yel Esti üzerinde durulması gereken usta işi bir öykü. Anlatım, dil ve kurgu yönünden. Uzun öykülere gelince, genç bir öykü yazarı olarak yetmiş seksen sayfalık bir öyküyü kucaklamak, derleyip toplamak çetin bir iş. Bu çetin işin sonunda da, gerçi ilk yazıtlardan çokça görülebilecek hatalardan uzak kalmasını bilmiş Atasü. Ama yine de Erendiz Atasü'nün özellikle dil gerçeğine çok önem vermesini bekliyoruz.

Atasü'nün öyküleri hep şehirde geçiyor. Büyük bir şehirde. Atasü'ye büyük şehir öykücüsü de diyebiliriz. Yazar yakından bildiği, en iyi bildiği çevreyi anlatmış. Küçük burjuva kesimiyle apartmanların en alt katlarında yaşayanların anlatıldığı; üstelik nesnel, iğneyi önce kendine batırarak yazılan öyküler. Yalnız ilk öykü, Bir Tren Yolculuğu oldukça eleştirel bir gözlemden kaynaklanıyor.

Kadın yazarlığın gıdı gıdıları olmadan, sağlam gözlemlere dayalı, ustaca yaklaşımlarla kotarılmış, yalın ve önemlisi, umutsuzluk taşımayan öyküler...

Remzi İNANÇ

Olkemizde yapılan bir satranç karşılaşması

UNUTULMAYAN OYUNLAR

Beyaz : MICHELET
Siyah : KIYEZERİSKİ
PARİS, 1845

1)e4, e5; 2)f4, exf4; 3)Af3, g5; 4)Fc4, g4; 5)Ae5, Vh4+ 6)Şf1, f3; 7)d4, Ag6; 8)Ac3, Fg7; 9)g3, Vh3+, 10)Şf2, d6; 11)Axf7, Kf8; 12)Ag5, Vg2+; 13)Şe3, Fh6; 14)Şd3, Ac6; 15)a3, Fxg5; 16)Fxg5, Axe4?; 17)Ve1, Ff5; 18)Axe4, f2; 19)Ve3, Şd7; 20)Fd5, Ke8; 21)Kf1, Fxe4+; 22)Fxe4, Kf3; 23)Vxf3, gxf3; 24)Ff5+, Ke6; 25)d5, Ae5+, 26)Şd4, h5; 27)dxe6+, Şe8; 28)Ff6, h4; 29)Fxe5, dxe5+, 30)Şxe5, hxg3; 31)Şf6 ve kazanır.

MAÇ

Beyaz : BELJAVSKİ
Siyah : VELİMİROVIÇ
Moskova 1982

1)d4, Af6; 2)c4, e6; 3)Af3, c5; 4)d5, exd5; 5)cxg5, d6; 6)Ac3, g6; 7)e4, Fg7; 8)Fe2, 0-0; 9)0-0, Ke8; 10)Ad2, a6; 11)a4, Abd7; 12)f4, c4; 13)Sh1, Ac5; 14)e5, dxe5; 15)fxe5, Kxe5; 16)Axc4, Ke8; 17)Fg5, h6; 18)Fh4, Ace4; 19)d6, g5; 20)Fe1, Fe6; 21)Axe4, Axe4; 22)Fa5, Fxc4; 23)Fxd8, Fxe2; 24)d7, Ke6; 25)Vxe2, 1-0.

MAÇ

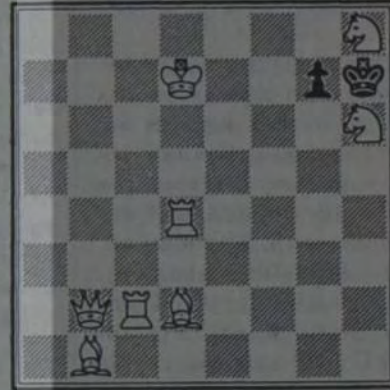
Beyaz : CHANDLER
Siyah : RİVAS
MİNSK 1982

1)e4, c5; 2)Af3, d6; 3)d4, cxd4; 4)Axd4, Af6; 5)Ac3, Ac6; 6)Fc4, Vb6; 7)Ade2, e6; 8)0-0, a6; 9)Fb3, Fe7; 10)Fg5, 0-0; 11)Fxf6, gxf6; 12)Sh1, Sh8; 13)f4, Vc5; 14)f5, b5; 15)Af4, Ad4; 16)Vh5, Ka7; 17)Kad1, Axb3; 18)cxg3, b4; 19)Kd3, Kg8; 20)Aa4, Vc6; 21)Vxf7, exf5; 22)Kh3, 1-0.

ANALİZ (Capablanca-Spielmann, 1911)

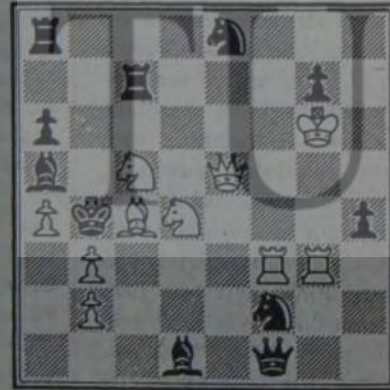
- 1) Fc1
Piyon feda etmesine rağmen filin oyuna girmesi bir avantaj
- 1) ..., Kxf2, Kf1 ile mat tehdidi
- 2) Ff4
Bu hamleyle beyazlar hem matı önüyor, hem de veziri tehdit ediyor.
- 2) ..., Vd8
- 3) Kxe7!, Vf8, eğer 3) ..., Vxe7
4) Ve8 + Mat
- 4) Vxg7 +, Vxg7; 5) Ke8 +, Vg8;
- 6) Fe5 + ve bir hamle sonra mat.

İKİ HAMLEDE MAT (F. Gamage, 1941)

1) Kf4 beklemeye hamlesi
A.1) ... Sxh8; 2) Kc8 +
B.1) ... Sxh8; 2) Kc8 +
C.1) ... gxf6; 2) Kc8 +
D.1) ... g6; 2) Kf7 +
E.1) ... g5; 2) Kc6 +

ÜÇ HAMLEDE MAT (W. Jacobs, 1941)

1) Kf5 tehdidi; 2) Fxf1; 3) Ve1
A.1) ... Ad3; 2) Ac2 +, Fxc2; 3) Vc3 +
B.1) ... Ad4; 2) Ad3 +, Vc3 +
C.1) ... Ad6; 2) Ac6 +, Vc3 +
D.1) ... Fb6; 2) Axa6 +, Kxa6; 3) Vb5 +

Çağdaş Yayınları

MEVCUT YAYINLARIMIZ

DENEME DİZİSİ

Prof. Özdemir Nutku
Prof. Akşit Göktürk
Şevket Süreyya Aydemir
Prof. Macit Gökberk
Nadir Nadi
Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
İlhan Selçuk
Prof. Nusret Hızır
Mehmet Kemal
Oktay Akbal
Nadir Nadi
Samim Koçagoz

Yaşayan Tiyatro
Okuma Uğraşı (2. bası)
Kırmızı Mektuplar ve Son Yazıları
Değişen Dünya, Değişen Dil
Uyarılar (3. bası)
Yol Kesen Irmak
Atatürkçülüğün Alfabeti (2. bası)
Felsefe Yazıları (2. bası)
Şairler Dövüşür
Dünyaya Açılmak
Ben Atatürkçü Değilim
Roman ve Yazarlık Onuru

EDERİ

200,-
150,-
100,-
150,-
250,-
350,-
200,-
250,-
220,-
200,-
200,-
200,-

TARİH – ANI – GEZİ – OLAY DİZİSİ

Hıfzı Topuz
Hıfzı V. Velidedeoğlu
Hıfzı V. Velidedeoğlu
Hıfzı V. Velidedeoğlu
Azra Erhaç
Melih Cevdet Anday
Kemal Üstün
Oktay Akbal
Nadir Nadi
Meral Tolluoğlu
Sadi Borak
Nadir Nadi
Ebubekir Hazım Tepeyran
Erol Ulubelen
Cemal Madanoğlu
Talip Apaydın

Konuklar Geçiyor
Ailenin Cilesi Bosanma
Söylev (12. bası)
Söylev Belgeler
Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı (2. bası)
Anadolu'da ve Sosyalist Ülkelerde
Menemen Olayı ve Kubilay (3. bası)
Geçmişin Kuşları
Perde Aralığından (3. bası)
Babam Nurullah Ataç
Öyküleriyle Atatürk'ün Özel Mektupları
Olur Şey Değil (2. bası)
Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları
İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye
Anılar I. Bölüm
Köy Enstitüsü Yılları

100,-
200,-
400,-
300,-
200,-
150,-
125,-
150,-
150,-
100,-
250,-
150,-
200,-
350,-
400,-
275,-

BAĞIMSIZ DİZİ

Philipp Soupoult
Kemal Ozer
Atena Deponte
Mümtaz Zeytinoglu
Benjamin Farrington

Şarlo
Sanatçılarla Konuşmalar
Yaşayan Kosta
Ulusal Sanayi
Darwin Gerçeği

50,-
50,-
50,-
100,-
200,-

YAYIN YAŞAMINDA

YENİ BOYUT:

YAYINLARI

kasımda
çıkıyor

Nazif Tepedelenlioğlu

KİM KORKAR MATEMATİKTEN?

Matematik bir zamanlar ortaokulda, lisede sınıf geçmek için ezberlemek zorunda kaldığımız bir takım formüller, denklemler kargaşasıdır bizim için. Gerçekten öyle midir? Elbette hayır! Çünkü matematik güzeldir. Matematik eğlendirir!

Hayatınız boyunca matematikten mi korktunuz? Öyleyse korkmadan bu kitabı okuyabilirsiniz.

Haluk Gerger

NÜKLEER TEHLİKE

Nükleer Silahlar ve Nükleer Savaş

Nükleer bombaların sayısı insanlığı onlarca kez yok edebilecek düzeye ulaştı. "Savaşılabilir" ve "kazanılabilir" bir nükleer savaştan, söz edilmeye başlandı. Çıkabilecek bir nükleer savaşta milyonlarca insan ne olduğunu anlamadan derisinin tutuştuğunu görecek.

Nükleer sorunda başvuru kitabınız. Alanında dilimizde yayınlanan tek kitap.

TÜSTAV

Güney Gönenc

HEP ARANIZDA OLACAĞIM

Frédéric Joliot-Curie'nin Yaşamöyküsü

Joliot-Curie yüzyılımızın en büyük fizikçilerinden biri. Dünya Bilim İşçileri Federasyonu Başkanı, İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız Ulusal Direniş Cephesi Başkanı, Dünya Barış Konseyi'nin kurucusu ve 1958'e dek sürekli Genel Başkanı. Bu kitapta Joliot-Curie'nin bilime radyoaktiflikten atom reaktörüne uzanan katkılarını, Direniş'teki ve Barış Hareketi'ndeki unutulmaz etkinliklerini, onurlu ve örnek yaşamını, tanıdığı olduğu tarih kesiti içinde izleyeceksiniz.